

VARHAINEN PUUTTUMINEN
JA HUOLEN PUHEEKSI OTTAMINEN
PIRKANMAALAISEN KUNNAN PÄIVÄKODEISSA
TYÖNTEKIJÖIDEN NÄKÖKULMASTA

Joanna Mäkelä

Opinnäytetyö
Joulukuu 2012
Terveystieteiden koulutusohjelma
Ylempi amk-tutkinto
Tampereen ammattikorkeakoulu

TAMPEREEN AMMATTIKORKEAKOULU
Tampere University of Applied Sciences

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Terveysten edistämisen koulutusohjelma
Ylempi AMK

MÄKELÄ, JOANNA: Varhainen puuttuminen ja huolen puheeksi ottaminen
pirkanmaalaisen kunnan päiväkodeissa työntekijöiden näkökulmasta

Opinnäytetyö 85 sivua, josta liitteitä 5 sivua
Joulukuu 2012

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää pirkanmaalaisen kunnan päiväkotien työntekijöiden kokemuksia varhaisen puuttumisen toimintatavoista päiväkodeissa, sekä miten käytössä olevia toimintatapoja voitaisiin kehittää. Lisäksi haetaan tietoa siitä, mitä tarvitaan, jotta varhainen puuttuminen toteutuisi perhettä ja lasta kunnioittaen. Opinnäytetyössä tarkasteltiin myös moniammatillisuuden toteutumista, sekä sen tehostamisen mahdollisuutta. Opinnäytetyön yksi keskeinen kehittämisen näkökulma oli työntekijöiden näkemykset lisäkoulutuksesta, kaipaisivatko he koulutusta asian tiimoilta ja millaisista osa-alueista koulutus voisi rakentua. Opinnäytetyön tarkoituksena oli luoda kattavaa tietoa varhaisen puuttumisen toimintaprosessin mallin laadinnalle.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisin eli kvalitatiivisin menetelmin. Tutkimusaineisto kerättiin teemahaastattelulla, joihin kutsuttiin yhdeksän vastaajaa, näistä kahdeksan vastaajaa suostui haastatteluun. Haastattelulla saatu aineisto analysoitiin induktiivisesti sisällönanalysillä.

Tulosten perusteella yksiköissä varhaisen puuttumisen toteuttamiseen liittyvät vahvasti dialogit niin oman työtiimin kuin lapsen vanhempienkin kanssa. Yksiköissä kiinnitetään huomiota kasvatuskumppanuuteen sekä mahdollisen huolen herätessä sen puheeksi ottamiseen, kuka ryhmästä ottaa asian puheeksi ja missä tilanteessa asiasta kerrotaan vanhemmille. Vastausten perusteella myös kirjaaminen korostuu huolen herätessä. Varhaisen puuttumisen kehittämisen keskiön muodostavat resursseihin liittyvät seikat.

Johtopäätösten perusteella kunnassa tulisi panostaa edelleen moniammatilliseen työskentelyyn, sekä varhaiseen puuttumiseen, etenkin huolen puheeksi ottamiseen liittyvään lisäkoulutukseen. Selkeä prosessimalli selventäisi varsinkin uusille työntekijöille miten varhaisen puuttumisen tilanteessa tulee toimia. Yksiköissä tulisi huomioida myös työn organisoiminen siten, että ryhmän ja yksittäisen lapsen havainnointi sekä havaintojen dokumentointi toteutuu.

Asiasanat: Varhainen puuttuminen, huoli, vuorovaikutus, moniammatillinen yhteistyö

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Master`s Degree Programme in Health Promotion

MÄKELÄ, JOANNA: Early Intervention and Broaching Worries from Workers` Perspective in Day Care Centers of one Municipality in Pirkanmaa

Master's thesis 85 pages, appendices 5 pages
December 2012

The purpose of this Master`s thesis was to find out the workers` experiences of early intervention and how it could be developed. This thesis will also regard how the multi-professional co-operation come true and how it could possibility strengthen it. One important perspective in this thesis was find out the views of additional education and training of workers. The thesis is intended to provide guidance for the preparation of a comprehensive business process modeling.

The study was conducted by using a qualitative research method. The research data was collected with theme interviews. Eight workers were interviewed. The obtained data was analyzed with inductive analysis.

Results showed that in units early intervention was related to the implementation of the dialogues with the various parties. Units take care of the educational partnership. When potential concerns emerge, the employees discuss who will tell about the worry to the parents. The resources affect the development of early intervention.

The committee should continue multi-professional and early intervention training. A clear process model could be useful to act in early intervention situation. Departments should also the work organization take into account so that group and the individual child's observation, as well as documenting could become a reality.

Keywords: Early childhood intervention, worry, multi- professional co-operation, multidisciplinary

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITE, TARKOITUS JA TEHTÄVÄT	9
2.1 Päivähoito ja sen tavoitteet.....	10
2.2 Varhaiskasvatus ja sen tavoitteet	11
2.3 Esiopetus ja sen tavoitteet	12
2.4 Peruspalvelussa heräävä huoli.....	14
3 OPINNÄYTETYÖN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT.....	16
3.1 Varhaisen puuttumisen lähtökohdat.....	16
3.1.1 Varhainen puuttuminen päiväkodeissa	19
3.1.2 Varhaisen puuttumisen tavoitteet	20
3.1.3 Työntekijän kokemus huoli, ammattitaito ja sen ylläpitäminen	22
3.1.4 Huolen puheeksi ottaminen.....	24
3.1.5 Kirjaamisen merkitys päiväkodeissa.....	26
3.2 Vuorovaikutuksen merkitys päiväkodeissa.....	27
3.2.1 Työntekijöiden väliset ammatilliset dialogit.....	28
3.2.2 Vuorovaikutuksen onnistumisen haasteet päiväkodeissa.....	30
3.2.3 Kasvatuskumppanuus päiväkodeissa	30
3.3 Moniammatillisuus käsitteenä.....	34
3.3.1 Moniammatillisuuden vaatimukset	35
3.3.2 Moniammatillisuus päiväkodeissa ja varhaisessa puuttumisessa	37
3.3.3 Moniammatillisuuden haasteet päiväkodeissa ja peruspalveluissa.....	39
4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN.....	42
4.1 Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus	42
4.2 Teemahaastattelu ja haastattelun kohderyhmä.....	42
4.3 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi	44
4.4 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys.....	46
5 TUTKIMUSTULOKSET	50
5.1 Työntekijöiden kokemuksia nykyisestä varhaisen puuttumisen toteuttamisesta ...	50

5.2 Edellytykset lasta ja perhettä kunnioittavaan varhaiseen puuttumiseen	54
5.3 Varhaisen puuttumisen kehittäminen	57
6 POHDINTA	61
6.1 Tutkimustulosten tarkastelua	61
6.2 Johtopäätökset ja kehittämis ehdotus	69
6.3 Jatkotutkimusehdotukset	73
LÄHTEET	75
LIITTEET	81

1 JOHDANTO

Taloudelliset vaikeudet vaikuttavat lapsiperheissä ratkaisevasti vanhempien jaksamiseen, toisaalta myös perheiden kokemat paineet ovat suuret, vaikka taloudellisesti ei vaikeuksia olisikaan. Professori Juha Siltalan mukaan vaikutukset lamavuosista heijastuvat nyt joidenkin perheiden elämään pahoinvointina. Vanhemmilla ei ole tarpeeksi aikaa eikä energiaa lapsilleen, johtuen myös työelämän paineista. Yhteiskunnallinen muutos ja epävarmuus ovat tuoneet mukanaan vanhempien yleistyvän masennuksen ja elämänhallinnan ongelmat. (Siltala 2006.) Perhetilanteesta tai muista ongelmista huolimatta jokainen lapsi on oikeutettu hyvään elämään, erityiseen suojeluun sekä hoivaan. Aikuisten velvollisuus on huolehtia siitä, että lapsille määrätty oikeudet täyttyvät jokaisen lapsen kohdalla. (Lapsiasiavaltuutettu 2012.)

Sosiaali- ja terveysministeriön käynnistämä Varpu-hanke on tuonut varhaisen puuttumisen käsitteen useimpien suomalaisten tietoisuuteen 2000-luvun alussa, jolloin se käsitteenä nousi myös keskeisesti sosiaalipolitiikkaan. Lasten ja nuorten ongelmien ennaltaehkäiseminen ei ole kuitenkaan aivan uusi ilmiö, professori Arvo Ylpön kehittämän neuvolatoiminnan voidaan katsoa olevan ensimmäinen sysäys pienten lasten sekä heidän perheidensä ongelmien ennaltaehkäisylle. Tuolloin varhaisen puuttumisen käsitettä ei kuitenkaan vielä tunnettu, neuvolatoiminnassa ajatuksena oli koko ikäluokkaa koskeva terveysohjelma. (Satka 2009, 18.) Nykyisen varhaisen puuttumisen ajatellaan yleisesti koskevan henkilöitä, joiden tilanteen voidaan katsoa menevän huonompaan suuntaan, jos asiaan ei puututa ajoissa oikeilla menetelmillä.

Alle kouluikäisten lasten keskeiseksi varhaisen puuttumisen toimintaympäristöksi on muotoutumassa lapsen oma päivähoitoympäristö. Valtion talousarvioesityksen (2012) mukaan päivähoito tavoittaa jopa yli 200 000 lasta ja esiopetus noin 60 000 lasta ja perhettä Suomessa. Päivähoidon laatua pyritään kokoajan kehittämään erilaisten projektien avulla. Niiden myötä voivat uudet työtavat ja mallit kehittyä, joiden avulla tähdätään lapsen ja hänen perheensä hyvinvointiin (Huhtanen 2004b, 190). Päiväkodeissa tavataan

tilanteita, jolloin henkilökunta miettii mitä heidän tulisi tehdä jos lapsi näyttäisi olevan tyyppillisestä kehityksestä jäljessä tai käyttäytyy toistuvasti haastavasti. Näihin tilanteisiin tulee kuitenkin puuttua, koska ne vaikuttavat paitsi jokaiseen lapseen itsessään, myös muihin ryhmässä oleviin lapsiin. Usein on kyse ongelmasta, jolle ei lapsi itsekään voi mitään. (Huhtanen 2004a, 9.)

Aikaisemmat tutkimukset ovat osoittaneet että ongelmien selvittäminen on sitä helpompaa, mitä aikaisemmin niihin osataan tarttua (Huhtanen 2004b, 189). Liian usein myös pohditaan, miksi tilanteeseen ei ole puututtu vaikka siitä on ollut merkkejä jo aikaisemmin. (Huhtanen 2004a, 9). Tutkimusten mukaan varhaisen puuttumisen menetelmissä korostuu nykyään myös moniammatillisuus, yhteistyö yli organisaatorajojen. Tehokkaalla yhteistyöllä kyetään vaikuttamaan asiakkaan ongelmaan laajemmin sekä taloudellisemmin, koska toimijat eivät työskentele päällekkäin, tietämättä muista palveluntarjoajista. Tämä edellyttää työyhteisöiltä tietoista verkostoitumista, jotta yhdessä toimimiselle voidaan asettaa selkeät tavoitteet. (Isoherranen ym. 2008, 28: Kontio 2010, 9, 18.)

Päivähoitolaki määrittää, että päiväkotien tehtävä on tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään. Jotta päiväkodeissa voidaan osaltaan tukea lapsen kasvatusta, henkilökunnan velvollisuus on mm. tiedostaa lapsen kehitys, heillä on oltava mahdollisuus havainnoida lapsen toimintaa yksilöllisesti sekä ryhmässä (Aaltonen ym. 2008, 9, 44). Henkilökunnan edustajalla on oltava kykyä luontevaan sosiaalisuuteen niin lapsen kuin tämän vanhempiensa kanssa (Kaskela & Kekkonen 2006, 17). Päiväkotien henkilökunnalta vaaditaan monia asioita toteutettaessa perhettä kunnioittavaa varhaista puuttumista. Varhaisen puuttumisen toteuttamiseen liittyvät kuitenkin myös kuntien tarjoamat resurssit, ryhmässä tulee olla ammattitaitoista henkilökuntaa riittävästi ja heillä tulee olla mahdollisuus rauhalliseen tiimipalaveriin, jotta keskustelu asian tiimoilta voisi onnistua. (Huhtanen 2004a 9 - 10: Nummenmaa & Karila 2011, 81 -82.)

Tutkijan mielestä varhaisen puuttumisen ja huolen puheeksi ottamisen huomioiminen päiväkotiarjessa, sen kehittäminen ja siihen panostaminen ovat erittäin tärkeässä asemassa, jotta voidaan varmistua siitä, että jokaiselle lapselle laaditut oikeudet toteutuvat Suomessa.

Tässä opinnäytetyössä tavoitteena on selvittää varhaisen puuttumisen nykyinen käytäntö pirkanmaalaisen kunnan päiväkotiyksiköissä, sekä miten sitä voitaisiin edelleen kehittää. Vastausten perusteella tarkoituksena on koota ehdotus varhaisen puuttumisen prosessikaavion mallinnukselle. Opinnäytetyössä selvitetään myös, kaipaavatko yksiköissä työskentelevät opetus- ja kasvatusalan työntekijät lisäkoulutusta varhaiseen puuttumiseen sekä huolen puheeksi ottamiseen liittyen.

2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITE, TARKOITUS JA TEHTÄVÄT

Opinnäytetyössä on tavoitteena saada tietoa siitä millaisia kokemuksia pirkanmaalaisen kunnan päiväkotien työntekijöillä on varhaisen puuttumisen toimintatavoista päiväkodeissa, sekä miten nykyisiä toimintatapoja voitaisiin kehittää. Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan nykyistä varhaisen puuttumisen funktiota ammatillisuuden, työn organisoinnin ja työn tavoitteisiin pääsemisen näkökulmista. Nämä tarkoittavat työntekijän substanssiosaamisessa sitä, mihin työntekijän huoli lapsessa kiinnittyy, miten asiaa käsitellään päiväkotiryhmässä sekä miten ja milloin huolta herättäviin tilanteisiin puututaan. Opinnäytetyössä tarkastellaan myös moniammatillisuuden toteutumista, sekä miten sitä voitaisiin tehostaa, lisäksi haetaan tietoa siitä, mitä tarvitaan, jotta varhainen puuttuminen toteutuisi perhettä ja lasta kunnioittaen. Yksi opinnäytetyön keskeinen kehittämisen näkökulma on työntekijöiden kokema koulutustarve, kaipaavatko työntekijät koulutusta asian tiimoilta ja jos kaipaavat, niin millaisista osa-alueista koulutus voisi rakentua.

Opinnäytetyön tarkoituksena on antaa hyvät valmiudet kattavan toimintaprosessin mallinnuksen laadinnalle.

Opinnäytetyötä ohjaavia tutkimustehtäviä ovat;

1. Millaisia kokemuksia työntekijöillä on varhaisen puuttumisen toteutumisesta päiväkodeissa?
2. Mitkä seikat työntekijän mielestä vaikuttavat varhaisen puuttumisen ja huolenpuheeksi ottamisen toteutumiseen?
3. Mitä kehitettävää varhaisen puuttumisen toimintatavassa erityisesti nykyään on sekä millaista tukea tai koulutusta työntekijä kaipaisi varhaiseen puuttumiseen ja huolenpuheeksi ottamiseen liittyen?

Opinnäytetyötä varten haastatellaan esiopettajia, lastentarhanopettajia sekä päivähoitajia, koska päiväkotityö perustuu aina tiimityöhön ja jokaisen työntekijän havainnointiin sekä kohtaamisiin lapsen ja heidän perheidensä kanssa. Päiväkodissa jokaisen kasvatusalantyyntekijän substanssiosaamisen tiedostaminen on tärkeää.

2.1 Päivähoito ja sen tavoitteet

Opinnäytetyössä kontekstina on päivähoito, Suomessa lasten päivähoito perustuu lakiin ja asetukseen lasten päivähoitolaista. Lasten päivähoito voidaan katsoa olevan varhaiskasvatuspalvelu (THL 2012). Vanhemmilla on oikeus saada jokaiselle alle kouluikäiselle lapselleen kunnan järjestämä päivähoitopaikka kun vanhempainrahakausi päättyy. Päivähoidon kehittämisestä, siihen kuuluvasta lainsäädännöstä ja laadusta Suomessa vastaa sosiaali- ja terveysministeriö. Kunnat vastaavat Suomessa lapsille tarjottavien päivähoitojen palvelujen järjestämisestä sekä vastaavat yksityisen päivähoitojen valvonnasta. Lasten päivähoitolain mukaan päivähoitoa voidaan antaa lapsille päiväkotihoidona tai perhepäivähoitona, järjestettynä leikkitoimintana tai päivähoitotoimintana muulla tavoin. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012, Laki lasten päivähoitolaista 19.1.1973/36.)

Päivähoitolain 19.1.1973/36 mukaan päivähoitojen tavoitteena on vahvistaa päivähoitojen olevien lasten kotien kanssa lapsen yksilöllistä kasvua ja kehitystä. Päivähoidon tavoitteena on myös tarjota lapsen kannalta jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet sekä aktiviteetteja, jotka osaltaan mahdollistavat lapsen kehityksen monipuolisesti. Lain mukaan kuntien tulee varmistaa, että päivähoitoa järjestetään lapsen kehityksen kannalta soveliaassa ympäristössä. Päivähoidon yksi tärkeä tehtävä lapsen kehityksen tukemisen rinnalla on tarjota perheille päivähoitopalveluja, jotta lapsen vanhemmat voivat käydä työssä. (Laki lasten päivähoitolaista 19.1.1973/36.)

Päivähoidon tulee pyrkiä tukemaan lapsen ikä ja yksilölliset tarpeet huomioiden niin lapsen fyysisen, sosiaalisen kuin tunne-elämänkin kehitystä. Päivähoitolain mukaan päivähoitojen tehtävä on tukea myös lapsen älyllistä, eettistä, esteettistä sekä uskonnollista kasvatusta. Lapsen vanhempien tai holhoojan vakaumusta on kunnioitettava ja se on huomioitava uskonnollisessa kasvatuksessa. Lapsen kannustaminen ja motivoiminen oman elinympäristönsä kunnioittamiseen kuuluvat myös päivähoitojen tehtäviin. (Laki lasten päivähoitolaista 19.1.1973/36.)

2.2 Varhaiskasvatus ja sen tavoitteet

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet määrittävät että varhaiskasvatus on pienten lasten elämässä tapahtuvaa kasvatukseen perustuvaa vuorovaikutusta. Varhaiskasvatustoiminnan perustan ohjaavat valtakunnalliset linjaukset. Varhaiskasvatus, joka on yhteiskunnan järjestämä, valvoma ja tukema, koostuu lapsille annettavan hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudesta. Varhaiskasvatuksessa tulee huomioida sen suunnitelmallisuus, tavoitteellisuus, dialogit sekä yhteistoiminta, jonka keskeinen tarkoitus on lapsen omaehtoisella leikillä. Kaiken perustana varhaiskasvatuksessa on näkemys lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta. Tämän tulee perustua kasvatustieteelliseen tietoon ja tutkimukseen sekä pedagogisten menetelmien hallintaan. Koulutettu ja osaava henkilöstö on koko varhaiskasvatuksen keskeinen voimavara. Jotta päästään laadukkaaseen varhaiskasvatukseen, on välttämätöntä, että kaikilla kasvattajilla kasvatusyhteisössä on vahva ammatillinen kompetenssi. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11.)

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on pienten lasten tasapainoisen kasvun ja kehityksen sekä oppimisen edistäminen kasvatuksellisen vuorovaikutuksen avulla. Varhaiskasvatukseen tarvitaan lapsen vanhempien ja kasvatuksen ammattilaisten välistä saumatonta yhteistyötä, kasvatuskumppanuutta, näin voidaan muodostaa perheiden ja kasvattajien yhteisestä kasvatustehtävästä lapsen kannalta looginen lapsen tarpeita palveleva kokonaisuus. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11.) Varhaiskasvatuspalvelu käsittää päiväkotihoidon, perhepäivähoidon, esiopetuksen, koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan sekä avoimen varhaiskasvatustoiminnan (Sosiaaliportti 2012a). Kasvatuksessa on aina kyse oppivan ja kasvavan yksilön ja hänen kasvuun ohjaavan eli kasvatustehtävästä vastaavan aikuisen välisestä valtasuhteesta (Turja 2011, 42).

Ensisijainen tavoite varhaiskasvatuksessa on edistää ja tukea lasten kaikenkattavaa hyvinvointia, jotta lapsi voi kasvaa, oppia ja kehittyä sekä aidosti nauttia yhdessäolosta muiden lasten ja kasvattajien kanssa. Lapsen voidessa hyvin hän voi suunnata kiinnostustaan ympäristöönsä ja keskittyä leikkiin, oppimiseen ja erilaisiin arjen toimiin itselleen sopivin tavoin. Hyvin voidessaan lapsi myös uskaltaa yrittää uusia asioita ja oppii sosiaalisia taitoja. Lapsen toimintakyvystä ja terveydestä tulee huolehtia ja perustarpeista huolehtia lapsen hyvinvoinnin edistämiseksi. Lapsen tulee kokemuksen kautta ym-

märtää, että häntä arvostetaan ja hänet hyväksytään omana itsenään ja että häntä kuunnellaan, näin lapsi saa vahvistusta kehittyvälle itsetunnolle. Varhaiskasvatuksessa lapsen hyvinvointiin vaikuttavat suotuisasti pysyvät ja turvalliset ihmissuhteet, näin ollen lapsen suhteista omiin vanhempiin, kasvattajiin ja muihin lapsiin tulee huolehtia. Varhaiskasvatuksessa tulee myös pyrkiä osoittamaan lapselle, että hän kuuluu yhteisöön. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 15.)

Varhaiskasvatuksessa on nykyään vahvistunut pedagoginen ote. Tämän johdosta lapsen ja aikuisen välinen valtasuhde on joutunut muospaineeseen. Lapsia halutaan pitää aktiivisina ja aloitteellisina toimijoina, jotka muodostavat omaa ymmärrystään vuorovaikutuksessa niin fyysisen kuin sosiaalisenkin ympäristönsä kanssa. Varhaiskasvatuksessa tulee huomioida myös Suomen ratifioima Lapsen oikeuksien sopimus (60/1991) joka korostaa lasten oikeutta tulla kuulluksi itseään koskeissa asioissa ja oikeutta lasten ilmaisunvapauteen. (Turja 2011, 43.)

2.3 Esiopetus ja sen tavoitteet

Varhaiskasvatukseen kuuluu osana suunnitelmallinen opetus- ja kasvatustyö, eli esiopetus, jota tarjotaan perusopetuslain (628/1998) mukaisesti. Esiopetus kuuluu opetusministeriön hallintovaltaan yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön kanssa. Jos lapsille järjestetään esiopetusta päivähoitopaikassa, tulee esiopetukseen soveltaa myös päivähoitoa määrittävää lainsäädäntöä. Esiopetuksen sisältöä, laatua ja opetussuunnitelmien laatimista paikallisesti ohjaavat esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010. (THL 2012.) Kunnat ovat velvollisia järjestämään esiopetusta oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna. Kun lapselle järjestetään esiopetusta, tulee ottaa huomioon, että esiopetukseen osallistuva lapsi on oikeutettu käyttämään myös päivähoitopalveluita. Perusopetuslaki määrittää ”Kunta voi hankkia esiopetuspalvelut myös muulta julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Kunta vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään tämän lain mukaisesti.” (Perusopetuslaki 21.8.1998/628). Perusopetuslaissa säädetty esiopetus voidaan järjestää joko päivähoidon yhteydessä tai osana koulun toimintaa (Kuntatyönantajat 2012). Esiopetuksen kuuluu olla suunnitelmallista opetusta ja kasvatusta. Lapsen kehityksen kannalta varhaiskasvatus, esiopetus ja perusopetus muodostavat koherentin jatkumon. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 12.)

Toisten ihmisten arvostaminen, vastuulliseen toimintaan ohjaus, yhteisesti sovittujen sääntöjen noudattaminen sekä lapsen kasvun edistäminen ovat varhaiskasvatukseen sisältyvän esiopetuksen tärkeät tehtävät. Myös lapselle suotuisien kasvu-, kehitys- ja oppimisedellytysten edistäminen on tärkeää. Näiden avulla voidaan tukea ja havainnoida lapsen monipuolista kehitystä sekä ennalta ehkäistä mahdollisia vaikeuksia. Myönteisten oppimiskokemusten kautta esikoulussa voidaan vahvistaa lapsen tervettä itsetuntoa. Esikoulussa lapsen kokemusmaailmaa voidaan avartaa ja tukea häntä rohkeasti uusiin kiinnostuksen kohteisiin. (Opetushallitus 2010, 6.)

Esiopetuksen tavoitteet muodostuvat jokaiselle lapselle yksilöllisesti lapsen oppimisedellytysten mukaan, mutta toisaalta niihin kuitenkin vaikuttavat myös yhteiskunnan tarpeet (Opetushallitus 2010, 7). Opetushallitus (2010, 7) on määritellyt esiopetuksen tavoitteiksi mm. lapsen minäkuvan myönteisen vahvistamisen ja oppimaan oppimisen taitojen kehittämisen. Esiopetuksen tavoitteiden mukaan lapsen on omaksuttava perustietoja sekä – taitoja ja perusvalmiuksia omien edellytystensä vaatimalla tavalla. Esikoulussa korostuu leikin kautta oppiminen.

Esiopetuksessa tavoitteena on myös sosiaalisten taitojen vahvistuminen. Esimerkiksi lapsen toiminta vastuuntuntoisena yhteisön jäsenenä vahvistuu ja lapsi harjoittelee yhteiselämään kuuluvia sääntöjä sekä sitoutuu niihin. Lapsen tulee mm. sisäistää yhteiskuntaamme kuuluvia hyviä tapoja, itsehillinnän merkitystä ja suvaitsevaisuutta. Tavoitteena esiopetuksessa on myös lapsen oppimisen ilon ja innostuksen säilyttäminen. Opetushallituksen tavoitteiden mukaan lapsen tulee ymmärtää myös luontoon liittyvät seikat, kuten vastuun tunteminen luonnosta. (Opetushallitus 2010, 7 – 8.) Perusopetuslain mukaan esiopetuksen tavoitteena on varhaiskasvatuksen osana parantaa lasten oppimisedellytyksiä (Perusopetuslaki 21.8.1998/628).

Lapsen hyvän oppimisen ja hyvän terveyden edistämiseen ja sen ylläpitämiseen pyritään pääsemään oppilashuollon avulla. Esiopetuksen oppilashuolto tarjoaa tukea sekä yhteisöllisesti että yksilöllisesti. Oppilashuollon tarkoituksena on edistää osaltaan lapsen tasapainoista kasvua ja kehitystä. Myös tämän toiminnan tarkoituksena on lapsen oppimisen tukeminen. (Opetushallitus 2010, 37 – 38.)

2.4 Peruspalvelussa heräävä huoli

Jos peruspalveluissa, esimerkiksi päiväkodissa, työntekijät huolestuvat lapsen tai perheen tilanteesta, työntekijän tulee aina keskustella syntyneestä huolen tunteestaan lapsen perheen kanssa. (Sosiaaliportti 2012b) Tätä ennen varhaiskasvatushenkilöstön tulee osata arvioida esimerkiksi lapsen käytöstä, onko tarvetta erityiselle tuelle, vai onko kuitenkin kyse juuri tälle lapselle ominaisesta kehityksestä. Jos käytöksessä on kyse siitä, että lapsi hyötyisi erityisen tuen tarpeesta, käynnistää varhainen puuttuminen perheen kanssa intensiivisen yhteistyön. (Huhtanen 2004a, 9.)

Varhaisen puuttumisen yhteistyössä on tavoitteena työntekijän ja lapsen vanhempien voimavarojen yhdistäminen siten, että lapsen kasvu ja kehitys saavat tukea. Näin varhainen puuttuminen toimii ehkäisevänä lastensuojeluna. Jos työntekijä katsoo tilanteen sellaiseksi että moniammatillinen työryhmä olisi hyödyllinen, hän tarvittaessa voi ehdottaa vanhemmille moniammatillisen yhteistyöpalaverin järjestämistä. (Sosiaaliportti 2012b.) Varhaisessa puuttumisessa tarvitaan useita asiantuntijoita, jotka toimivat saumattomasti yhteen, moniammatillinen työskentely on nykypäivänä varhaisen puuttumisen keskeinen piirre (Huhtanen 2004b, 189 – 190).

Varhaista puuttumista sekä siihen liitettävää huolen näkökulmaa päivähoidon kontekstissa on tutkittu vähän. Aihe on kuitenkin ajankohtainen ja ehdottomasti tutkimisen arvoisen, koska mm. perheiden ongelmat näkyvät vahvasti myös päiväkodeissa, vaatien henkilökunnalta yhä enemmän substanssiosaamista panostettaessa lasten ja perheiden hyvinvointiin. (Huhtanen 2004a, 68).

Tässä opinnäytetyössä jokaisen työntekijän näkemys ja kokemus aiheesta on arvokas kuvaten päivähoitotyön arkea varhaisen puuttumisen toimintaympäristönä. Niistä lähtökohdista käsin varhaista puuttumista ja huolen puheeksi ottamista voidaan kehittää ja siten varmistaa, että jokainen lapsi ja perhe saisivat tarvitsemaansa tukea ajoissa.

Opinnäytetyöraportissa siirrytään seuraavaksi käsittelemään opinnäytetyön teoreettisia näkökulmia: ammatillisen keskustelun ja dialogin merkitystä päiväkotityössä ja niiden onnistumisen haasteita päiväkodin ympäristössä, varhaisen puuttumisen tavoitteita ja

sen toteuttamista päiväkodeissa, huolen puheeksi ottamista sekä moniammatillisuutta, sen merkitystä sekä toteuttamista nykypäivän varhaiskasvatustyössä.

3 OPINNÄYTETYÖN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

3.1 Varhaisen puuttumisen lähtökohdat

Sosiaali- ja terveysministeriö on käynnistänyt varhaisen puuttumisen monien hankkeiden ja projektien myötä. Palmuke-projekti on näistä hankkeista ensimmäisiä, ja sen toteuttaminen on aloitettu Hämeenlinnassa ja Raisioissa 1990 – luvun lopulla. Varhainen puuttuminen vaikuttaa käsitteenä myös euroopassa. Euroopan erityisopetuksen kehittämiskeskus painottaa varhaisen puuttumisen tutkimusta edelleen sekä kartoituksia varhaisen puuttumisen toimintamalleista ja niiden käytäntöjen kehittämistä. (Huhtanen 2004b, 188 – 189.)

Sosiaali- ja terveysministeriö on aloittanut vuodesta 2001 Varpu- eli Varhaisen puuttumisen hankkeen. Hankkeen tavoitteena on ollut lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin edistäminen ja heidän syrjäytymisensä ennalta ehkäiseminen. Tähän tavoitteeseen on pyritty pääsemään järjestämällä aiheeseen liittyvää koulutusta esimerkiksi päiväkodeissa toimiville kasvattajille sekä jakamalla tietoa varhaisesta puuttumisesta. Yksi tärkeä keino on ollut myös välttää päällekkäistä toimintaa kehittämällä lasten ja nuorten kanssa toimivien tahojen ja henkilöiden välistä yhteistyötä. Jotta varhaisen puuttumisen toimintamuotoja voidaan edelleen kehittää ja ylläpitää, se vaatii tietoista voimavarojen yhdistämistä sekä yhteistyötä niin paikallisella kuin valtakunnallisellakin tasolla. (Varpu-hanke 2005,3.)

Varhaisen puuttumisen yhteistyön tavoitteiksi vuosina 2004 -2006 järjestöt ja eri hallinnonalat ovat asettaneet eri tahojen tietoisuuden lisäämisen varhaisen puuttumisen työstä ja toiminnoista, toimijoiden voimavarojen yhdistämisen, tukea niin paikallista kuin seutukunnallistakin kehittämistoimintaa ja vahvistaa varhaisen puuttumisen käytäntöjä peruspalveluissa ja – toiminnoissa. Varhainen puuttuminen on omaksuttu melkein kaikkiin strategisiin toimintoihin, joilla pyritään hyvinvointiin, esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma (KASTE) 2008 - 2011. (Varpu-hanke

2005,3; Satka 2009, 20.) Varhaiseen puuttumiseen rinnastettavia kehittämishankkeita onkin käynnissä jatkuvasti kuntien ja eri järjestöjen toimesta. Hankkeiden toivotaan jäävän loputtuaan elämään, kuten esimerkiksi Stakesin VarTu -hanke, jonka päämääränä oli vakiinnuttaa varhaisen tuen menetelmät ja siihen liittyvä ohjaus työtavaksi. (Kuikka 2005, 7; Heinämäki 2006, 21.)

Niin lastensuojelu kuin varhainen puuttuminenkin ovat nousseet julkisiin keskusteluihin perheissä 2000 – luvulla tapahtuneiden tragedioiden vuoksi. Turun sanomat (12.9.2012) kirjoittivat että sisäministeri Päivi Räsänen (kd.) johtama sisäisen turvallisuuden ministeriryhmä on tehnyt esityksen, joka sisältyy linjauksiin joilla pyritään estämään perhesurmia. Esityksessä lastensuojeluilmoituksen tehneen viranomaisen tulisi jatkossa saada tieto siitä, onko hänen ilmoituksensa johtanut toimenpiteisiin. Ilmoituksen tehnyt viranomainen tietäisi uudistuksen myötä puuttua tilanteeseen, jos hänen vakavana pitämänsä tilanne ei aiheuta reagointia tietyn ajan sisällä.

Yhtä ainoaa oikeaa määritelmää varhaisen puuttumisen käsitteelle ei ole olemassa, vaikka käsitteestä keskustellaan säännöllisesti yhteistyössä olevien tahojen välillä. Yleisesti varhaisella puuttumisella tarkoitetaan sitä, että lapsiin ja perheisiin sekä heidän elämäänsä liittyvät ongelmat tulee havaita varhain ja niihin tulee reagoida nopeasti esimällä tilanteeseen jokin ratkaisu ajoissa. Varhaisen puuttumisen lisäksi tarvitaan myös menetelmiä, joiden avulla edistetään lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointia sekä pyritään ehkäisemään heidän ongelmansa ennalta. (Kuikka 2005, 7.)

Eettisyyden pohtiminen kuuluu oleellisesti varhaiseen puuttumiseen ja varhaiseen avoimeen yhteistyöhön. Varhaisen puuttumisen asiantuntijat toivovat, että kaikki tahot, jotka mahdollisesti syystä tai toisesta puuttuvat perheiden elämään, ymmärtävät myös varhaisen puuttumisen riskit ja siten tavoittelisivat mahdollisimman eettistä toimintaa. Jokaisen toimijan perusajatus tulisi olla että asiakasta kuunnellaan aidosti ja hänet kohdataan ihmisenä. Varhaisen puuttumisen eettiset toimintaperiaatteet ohjaavat toimijoita eettiseen toimintaan. (Peltonen 2009.)

Kuvio 1. Varhaisen puuttumisen eettiset toimintaperiaatteet (Mukaellen Peltonen 2009)

Varhaiselle puuttumiselle on luotu eettiset toimintaperiaatteet (Kuvio 1), joiden mukaan varhaisen puuttumisen keskeinen lähtökohta ovat toimivat yhteiset palvelut. Periaatteiden mukaan jokaisen työntekijän on myös huomioitava, että varhaisen puuttumisen vastuu on sillä henkilöllä, jonka huoli asian vuoksi herää. Omaan vastuuta ei voi siirtää toisille. Jokaisella työntekijällä on myös velvollisuus ottaa kokemansa huoli puheeksi ilman syyttelyitä. Kun puheeksi ottaminen tapahtuu kunnioittavasti, sillä voidaan paremmin luoda toimivaa yhteistyötä. Eettisten toimintaperiaatteiden mukaan tärkeää on toimia yhteistyössä asiakkaan läheisverkostojen kanssa, ammatillinen näkökulma tehostaa toimintaa. Varhaisen puuttumisen yhteistyö edellyttää vuoropuhelua, kuitenkin ilman asiantuntijakeskeisyyttä. Tärkeää on myös muistaa että perheen asioita käsitellään heidän luvallaan ja perheen läsnä ollessa. Jos on tarve ammatilliseen apuun, konsultaatiota pyydetessä asianomaisten nimiä tai muita tunnistetietoja ei mainita. Eettiset toimintaperiaatteet käsittävät myös tuen ja ohjauksen yhdistämisen, näillä toimilla ei kuitenkaan saa tehdä avun tarvitsijasta riippuvaista avun antajasta. Ketään ei saa jättää yksin puuttumisen jälkeenkään, vaan yhteistyön jatkumisesta tulee kantaa vastuuta. Varhaisen puuttumisen toimista ei saa laatia laittomia rekistereitä, eikä sen toimien vuoksi ketään

luokitella toimenpiteiden kohteiksi. Sellaisiin yhteiskunnallisiin tekijöihin tulee puuttua, joiden vaikutuksesta yksilö altistuu ongelmien kasautumiselle. (Peltonen 2009.)

3.1.1 Varhainen puuttuminen päiväkodeissa

Varhainen puuttuminen tarkoittaa päiväkodeissa sitä, että kasvatusalan työntekijä kykenee havaitsemaan ja huomioimaan lasten kasvua ja kehitystä, etenkin lapsen kasvuolojen vaarantumista. Työntekijän tehtävänä on puuttua havaitsemaansa epäkohtaan kerran ja/tai seurata tilannetta avoimesti. Varhainen puuttuminen päiväkodeissa on toimintamenetelmä, jonka päämääränä on toimia varhain ennen kuin ongelmat kasvavat suuriksi. Päiväkodeissa varhaisella puuttumisella siis tavoitellaan lasten ja perheiden ongelmien havaitsemista ja etenkin niihin puuttumista aikaisessa vaiheessa. Lapset ja heidän perheensä ovat oikeutettuja saamaan tukea ongelmiinsa silloin kun sitä tarvitsevat. (Sosiaaliportti 2012c.)

Päivähoidossa on jo useiden vuosien ajan pyritty siihen, että lapsen ja perheen ongelmia yritetään ehkäistä ennalta vastaamalla erilaisilla korjaavilla toimenpiteillä lapsen ja perheen tilanteeseen. Huhtasen (2004b, 189) mukaan tutkimusten myötä on vahvistunut käsitys siitä, että vasta kouluiässä aloitettu interventio eli perheen tilanteeseen puuttuminen ei ole yhtä tuloksellinen kuin jo varhaisemmin, ennen kouluikää aloitettu puuttuminen. Myös Laaksola (2005, 3) toteaa opettaja-lehden varpu-liitteessä, että yleisesti kyllä tiedetään; helpompaa on ongelmien purkaminen silloin, kun lasten ja nuorten käytöksestä osataan havaita merkkejä mahdollisista ongelmista ajoissa.

Työntekijän kokemassa lapsen tai perheen tilanteeseen liittyvässä huoleessa on kyse monitulkintaisesta, joskus jopa subjektiivisestakin määrittelystä. Työntekijän on hyvä pohdita, voiko päiväkodissa jonkun lapsen huolestuttava tilanne olla sittenkin tyypillistä kehitystä juuri tämän lapsen kohdalla. Huoleessa saattaa olla kyse myös koko perheen sosiaalisista ongelmista, joihin liittyvät myös lapsen erityisen tuen tarpeet. (Alijoki & Pihlaja 2011, 262.) Myös Huhtasen (2004a, 9) mukaan lapsen ongelmien havaitseminen saattaa olla haastavaa. Lapsen käyttäytymisen tai kehityksen ongelmien voidaan ajatella olevan ohimeneviä vaiheita, jotka korjaantuvat ajan kuluessa. Vaarana voi kuitenkin toisaalta olla se, että myöhemmin pohditaan miksi lapsen ongelmiin ei ole puututtu aikai-

semmin. Kun huoleen puututaan hyvissä ajoin, se on helpompi purkaa yhdessä vanhempien kanssa.

Perhekeskeiset ja lapsilähtöiset peruspalvelut ovat tärkeitä perheiden ongelmien ennaltaehkäisyä kannalta. Valtion talousarvioesityksen (2012) mukaan päivähoito tavoittaa jopa yli 200 000 lasta ja esiopetus noin 60 000 lasta ja perhettä Suomessa. Yhteistyön eri toimijoiden kanssa tulee olla säännöllistä ja tiedonkulun toimia moitteetta niin perheen kuin eri palvelujen, hoidon kuin avun antajien kesken. Ehkäisevän työn muotoja ja toimivuutta tulee eri palveluyksiköiden yhteistyönä tutkia, seurata, arvioida ja ennen kaikkea kehittää lapsen ja hänen perheensä näkökulmasta. Jotta lapsen etu varhaisessa puuttumisessa täyttyisi asetettujen tavoitteiden mukaan, on esimerkiksi päivähoidossa toimivan työntekijän ymmärrettävä sekä tiedostettava palvelujen nivelkohdat, organisaatioiden tarjoamat palvelut ja miten palveluiden ketjut etenevät. Tärkeää on organisoida ennalta ehkäisevä työ järjestelmällisesti sekä huolehtia siitä, että se kykenee yhdistelemään erilaisia toimintatapoja ja menetelmiä. Kun nämä ovat kunnossa, ennalta ehkäisevä työ voi olla tehokasta. (Sosiaaliportti 2012b).

Päiväkotikasvatus on merkittävä kasvatusjärjestelmä, jossa toteutetaan mm. kuntouttavaa varhaiskasvatusta. Päiväkodin kasvatushenkilökunnan sensitiivisyys lapsen tarpeiden huomaamiseen ja myös niihin vastaamiseen on perusta hyvälle päiväkodissa tapahtuvalle vuorovaikutukselle. Päiväkotien kasvatushenkilöstön ensisijainen tehtävä on huolehtia että lapsella on turvallinen kasvuympäristö, jossa otetaan huomioon kaikkien lasten tarpeet. (Halenius & Suhonen 2006, 73.)

3.1.2 Varhaisen puuttumisen tavoitteet

Neuvola- ja päivähoitopalvelut saavuttavat melkein kaikki perheet kunnan sisällä. Siten ne ovat ensiarvoisen tärkeitä palveluita, joissa voidaan lapsen tai perheen tuen tarve havaita ajoissa. (Heinämäki 2004, 10.) Esimerkiksi peruspalveluissa työntekijä saattaa havaita, että lapsen kasvuolot eivät turvaa hänen kasvuaan ja kehitystään. Silloin tarvitaan varhaista puuttumista, jonka tavoitteena on aina pyrkiä tarttumaan ilmenneisiin ongelmiin mahdollisimman varhain. Päiväkodeissa on myös lapsia, joiden kasvu ja kehitys tarvitsevat avukseen erityistä tukea. Lapsen mahdollisten tuen tarpeiden arvioinnissa ja

määrittelyssä keskeistä on pohtia lapsen kehitystä suhteessa ikätasoon. Tässä arviointityössä tärkeää on myös kartoittaa lapsen kasvuympäristö, jotta arvioinnissa saatua tietoa voidaan hyödyntää lapsen erityistarpeiden tulkinnassa. Lapsen erityistarpeet eivät välttämättä korjaannu pelkällä kuntouttamisella vaan tärkeänä tavoitteena on myös lapsen perheen mukanaolo erityisenä asiantuntijana. (Huhtanen 2004a, 9 - 11.)

Varhaisen puuttumisen yhteistyön tavoitteena on yhdistää työntekijän ja lapsen vanhempien voimavarat systemaattisesti siten, että lapsen kasvu, kehitys ja oppiminen saavat tukea. Näin varhainen puuttuminen toimii ehkäisevänä lastensuojeluna. Jos työntekijä katsoo tarpeelliseksi, hän tarvittaessa kutsuu koolle moniammatillisen yhteistyöpalaverin. Yhteistyöpalaveriin pyydetään mukaan lapsen perhe ja perheen kanssa työskentelevän yhteistyöverkoston professiot. (Sosiaaliportti 2012b.) Varhaisessa puuttumisessa tarvitaan useita asiantuntijoita, jotka toimivat saumattomasti yhteen, moniammatillinen lähestymistapa onkin varhaisen puuttumisen keskeinen piirre (Huhtanen 2004b, 189).

Varhaisessa puuttumisessa tarvitaan lisäksi myös erilaisia toimenpiteitä, joilla voidaan vastata lapsen erityisen tuen tarpeeseen. Erityisen tuen avulla voidaan tasapainottaa lapsen kehityksessä ilmeneviä ongelmia. Varhainen puuttuminen on siis ulkoapäin tulevat väliintulot, joiden tarkoitus on pyrkiä vaikuttamaan erilaisilla toimenpiteillä lapsen tai ryhmän käyttäytymiseen. (Huhtanen 2004b, 190 – 191.) Sellaiset interventiot ovat tehokkaita, joiden tavoitteena on lapsen elämässä mahdollisesti ilmenneiden ongelmien ehkäiseminen tai hidastaminen varhain. Varhainen puuttuminen on siis kaikkein tehokkainta, koska sen tavoitteena on sammuttaa ongelman syttyminen ennen kuin se pääsee roihahtamaan. (Huhtanen 2004a, 45.)

Eriksson & Arnkil (2009, 3, 7) mainitsevat, että varhaisen puuttumisen toiminta on tarpeen silloin, kun lapsen elämän ongelmatilanteessa on vielä tukemisen mahdollisuuksia sekä vaihtoehtoja paljon. Varhaisen puuttumisen tavoitteena on myös heidän mukaansa huolen tunteeseen tarttuminen siten, että lapsen vanhemmat otetaan avuksi ratkaisemaan työntekijän kokeman huolen syytä ja vaikuttamaan asioihin pikaisesti lapsen kasvua tukevasti. Varhaiselle puuttumiselle tyypillistä on se, että asian puheeksi ottamisen yhteydessä työntekijä tarjoaa aina vanhemmille sekä tukea että erilaisia vaihtoehtoja, näin

lapsen vanhemmat voivat arvioida itse minkälainen tuki palvelee heidän tarpeitaan ja mitä tukea he ottavat vastaan (Sosiaaliportti 2012b).

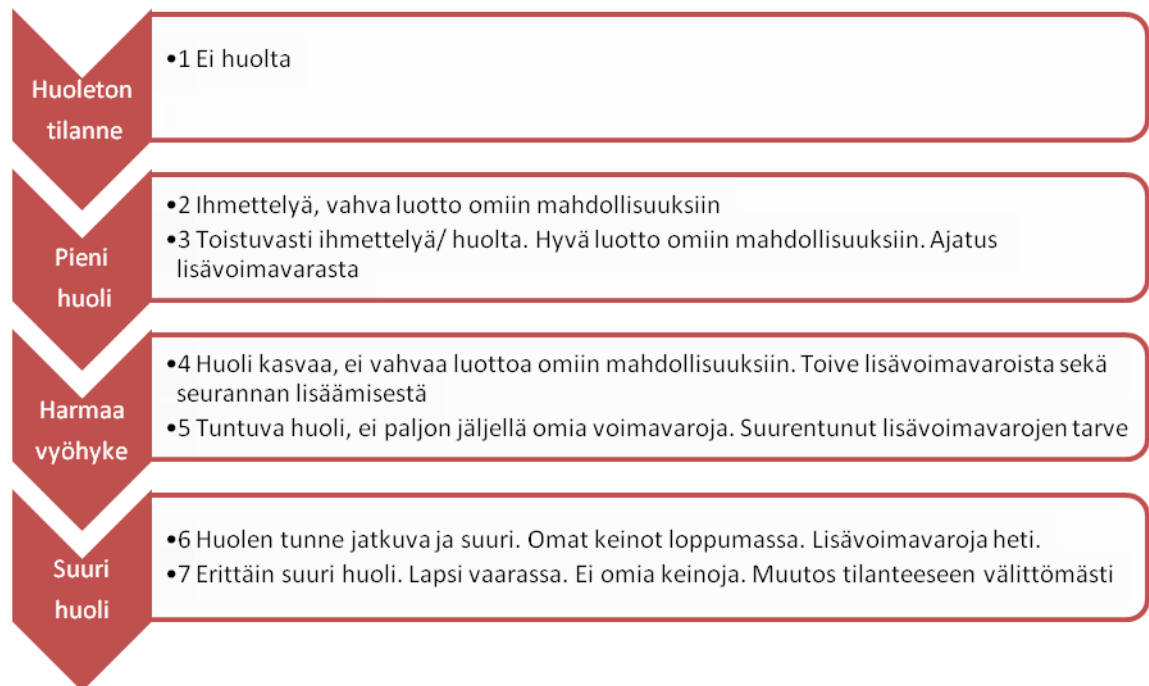
3.1.3 Työntekijän kokema huoli, ammattitaito ja sen ylläpitäminen

Keskeinen työväline varhaisessa puuttumisessa on työntekijän kokema subjektiivinen huoli lapsen tai hänen perheensä tilanteesta. Subjektiivinen huoli rakentuu niistä ainutlaatuisista kontakteista, jotka muodostuvat työntekijälle lapsen tai nuoren kanssa vietetyn ajan perusteella. Jokaisen aikuisen kokemaan huoleen vaikuttavat myös heidän tehtävänsä tai työnsä puolesta hyvin erilaiset auttamismahdollisuudet. Tämän perusteella työntekijöiden kokema huoli voi olla hyvin eriasteinen. Ensiarvoisen tärkeää on kuitenkin se, että työntekijä itse luottaa omaan huolen tunteeseensa ja tarttuu siihen mahdollisimman varhain. (Kuikka 2005,7)

Lasten ja nuorten parissa työskenteleviä viranhaltijoita koulutetaan erilaisilla varhaisen puuttumisen menetelmillä, joita on kehitetty julkisen sektorin työkaluiksi. Jokaisen työntekijän kohdalla on kuitenkin keskeistä omat valmiudet ja rohkeus tarttua kokeamaansa huolen tunteeseen. Jos työmenetelmiä ei ole käytössä, työntekijän oma asenne ja usko omaan huolen tunteeseen ratkaisevat. Joskus ei ajatella ollenkaan, että jokaisella on velvollisuus puuttua lapsen hätään, tähän valitettavasti vaikuttaa myös yksilön kokema pelko siitä, että avun antaminen kääntyy itseä vastaan. Varhaiselle puuttumiselle voitaisiin luoda suotuisampi ilmapiiri avoimista ja rohkeista keskusteluista, joihin sisältyisivät myös auttajan oikeusturvaan liittyvät kysymykset. (Kuikka 2005, 22)

Työntekijän kokema subjektiivinen huoli on tärkeä työväline identifioitaessa lapsen tai perheen avun tarvetta. Työntekijän kokeman huolen tunnistamisen avuksi on kehitetty huolen vyöhykkeistö (Kuvio 2), joka ei missään tapauksessa luokittele lapsen tai perheen ongelmia, vaan siinä on kyse työntekijän tunteen jäsentämisestä. Huolen vyöhykkeistön avulla työntekijä punnitsee asiakkaan tilannetta suhteessa palvelujärjestelmän mahdollisuuksiin auttaa häntä. (Satka 2009, 20) Työntekijä voi käyttää huolen vyöhykkeistöä avukseen pohtiessaan riittävätkö omat voimavarat tai osaaminen työntekijänä tilanteen selvittämiseen, vai olisiko parempi pyytää tilanteeseen lisää tukea. Koska lasten

ja nuorten ongelmat saattavat koskettaa eri tahoja, vyöhykkeistö voi olla suureksi avuksi yhteistyölle, tukien yhteistyössä tarvittavaa yhteistä kieltä. (Eriksson & Arnkil 2009, 25.)

Kuvio 2. Huolen vyöhykkeistö työntekijän kokeman huolen avuksi (Mukaellen Eriksson & Arnkil 2009, 25)

Huolen vyöhykkeistöä on lähdetty kehittämään, jotta varhaista puuttumista voitaisiin helpottaa. Varhainen puuttuminen viivästyy tutkimusten mukaan usein siksi, että työntekijä haluaa kerätä mahdollisimman paljon varmuutta ja todistusaineistoa kokemansa huolen tueksi. Kun työntekijä kokee huolta lapsen tai perheen tilanteesta, se riittää käynnistämään varhaisen puuttumisen. Asiakkaan ongelmien sijaan on tarkoitus puhua aina koetusta omasta huolen tunteesta, sekä keinoista sen helpottamiseen. (Honkanen 2010, 216.)

Lapsen käyttäytymisestä lähtevää hälyttävää signaalia tulisi varhaiskasvatushenkilöstön osata arvioida; kuuluuko lapsen käytös tai kehitys erityisen tuen tarpeen piiriin vai onko kyse lapsen normaaliin kehitykseen kuuluvasta ilmiöstä (Huhtanen 2004a, 9). Päiväkodissa tuleekin vähintään joka kolmannella hoito- ja kasvatustehtävissä toimivalla olla sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusehdoista annetun asetuksen 4 §:ssä

säädetty ammatillinen kelpoisuus ja muilla hoito- ja kasvatustehtävissä toimivilla 5 §:ssä säädetty ammatillinen kelpoisuus (Asetus lasten päivähoidosta 806/1992, 6 §). Esiopetusta saa antaa opettaja, joka on saanut kelpoisuuden antamaan luokanopetusta tai suorittanut lastentarhanopettajakelpoisuuden; kasvatustieteen kandidaatin tutkinnon tai lastentarhanopettajan tutkinnon. Lisäksi sosiaalikasvattaja, sosionomi (AMK) tai sosiaalialan ohjaajan tutkinnon suorittaneet saavat antaa esiopetusta, mikäli he ovat suorittaneet opetusministeriön hyväksymät esiopetuksen opinnot. Näiden opintojen suorittamisaikaa on kuitenkin rajattu. Vuoden 2004 jälkeen suoritettujen esiopetuksen opinnot eivät tuota kelpoisuutta. (OAJ 2006.)

2005 vuonna on sosiaalihuoltolakiin lisätty säännös täydennyskoulutuksesta, jonka mukaan kunnilla on velvollisuus huolehtia sosiaalihuollon henkilöstön täydennyskoulutuksesta. Täydennyskoulutukseen tulee henkilökunnan osallistua sen mukaan, minkälainen peruskoulutus, toimenkuva tai työn vaativuutensa hänellä on. Ammattihenkilöstölle suunnattu täydennyskoulutus voidaan kunnissa toteuttaa vaihtoehtoisesti yksilö-, ammattiryhmä- tai työpaikkakohtaisena koulutuksena. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007, 55).

Lasten ja nuorten kanssa toimijoiden on tunnettava viranomaistoiminta ja sen tarjoamat tukimuodot. Varhainen puuttuminen toimii parhaiten silloin, kun eri hallintokunnat, etenkin sosiaali- ja opetustoimi toimivat saumattomasti yhteistyössä. Tiedon lapselle muodostuneista tukirakenteista tulisi siirtyä lapsen mukana päivähoidosta/ esikoulusta koulumaailmaan. (Kuikka 2005, 8,22.)

3.1.4 Huolen puheeksi ottaminen

Kun esimerkiksi päiväkodissa työntekijä syystä tai toisesta huolestuu lapsen tai perheen tilanteesta, tulee hänen aina sopivassa tilanteessa ottaa kokemansa huoli puheeksi perheen kanssa. (Sosiaaliportti 2012b.) Jotta varhaista puuttumista voidaan toteuttaa perhettä kunnioittaen, siihen tulee liittää myös huolen puheeksi ottaminen. Työntekijä saattaa huolestua lapsesta jolloin voidaan olettaa että lapsen tilanne pahenee, jos siihen ei puututa korjaavin toimenpitein. Työntekijä on saattanut aluksi muuttaa omaa käyttäytymistään tilanteen helpottamiseksi, mutta siitä huolimatta työntekijän kokema huoli

jatkuu. Työntekijälle saattaa tulla tunne, että hän tarvitsisi lisävoimavaroja avuksi. Mutta pohdinnan arvoista on se, miten työntekijä voisi ilmaista huolensa vanhemmille siten, ettei hän samalla hankaloita tilanteen ratkaisemista ja voimavarojen yhteen liittämistä esimerkiksi loukkaamalla vanhempia. Tilanteen muuttaminen vaatii kuitenkin yhteistyötä lapsen itsensä sekä hänen perheensä kanssa. (Eriksson & Arnkil 2009, 7.)

Huolen puheeksi ottamisessa tavoitteena on aina aikaansaada yhteistyö lapsen vanhempien kanssa ja sitä kautta asioiden kehittyminen lapsen kannalta parempaan suuntaan. Tämän yhteistyön päämääränä nähdään liittouma, jonka tarkoitus on tukea lasta. Jotta yhteistyö voi olla laadukasta, työntekijän tulee kunnioittaa asiakasta ja pitää häntä tasa-veroisenä yhteistyökumppanina. Huolen puheeksi ottamisessa on tärkeää tunnistaa voimavarat, joita lapsessa tai hänen perheessään on olemassa. Lapsesta ja/ tai hänen perheestään löydetty voimavarat ovat työkalu, joiden avulla perhe saa positiivista palautetta työntekijältä. Myös työntekijän on helpompi liittää tarjoamansa tuki löydettyihin voimavaroihin. (Eriksson & Arnkil 2009, 29.)

Huolen puheeksi ottaminen saattaa kuitenkin joskus tuntua vaikealta. Lapsen oppimisvaikeus tai ongelmat käyttäytymisessä voivat olla lapsen vanhemmille shokkitilanne, jonka hyväksyminen ymmärrettävästi voi viedä aikaa. Täytyy kuitenkin muistaa, että vanhempien kanssa keskustelu voi aikaansaada muutoksen, jonka jälkeen asiat lähtevät purkautumaan myös itsestään. Työntekijän kannattaa miettiä ennakolta, millainen vastaanotto huolesta kerrottaessa saattaa olla vastassa, toisaalta vanhempien reaktioita keskustelun edetessä on kuitenkin hyvin vaikea ennustaa. Työntekijän huolen esiin nostaminen voi aiheuttaa vanhemmassa suuren tunnereaktion, eikä kukaan pysty keskustelemaan tunnekuohussa loogisesti. Tärkeää on tässä tilanteessa kertoa että asiasta voidaan keskustella myös toisella kerralla, kun tunteet ovat rauhoittuneet. (Friman 2010, 16.)

Työntekijän kannattaa aina pohtia huolen suuruutta. Vanhempien kanssa on hyvä keskustella asiasta, kun huoli on vielä pieni. Jos huoli kuitenkin tuntuu jo suurelta, kannattaa työntekijän ottaa asia esille pala kerrallaan. Asioita ei koskaan kuitenkaan voida muuttaa kuin yksi kerrallaan. Keskustelun yhteydessä työntekijän kannattaa kysyä vanhemmilta myös sitä mitä lapsen hyväksi voidaan yhdessä tehdä. Mitä huoltajat voivat

tehdä kotona, mitä aikuiset päiväkodissa. Työntekijän on tiedostettava, että vanhemmat saattavat tarvita aikaa ja ymmärrystä siihen, että he voivat hyväksyä toisen ihmisen esiintuomia kielteisiä asioita omasta lapsestaan. (Friman 2010, 17.)

Vaikean asian esille tuomista ei tarvitse pelätä, mutta työntekijän kannattaa pohtia miten asian ottaa vanhempien kanssa puheeksi ja millaisessa tilanteessa kannattaa avata keskustelu. Näillä asioilla on merkitystä yhteistyön jatkuvuuden kannalta. Asiakkaalle tulisi jäädä tilanteesta tunne, että häntä on kuunneltu ja kunnioitettu. (Peltonen 2009.)

3.1.5 Kirjaamisen merkitys päiväkodeissa

Nykyään päiväkotien arjessa tehtävien kirjallisten töiden määrä on kasvanut. Päiväkodeissa kirjoitetaan monenlaisia tekstejä, jotka liittyvät lapseen, tiedotukseen tai hallintoon. Kirjaamista pidetään kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen teettämän tutkimuksen mukaan varsin hyödyllisenä; sen avulla kirjallisiin dokumentteihin on helppo palata jos asioista syntyy erimielisyyttä ja kirjaaminen toimii muistin apuvälineenä. Myös laki velvoittaa kirjaamiseen, esimerkiksi lasten kuntoutussuunnitelmien tekeminen on lakisääteistä. (Pyhäniemi 2009,58.)

Kirjaamiseen liittyy kuitenkin myös konkreettisia ongelmia, päiväkodeissa ongelmaksi ovat nousseet ajan puute sekä olosuhteet, tietokoneita ei useinkaan ole tarpeeksi, kirjaamisen viemää aikaa ei ole huomioitu viikko- tai päiväohjelmissa, eikä kirjaamiseen ole olemassa rauhallista tilaa. Tärkeää olisi keskustella yhdessä siitä, mitä kirjataan ja mihin kirjataan koska kaikkea ei voida päiväkodissa tunnollisesti tehdä. (Pyhäniemi 2009,58)

Lastensuojelulaissa ehkäisevä lastensuojelu määritellään suunnitelmalliseksi ja tavoitteelliseksi lastensuojelun toimintamuodoksi, jonka avulla pyritään edistämään ja turvaamaan lasten kasvu, kehitys ja hyvinvointi sekä tukemaan vanhemmuutta. Myös ehkäisevässä lastensuojelussa on tärkeää kirjata asiakirjoihin kaikki tehty työ. Esimerkiksi mitä lapsen ja hänen perheensä kanssa on tehty, lapsen perustietojen lisäksi kirjataan lapselle ja hänen perheelleen suoritettut tutkimukset, niiden tulokset sekä tehdyt tulkinnot. Näiden lisäksi lapsen dokumentteihin tulisi aina kirjata työntekijän havainnot ja

huomiot, jotka liittyvät hänen kokemaansa huoleen lapsesta tai hänen perheestään sekä kaikki toimenpiteet, joilla huoleen on puututtu. (Sosiaaliportti 2012b.)

Kirjaamisen tärkeys korostuu, koska työntekijän kokemaan huoleen pystytään toisinaan puuttumaan peruspalveluiden järjestämällä tuella. Jos perheen kohdalla ilmenee vielä lisätuen tarvetta tai työntekijän kokema huolen tunne oleellisesti helpottuu, on suuri merkitys sillä, että kaikki toimenpiteet joita perheen hyväksi on tehty, on myös huolellisesti ja selkeästi kirjattu. Huolellinen kirjaaminen toimii apuvälineenä myös silloin, kun työntekijä muodostaa itselleen käsitystä lapsen tai hänen perheensä tilanteesta. Kirjaamisen avulla työntekijä voi helpottaa myös huolen puheeksi ottamista lapsen vanhempien kanssa. Huoltaja kykenee helpommin ymmärtämään työntekijän kertomusta siitä, mistä ollaan huolissaan, kun päivähoiton työntekijä kertoo konkreettisesti tekemistään havainnoista. Kun huoli on konkretisoitu kirjaamalla, voidaan selkeämmin ja pohtia perheelle tarjottavia tukitoimia. (Eriksson & Arnkil 2009, 22 - 23.)

3.2 Vuorovaikutuksen merkitys päiväkodissa

Keskustelut alkavat aina henkilöiden kohtaamisesta. Päiväkodit ovat ympäristöjä, joihin väistämättä sijoittuu paljon kohtaamisia ja keskusteluja. Osa näistä vuorovaikutuksista sijoittuu eteiseen tai lasten pukemisen lomaan, jolloin ne ovat laadultaan lyhytkestoisia kohtaamisia. Jotkut keskusteluista ovat ennalta sovittuja tapaamisia, joiden tarkoituksena on esimerkiksi tietyn asian selvittäminen. Tällaisia keskusteluja voivat olla esimerkiksi vanhempien kanssa käytävät varhaiskasvatuskeskustelut tai työyhteisön kanssa pidettävät tiimipalaverit. Näiden keskustelujen tavoitteena on kuitenkin aina varhaiskasvatuksen perustehtävän toteuttaminen. (Nummenmaa & Karila 2011, 13.)

Nummenmaa ja Karila (2011, 14,16 - 17) toteavat että päiväkodeissa keskustelut ovat merkittävin työväline. Niiden avulla voidaan välittää ja vaihtaa tietoa ja kokemuksia. Keskustelujen kautta ihmisiä neuvotaan, ohjataan toimintaa, neuvotellaan ja sovitaan asioista. Näiden perimmäisenä tarkoituksena on luoda yhteistä ymmärrystä. Päiväkotityössä keskustelut lapsen ja lapsiryhmän kanssa ovat keskiössä, mutta on myös todettu että esimerkiksi se, miten paljon lapsen vanhempi sekä hoitaja ovat vuorovaikutuksessa keskenään, on yhteydessä lapsen ja hoitajan väliseen vuorovaikutukseen. Erityisen mer-

kittäväksi voidaan mainita keskustelut, jotka käydään lapsen aloittaessa hoitosuhteen päiväkodissa. Vanhempien ja päivähoidon työntekijän kesken käytävä aloituskeskustelu ensimmäisessä tapaamisessa luo syntyvälle yhteistyölle pohjan. Lapsen hoitosuhteen alussa on erityisen tärkeää, että päivittäisissä kohtaamisissa työntekijä kuuntelee aidosti vanhempien toiveita ja odotuksia palvelusta. (Kekkonen 2012, 35).

Jos kasvatustalon työntekijä havaitsee lapsella ongelmia päiväkotiryhmässä, vuorovaikutuksen tärkeys korostuu. Jotta lapsen tarvitsemaa tuen tarvetta voidaan arvioida luotettavasti, lapsesta tulee voida muodostaa kokonaiskuva. Tähän kuuluvat lapsen mielenkiinnon kohteet sekä vahvuudet. Tuen tarpeen arviointiin tarvitaan rauhallinen keskustelutilanne lapsen vanhempien ja päiväkodin henkilökunnan kanssa. (Heinämäki 2004, 23.)

Päiväkodeissa voidaan perheen tilannetta pohtia ennakointimetodilla, jolla tarkoitetaan työntekijöiden yhteistyöpalaveria. Yleensä pääsääntö on, että asiakkaan tulee olla mukana jokaisessa palaverissa, jossa käsitellään hänen tai heidän asioitaan. Joskus kuitenkin palvelujärjestelmissä tulee tilanteita jolloin työntekijät miettivät keskenään asiaa. Ennakointimetodissa osallistujat voivat pohtia yhdessä erilaisia vaihtoehtoja ongelmallisen tilanteen selvittämiseksi. Tavoitteena on saada monipuolinen kuva tilanteesta sekä yhdessä sovittu sopimus miten edetään asian kanssa. Ennakointimetodin tavoitteena on myös eri tahojen näkökulmien ja työskentelyn selkiintyminen muille sekä työnjaosta sopiminen yhdessä. Asiakaskohtaisen työntekijöiden keskinäisen yhteistyöpalaverin järjestämiseen tulee olla aina asiakkaan suostumus. Asiakkaalle tulee aina myös tiedottaa, mistä on keskusteltu sekä toimittaa kirjallinen muistio. (Honkanen 2010, 225.)

3.2.1 Työntekijöiden väliset ammatilliset dialogit

Päiväkotipäivään sisältyvissä keskusteluissa vaihdetaan kuulumisia liittyen päivän tapahtumiin, niissä pohditaan yksittäisten lasten käyttäytymistä ja syitä niihin, keskustelua käydään liittyen työnjakoon tai erilaisiin ajankohtaisiin käytäntöihin. Näiden lisäksi päiväkodin kasvattajatiimit keskustelevat aiempaa useammin etukäteen sovittuja ammatillisia dialogeja tiimipalavereissa. Työyhteisöissä tulisi pohtia, mikä merkitys tiimipalaverilla heille on ja millaisia asioita siellä tulisi käsitellä. Tiimipalavereissa käytävissä dialogeissa merkityksellistä on myös työntekijöiden luottamuksellisuus toisiaan koh-

taan. Jotta palaverit onnistuvat suunnitellusti, se edellyttää luottamuksellista ilmapiiriä. Ammattilaisten keskinäisistä keskusteluista on Suomessa toistaiseksi olemassa vain vähän tutkittua tietoa. (Nummenmaa & Karila 2011, 80,84.)

Professori Kirsti Karila ja yliassistentti Päivi Kupila Tampereen yliopiston kasvatustieteiden yksiköstä tutkivat jyvaskyläläisissä ja tamperelaisissa päiväkodeissa työidentiteetin muotoutumista. Tutkimuksen myötä pohdittiin ammatillisuuden merkitystä käytännössä. Mikä on ammattilaisen työidentiteetin keskeisin asia ja miten se välittyy muille? Kasvatustiimien vastauksista ilmeni, että lähtökohtana on yksikössä vallitseva keskustelutapa, että keskustelukulttuuri on avoin ja salliva, jossa jokaista työntekijää kuunnellaan, sekä osataan antaa palautetta aiheesta, mutta tärkeä on myös taito ottaa annettua palautetta vastaan. (Ainasoja 2011,24.)

Parhaimmillaan taitava keskustelu on työyhteisöissä tietynlaista väittelyä. Siihen kuuluu omien näkemysten esittäminen, niiden perustelu tai erilaisten mielipiteiden selvittäminen. Tällaisen keskustelun avulla voidaan saada erilaisista tiedoista ja kokemuksista yhdistettyä niin hyvä ratkaisu, johon yksittäinen asiantuntija yksin ei pystyisi. Taitavaa keskustelua käytetään päätöksen, sopimuksen tai konkreettisen lopputuloksen tavoitteluun, kun jokaisen keskustelijan mielipiteellä on merkitys. Taitavaan työyhteisöissä käytävään keskusteluun tulee sisältyä kuuntelu, oman näkemyksen esiin tuominen sekä sen perusteleminen. (Isoherranen 2008, 61.)

Keskustelusta syvällisempi, dialogi on yksi keskusteluissa käytetystä välineestä. Dialogin avulla esimerkiksi työyhteisöissä pyritään luomaan yhteistä ymmärrystä. Dialogin ja keskustelun erona on se, että dialogin avulla pyritään tutkimaan sovittua ilmiötä yhdessä. Vaikka työntekijä olisi toisen esittämästä näkemyksestä erimieltä, se kuitenkin kuunnellaan loppuun. Dialogin onnistuminen vaatii kärsivällisyyttä. Kun kaikki yhteistyöryhmän asiantuntijat kokoontuvat, heidän tulee päästä ensin tasavertaiseen taitavaan keskusteluun ja sitten yhteiseen dialogiin. (Isoherranen 2008, 65 - 66.)

3.2.2 Vuorovaikutuksen onnistumisen haasteet päiväkodeissa

Kuten edellä on mainittu, monenlaiset keskustelut ja dialogit liittyvät vahvasti varhaiskasvatustyön arkeen. Keskusteluissa määritetään merkittävästi varhaiskasvatuksen ammatillisuutta ja siihen liittyviä osaamisodotuksia. Päivähoidossa ei ole yhdentekevää miten ja millaisissa tilanteissa kasvatukseen kohdistuvia keskusteluja käydään. Nummenmaan ja Karilan (2011, 13 -14) tutkimusten mukaan päivähoitossa joudutaan usein käymään keskusteluja melko epäsuotuisissakin olosuhteissa. Heidän tutkimuksen mukaan kiire päivähoiton arjessa vaikuttaa pitkälti siihen että keskusteluihin ei ole valmistauduttu riittävän hyvin. Tutkimuksessa ilmeni että päiväkodin työntekijä usein lapsia ohjatessaan keskustelee samanaikaisesti esimerkiksi päiväkodin toisen työntekijän kanssa päiväkodin yhteisistä toimintakäytännöistä sekä kohtaa lasten vanhempia kesken aamuruokailun. Useamman tilanteen päällekkäisyydellä on tutkimuksen mukaan monia vaikutuksia tilanteiden ammatillisuuteen. Päällekkäisyys tuo selkeästi mukanaan rauhatomuuden tunteen, mikä ilmenee myös keskustelujen katkeamisena.

Laadukas moniammatillinen tiimityöskentely vaatii aina kasvatustiimiin kuuluvien jäsenten välisiä säännöllisiä merkitysneuvotteluja sekä keskusteluja. Ammatillisten keskustelujen käytännöt muodostavatkin yhden osan päiväkodin kulttuurista. Koko työyhteisössä tulisi olla selkeät rakenteet sekä käytännöt tiimikeskustelujen mahdollistamiseen ja niiden tulisi olla mahdollisia kaikille kasvattajatiimeille. Tiimipalaverien ja niissä tapahtuvien keskustelujen eteenpäin viemisen vastuu on lastentarhanopettajalla, hän pitää huolen siitä että palaverissa keskustellaan ja käsitellään kasvattajatiimin toiminnan kannalta merkityksellisiä asioita. Varhaiskasvatuksen laadun kannalta tiimipalaverit ja niiden sisältö ovat ratkaisevassa asemassa. (Nummenmaa & Karila 2011, 81- 82, 86.)

3.2.3 Kasvatuskumppanuus päiväkodeissa

Lapsen vanhempien kanssa käytävät kasvatustilanteet ovat hyvin keskeinen kasvatuskumppanuuden muoto. Nämä keskustelut ovat ratkaisevia tilanteita, joissa voidaan vaikuttaa siihen, onnistuuko kumppanuussuhde, vai estyykö se. Päivähoidossa on yleisenä käytäntönä, että lapsen vanhempien ja kasvatushenkilön kesken käydään ainakin yksi kokonaisvaltainen keskustelu lapsesta ja hänen varhaiskasvatuksestaan. Tarpeen niin vaatiessa keskusteluja käydään kuitenkin useamminkin. Ensimmäisen keskustelun

ajankohta on yleensä muutaman kuukauden kuluttua siitä kun lapsi on aloittanut päivähoidon. Ensiarvoisen tärkeää lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvissä keskusteluissa on luoda vanhempien ja kasvatushenkilöstön välille kannustava, suvaitseva ja myönteinen ilmapiiri. (Kaskela & Kekkonen 2006, 45 – 46.) Kasvatuskumppanuuteen liittyvät keskustelut lapsen kasvatuksen arvoista, näkemyksistä ja vastuista. Kasvatuskumppanuuden etusijalla tulee aina olla lapsen tarpeet, näin lapsen oikeuksien ja edun toteuttaminen ohjaavat varhaiskasvatuksen toimintaa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31.)

Jokaiselle päivähoidossa olevalle lapselle laaditaan oma varhaiskasvatussuunnitelma. Suunnitelma laaditaan yhteistyössä vanhempien kanssa ja sen toteutumista arvioidaan säännöllisesti. Päivähoidossa toimivan henkilöstön säännöllinen ja tietoinen lapsen havainnointi tuottaa tietoa, joka otetaan huomioon yhdessä lapsen vanhempien kanssa tehtävissä varhaiskasvatussuunnitelmissa. (Heinämäki 2004, 31.)

Monien vanhempien mielessä luottamus päivähoidon sekä sen työntekijöihin muodostuu kasvattajien ja lapsen välisistä suhteista ja myös siitä, miten kasvattajat välittävät omaa tietoisuuttaan lapsesta vanhemmille esimerkiksi lapsen hakutilanteessa. Kasvattajan tehtävänä on havainnoida lasta ja hänen kehitystään intensiivisesti, tämän avulla kasvattaja myös pystyy keskusteluissa vanhempien kanssa välittämään oman ymmärryksensä ja tietämyksensä lapsesta. Jos lapseen liittyy päivähoidon puolelta huolenaihetta, kerrotaan niistä vanhemmille mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. (Kaskela & Kekkonen 2006, 45 – 46.)

Esiopetuksessa kasvatuskumppanuuden tavoitteena on edistää lapsen kasvua, kehitystä sekä oppimista. Tavoitteena kumppanuudessa on myös lisätä lapsen turvallisuutta ja hyvinvointia esiopetuksessa. Esiopetuksen henkilöstön ja lapsen huoltajien välinen luottamuksellisen yhteys on myös avainasemassa lapsen viihtyvyyden, kasvamisen ja oppimisen näkökulmasta. Vastuu vanhempien kanssa tehtävästä yhteistyön kehittämisestä ja sujumisesta on esiopetuksen järjestäjällä, tämä edellyttää että esiopetuksen henkilöstö on aktiivinen, aloitteellinen keskustelujen suhteen sekä tiedottaa huoltajaan, lapseen ja opettajaan liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista. Lapsen vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä otetaan huomioon jokaisen perheen erilaisuus, esimerkiksi kulttuuri-

tausta. Lähtökohta vanhempien kanssa tehtävälle yhteistyölle on myös esiopetuksessa eri osapuolien kunnioitus toisiaan kohtaan. Esiopetuksessa koetaan tärkeäksi huoltajan mahdollisuus osallistua esiopetuksen kasvatustyön tavoitteiden muodostamiseen ja niiden arviointiin. (Opetushallitus 2010, 33 – 34.)

Kasvatuskumppanuus voi toteutua parhaiten, kun lapsen vanhemmat ja päivähoitopaikan henkilöstö sitoutuvat yhdessä toimimaan lapsen kasvua tukien. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan kasvatuskumppanuuden yksi tavoite onkin tunnistaa herkästi ja mahdollisimman nopeasti lapsen mahdollinen tuen tarve. Tuen tarve voi olla jollakin kasvun, kehityksen, tai oppimisen alueella. Tällaisessa tilanteessa kasvatuskumppanuuden avulla pyritään luomaan yhteinen toimintastrategia lapsen tukemiseksi. Toteutuakseen parhaalla mahdollisella tavalla kasvatuskumppanuus vaatii lapsen vanhempien sekä henkilökunnan keskinäistä luottamusta, tasavertaisuutta ja kunnioittamista. Tärkeä osa-alue on myös vanhempien ensisijaisen kasvatusoikeuden ja – vastuun tunnistaminen ja hyväksyminen. Käytännössä tämän tulee näkyä siten, että henkilöstö osallistaa lapsen vanhempia esimerkiksi lapsen tuen tarpeen arvioinnissa sekä tuen järjestämisen ratkaisuihin, eli siis lapsen vanhemmat ovat erityisen tärkeässä asemassa lasta koskevassa päätöksenteossa. Henkilöstön tulee aktiivisesti kuunnella vanhempia ja heidän näkemyksiään ja toiveitaan. (Heinämäki 2004, 29 -30.)

Arvioitaessa lapsen tarvitsemaa mahdollista tukea, lapsen kehityksen ja kehityksen tukemisen tuntemus sekä päivähoidossa järjestettävien tukitoimien asiantuntijuus saattavat painottua. Lapsen kokonaisvaltainen arviointi vaatii kuitenkin yhtenäisen kuvan muodostamista lapsesta myös erilaisissa ympäristöissä ja erilaisissa tilanteissa. Näissä tilanteissa erityisesti vanhempien tietämys omasta lapsestaan on arvokasta asiantuntijuutta. Vanhempien asiantuntijuuden painottaminen ei kuitenkaan tarkoita sitä, että he yksin joutuvat tekemään lasta koskevia päätöksiä ja ratkaisuja. Lapsen päivähoitopaikan henkilöstön asiantuntijuuden tulee olla vanhempien käytettävissä ja henkilöstön on tarkoitus käyttää vanhemmilta saatua arvokasta tietoa lapsen eduksi. Vanhempien ensisijainen kasvatusvastuu- ja oikeus edellyttävät, että heidän tekemiään päätöksiä arvostetaan ja kunnioitetaan. (Heinämäki 2004, 30.)

Kasvatuskumppanuus siis korostuu lapsen erityisen tuen tarpeen arvioinnissa ja sen suunnittelussa. Kun varhaiskasvatuksen henkilöstö tarkastelee sekä arvioi yhdessä lapsen vanhempien kanssa havaintojaan lapsesta, kuitenkin ilman pyrkimystä diagnosointiin, ovat molempien havainnot sekä huomiot kokonaiskuvan saamiseksi erittäin tärkeitä. Jos lapsella on tuen tarvetta, vanhemmat ja varhaiskasvatuksen henkilöstö sopivat yhdessä tuen järjestämisestä. Päivähoidossa tarjottava tuki suunnitellaan yhdessä vanhempien kanssa. Päivähoidon arjessa toteutettava tuki perustellaan vanhemmille, jotta heille syntyy kuva tuen luonteesta, tavoitteista ja toteutustavoista. Yhdessä vanhempien kanssa pohditaan, miten vastaavanlaista tukea voidaan toteuttaa kodin ympäristössä. Näin toimien varhaiskasvatuksen henkilöstön asiantuntemus on vanhempien käytössä lapsen eduksi ja vanhempien oman lapsensa asiantuntijuus tukee varhaiskasvatuksen työtä. (Heinämäki 2004, 30 - 31.)

Kasvatuskumppanuuden onnistumisen vastuu on ensisijaisesti päivähoidon henkilöstöllä. Henkilöstön on huolehdittava, että lasta koskevat kasvat keskustelut toteutuvat (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31). Blue- Banningin ym. (2004, 173–174) tutkimuksen mukaan perheiden ja työntekijöiden välisen kasvatuskumppanuuteen liittyvän kommunikoinnin tulisi olla säännöllistä, avointa ja rehellistä. Tämän lisäksi tutkimuksessa havaittiin että asioiden selkeä esittäminen ja ammattikielen välttäminen on tärkeää. Tärkeäksi vanhemmat ja työntekijät kokivat myös sen, että keskustelu on vastavuoroista.

Bronfenbrennerin (1979, 3) ekologisen kasvatusteorian mukaan lapsen kehitys perustuu näkemykselle siitä, miten lapsen ympäristön vaikutus kasvattaa lasta. Bronfenbrennerin ekologinen kasvatusteoria on yhteydessä vanhempien kanssa toteutettavaan kasvatuskumppanuuteen. Hänen mukaansa toimivassa kasvatuskumppanuudessa tarvitaan vanhempien ja kasvattajien tasapuolista osallistumista, luontevaa vuorovaikutusta ja ymmärrystä lasta ympäröivistä monista eri tahoista. Nämä kaikki yhdessä vaikuttavat lapsen kasvuun ja kehitykseen.

3.3 Moniammatillisuus käsitteenä

Käsitteenä moniammatillinen yhteistyö on levinnyt ja vakiintunut suomalaiseen keskusteluun 1990-luvulla, vaikka se on rantautunut keskusteluihin Suomessa jo 1980-luvun loppupuolella (Pärnä 2012, 48). Pärnä (2012, 48) toteaa väitöskirjassaan että moniammatillisella yhteistyöllä voidaan tarkoittaa monentasoisia yhteistyönmuotoja, koska käsitteenä se ei vielä ole määrittynyt selkeästi. Moniammatillisen yhteistyön käsitteen sisältöä luodaan erillisissä työryhmissä, joissa toteutetaan moniammatillista yhteistyötä. Näissä vuorovaikutustilanteissa Pärnän mukaan käsite muodostaa yksilöllisiä merkityksiä sen mukaan mitä moniammatillisuus merkitsee yksittäisen ammatin edustajalle. Moniammatillinen yhteistyökulttuuri muodostuu paikallisesti sen mukaan, millaisia merkityksiä käsitteelle annetaan yksittäisten työntekijöiden tai paikallisten työryhmien toimesta. Tällainen yhteistyökulttuuri vaikuttaa joko kannustavasti tai rajoittaen yhteistyökäytäntöjen syntymistä. Myös Veijola (2004, 20) toteaa väitöskirjassaan, että suomen kielessä moniammatillisuudelle ei ole varsinaista määritelmää, vaan moniammatillisuus on vielä terminä jäsentymätön. Moniammatillisuutta merkitseviä käsitteitä on englannin kielessä monia; multidisciplinary, interdisciplinary ja transdisciplinary, nämä termit informoivat käyttöyhteydessään minkälaisesta yhteistyöstä kulloinkin on kyse.

Moniammatillisuutta käytetään käsitteenä suomalaisessa poliittis-hallinnollisessa neuvonnassa. Esimerkkinä Pärnä (2012, 48) mainitsee väitöskirjassaan sosiaali- ja terveyspalveluita koskevat ohjelmat, kuten Kaste-ohjelman ja lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia tukevan politiikkaohjelman. Hänen mukaansa erilaisissa projekteissa ja hankkeissa pyritään parantamaan moniammatillisuuden keinoin tarjottavien palveluiden laatua sekä tehokkuutta.

Pärnä (2012, 50) yksinkertaistaa väitöskirjassaan moniammatillisen yhteistyön käsitteen seuraavasti; ”erilaisen koulutuksen saaneiden, eri ammattinimikkeillä ja monenlaisista taustayhteisöistä tulevien työntekijöiden olisi kyettävä tekemään yhteistyötä mahdollisimman hyvin asiakkaan parhaaksi, tuomaan oman ammattinsa erityisosaaminen ja tieto yhteiseen käyttöön sekä kohtaamaan joustavasti asiakkaat ja toisten ammattiryhmien edustajat.” Myös Veijola (2004, 31) ilmaisee väitöskirjassaan että ”eri tavoin kouluttuneet henkilöt tuovat oman osaamisensa yhteiseen käyttöön luoden samalla uutta

osaamista.” Hänen mukaansa moniammatillista yhteistyötä voidaankin tarkastella työyhteisöille tyypillisenä omana toimintamallinaan. Hän mainitsee ulkoiseksi moniammatillisuudeksi esimerkiksi päiväkodeissa tehtävän yhteistyön, joka tapahtuu muiden asiantuntijoiden kanssa. Tällöin työskentelyn perustan luovat samat lapset ja perheet, yhtäläiset työn arvot ja tavoitteet sekä yhdenlainen ihmiskäsitys. (Veijola 2004, 31.) Moniammatillisuus voi tarkoittaa myös organisaatioiden tai ryhmien välisen yhteistyön, mikäli heillä on toiminnassaan yhdessä sovittu päämäärä tai tavoite (Kontio 2010, 8).

3.3.1 Moniammatillisuuden vaatimukset

Katajamäen (2010, 27) väitöskirjan mukaan sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulutukselta edellytetään nykyään harkittua näkökulmaa tulevaisuudesta sekä aktiivista yhteistyötä sosiaali- ja terveysalan ammattien kesken. Olennainen osa tehokasta sosiaali- ja terveydenhuollon ammattikäytäntöä onkin juuri eri ammattilaisten välinen kooperaatio. Moniammatillisuus on nykyään myös ammatillisen koulutuksen keskeinen premissi. Myös työnantajat arvostavat työntekijässään yhä enemmän hyvää peruskoulutusta, työntekijän henkilökohtaisia ominaisuuksia, vuorovaikutustaitoa ja ongelmanratkaisutaitoa. Moniammatillinen tiimityö vaatii yleisten taitojen hallintaa henkilökunnalta, nämä taidot (työelämätaidot, yliammattilliset kvalifikaatiot ja pätevyydet) vaikuttavat siihen, miten eri alojen asiantuntijat kykenevät käyttämään omaa erityisosaamistaan tavoitellessaan yhdessä asettamaansa päämäärää. (Katajamäki 2010, 27.)

Veijolan (2004, 30 – 31) väitöstutkimuksen mukaan nykyisin voidaan sanoa, että organisaatiot ja verkostot käyttävät yhdessä professioitaan ratkoessaan jo ilmenneitä ongelmia. Näin asiantuntijuudessa olennaista on yhdessä sovitut toimintaperiaatteet ja jaettu ymmärrys, eivätkä yksilön tiedon subjektiivinen merkitys. Jotta eri osapuolet pääsevät asettamaansa tavoitteeseen, se vaatii osaamista, jonka avulla voidaan muodostaa luja pohja pitkään kantavalle yhteistyölle sekä ymmärrettävä riippuvuutensa toisistaan.

Kuvio 3. Moniammatillisuus, vuorovaikutus ja yhteistyö (Mukaellen Kontio 2010, 10)

Kuvio 3 osoittaa, mitkä eri tekijät vaikuttavat vuorovaikutukseen sekä moniammatillisuuteen. Moniammatillisen työryhmän toimivuuteen vaikuttavat ryhmän työntekijöiden ammatillinen persoonallisuus ja kulttuuri, joihin sisältyvät työntekijöiden arvot ja normit. Moniammatillisuuteen vaikuttavat myös organisaation kulttuuri ja sen toimintatavat. Moniammatillisessa työryhmässä sen toimivuuteen vaikuttaa myös viestintä; työntekijöiden viestintätaidot sekä työntekijöiden taidot kuunnella toisiaan. Onnistumisen osatekijä kuvion mukaan on myös menetelmät; asioista neuvottelu, dialogit, uutta luovat keskustelut sekä yhdessä sovitut yhteistyön tavoitteet. Toteutettaessa moniammatillista yhteistyötä, kohdataan myös kriittisiä kohtia, kuten ristiriita- ja ongelmatilanteita. Moniammatillisuuden onnistumiseen vaikuttavat myös paikka, aika, käytössä oleva tila ja keskittyminen. Jokainen työntekijä tuo moniammatilliseen yhteistyöhön myös oman ammatillisen persoonallisuuden ja näkökulmansa tehdä työtä esimerkiksi lasten ja heidän perheidensä parissa. Moniammatillisessa yhteistyössä ryhmän jäsenten tulee tiedostaa, mitä tehdään sekä miten tehdään. Moniammatillinen ryhmä vaatii toimiakseen riittävästi asiantuntevaa tietoa ja osaamista, joka jaetaan moniammatillisen ryhmän sisällä. Jos tietoa ei ole saatavilla, tämä tulee korvata ulkopuolisella tiedonlähteellä. (Kontio 2010, 9 - 10).

Pyrittäessä lisäämään valmiuksia esimerkiksi puuttua varhain asiakkaan ongelmiin, on eri ammattiryhmien välinen yhteistyö tärkeä työmuoto. Moniammatillisella yhteistyöllä pyritään myös tukemaan asiakkaan osallisuutta sekä voimavarakeskeistä palvelutoimintaa. Tutkimukset ovat osoittaneet, että sosiaali- ja terveydenhuollossa moniammatillista yhteistyötä hillitsevät ja tukevat osa-alueet eivät ole muuttuneet kymmenessä vuodessa. (Sirviö 2010, 143). Sirviön (2010, 143) mukaan sosiaali- ja terveydenhuollossa saattaa toiminta olla vielä niin fokuoitunutta ja vahvasti organisoitua, että työntekijän on mahdotonta hoitaa muita kuin omaan ydinosaan kuulumaa työtä. Jokainen yksittäinen työntekijä on saanut koulutuksen hoitaa oman työtehtävänsä hyvin. Tämän toivotaan heijastuvan myös siihen, että kokonaisuus tulee hoidetuksi parhaimmalla mahdollisella tavalla. Koska työntekijät kuitenkin vielä toimivat substanssikeskeisesti, työskentelyä ei osata katsoa liittyvän laajempaan yhteiskunnallisen kokonaisuuteen.

Sirviön (2010, 143) mukaan työntekijän omaa substanssiosaamista korostetaan edelleen monilla aloilla. Vielä ei moniammatillista osaamista pidetä keskeisenä osaamisalueena. Asiakkaan kannalta moniammatillisuus kuitenkin vaikuttaa hänen saamaansa hyötyyn, kun monet asiantuntijat katsovat tilannetta aikaisempaa laajemmasta näkökulmasta. Jotta lapsiperheiden terveyttä edistävä toiminta voisi onnistua, vaatii se moniammatillista yhteistyötä, toimintaa, joka vahvistaa vanhempien ja perheen osallisuutta, ennakoivaa osaamista sekä yhteisöasiantuntemusta. (Sirviö 2010, 146).

3.3.2 Moniammatillisuus päiväkodeissa ja varhaisessa puuttumisessa

Päiväkodit ovat luonnollisesti yksiköitä, joissa eri ammattikuntien edustajat tekevät tiivistä yhteistyötä. Päiväkodeissa on siis luonnostaan olemassa edellytykset moniammatillisuudelle. Toimivan moniammatillisuuden taustalla tulee olla tavoitteisiin sitoutunut henkilöstö sekä päämäärätietoinen johtaja. Kun päiväkodissa havaitaan lapsen kehityksessä tai käytöksessä ongelmia, työyhteisön tulee mukautua tilanteeseen sekä miettiä toimintatapaansa siten, että sen on tarkoitus palvella lasta ja hänen perhettään parhaimmalla tavalla. Selkeä työnjako sekä vastualueiden määrittäminen helpottavat tilannetta ja sen ratkaisemista. (Huhtanen 2004a, 97 - 98.) Lapsen tarvitsema erityisen tuen tarve käynnistää päivähoidossa moniammatillisen yhteistyön, johon kuuluvat eri asiantuntijat. Tämän yhteistyön edellytys on, että joku taho neuvoo sekä ohjaa lapsen vanhem-

pia sekä mahdollisesti myös päiväkodissa toimivaa henkilökuntaa. Yhteistyössä merkittävää on myös lapsen vanhempien osallisuus. (Huhtanen 2004a, 10.)

Päiväkodeissa toteutettavan moniammatillisen yhteistyön keskeisenä tavoitteena on puuttuminen perheiden riskitilanteeseen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Yhteistyökäytäntöjen tulee olla sovittuina mm. lastensuojelun, perhetyön, perheneuvolan, kotipalvelun sekä mahdollisten muiden palvelujen kanssa niiden tilanteiden varalta, joissa edellytetään viranomaisen puuttumista ja keskustellaan yksittäisen lapsen tilanteesta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 10.) Keskeistä moniammatillisuudessa on pohtia keitä varhainen puuttuminen koskettaa, verkostotyö sinänsä ei ole itsetarkoitus. Yksi näkemys on, että turhat tapaamiset, joissa ei ole yhteistä tavoitetta tai toiminnan kohdetta, ovat väsyttäviä eivätkä ne lisää yhteistyöhalukkuutta. (Honkanen, 2010, 216.)

Monirakenteisessa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmässä ovat nykyään eri ammatit ja alat differoituneet yhä vain kapeammalle osaamisalueelle. Mutta kun katsotaan tätä muutosta asiakkaiden näkökulmasta, on kasvanut kuitenkin suuri tarve assosoida näitä aloja. Toimintojen yhdistämistä voidaan kutsua termillä verkostotyö tai moniammatillinen yhteistyö. Esimerkiksi lapsen ja perheen tarpeiden mukaan kasvatuksessa voi olla hyvin erilainen ryhmä tarjoamassa palveluja. Näiden palvelujen käyttäjien näkökulmasta on kuitenkin ensiarvoisen tärkeää juuri lasten kasvatuksen tai kuntoutuksen laaja asiantuntijuus. Näin ollen yhden ammatin suppea osaaminen ei riitäkään, vaan tarvitaan kasvatuksen tai kuntoutuksen kokonaisvaltaista hahmottamista. (Sipari 2008, 36 - 37.)

Erityisen tärkeää moniammatillisessa yhteistyöryhmässä toimijoiden on huomioida toiminnan suunnittelussa mitkä ovat lasten ja heidän vanhempiensa tarpeet. Asiakaslähtöisen toiminnan pohdinta on tarpeen, jos asiakkaat eivät osallistu säännöllisesti mukaan toiminnan suunnitteluun. (Pärnä 2012, 179.) Myös päiväkodeissa tehtävän moniammatillisen yhteistyön peruselementtejä ovat selkeä käsitys omasta tehtävästä, toisen asiantuntijan kunnioittaminen, vuorovaikutustaidot, vastuunottaminen sekä käsitys toiminnan kokonaisuudesta (Kontio 2010, 8).

Oxfordin yliopiston Professori Anne Edwardsin mukaan moniammatillisuus helpottuu, kun jokainen oman alansa asiantuntija keskittyy lapseen osana lapsen toimintaympäristöä, ymmärtää työn tarkoituksen ja tavoitteen sekä uskaltaa olla avoin erilaisille vaihtoehdoille. Moniammatillisuudessa tulee ymmärtää myös muiden ammatilliset arvot. Edwards toteaa myös, että paikallisten verkostojen tuntemus on eduksi moniammatillisessa yhteistyössä. Työn lähtökohtana toimijoilla tulee olla pedagogisen asenteen omaksuminen. Moniammatillisessa yhteistyössä tulee kehittää ja luoda palvelupolkuja, joiden kautta tieto kulkee saumattomasti. Keskeinen seikka on oppia käytännöstä ja olla ennakkoluuloton. (Edwards 2010, 44 - 45)

3.3.3 Moniammatillisuuden haasteet päiväkodeissa ja peruspalveluissa

Moniammatillinen yhteistyö ei aina kuitenkaan onnistu täysin ongelmitta. Työryhmän jäsenten välinen vuorovaikutus ei välttämättä aina onnistu tai yhteistyö on heikkoa, vaikka tiimissä keskustellaan ja käydään läpi tärkeitä asioita. Usein yhteistyötä päiväkodeissa heikentää huono tiedonkulku, muiden työnkuvan tuntemattomuus tai ajan riittämättömyys. Tavoitteiden tulisi olla moniammatillisessa yhteistyössä niin selkeitä, että erilaisia ratkaisuja voidaan tehdä niiden perusteella. Jokaisen työntekijän tulisi sitoutua työhön ja sallia myös rakentavaa kritiikkiä. Kaikkein eniten onnistuneessa moniammatillisessa yhteistyössä tarvitaan suvaitsevaa ilmapiiriä sekä jäsenten välistä tukea jotta he rohkenevat tuoda esille omia ajatuksiaan. (Kontio 2010, 18.)

Asiakaslähtöisyyden ehto moniammatillisessa työskentelyssä on dialogisuus. Sosiaali- ja terveydenhuollon toimijat näkevät usein asiakkaastaan ja heidän elämästään erilaisia asioita. Näiden asioiden yhteen liittämisen saattaa olla haasteellista. Näkemuserot asiakkaan tilanteesta voivat pahimmillaan johtaa keskinäiseen valtataisteluun siitä, kenellä on oikeanlainen näkemys tilanteesta. (Honkanen 2010, 224.)

Lastensuojelun keskusliitto ja Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia teettivät kyselyn peruspalveluiden ammattilaisille vuonna 2010 koskien tiedonkulkua lastensuojelussa. Kyselystä selvisi että työntekijät peruspalveluissa kokevat moniammatillisen yhteistyön hankalaksi sosiaaliviranomaisten kanssa. Peruspalveluiden ammattilaisten mukaan perheiden ongelmien ennalta ehkäiseviin toimiin tähtäävät menetelmät

eivät toteudu sekä lasten ja perheiden ongelmiin puuttuminen varhain on usein vaikeaa tai ylivoimaista. Peruspalvelun työntekijät saavat parhaiten apua lastensuojelun asiantuntijoilta pienissä kunnissa, koska sosiaalityöntekijät ovat tuttuja ja heihin on näin helppompaa ottaa yhteyttä sekä olla yhteydessä. Kyselyssä nähtiin, että uudet kuntaliitokset sekä yhteistyöalueiden muutokset tulevaisuudessa vaikeuttavat kuitenkin tehtävää yhteistyötä. Tehdyn kyselyn mukaan lasta koskeva tieto ei kulje hyvin, koska jokainen toimii liikaa omalla toiminta-alallaan. Lastensuojelulain mukaan ilmoituksen tehnyt tahon ei saa tietää ilmoituksensa jatkotoimenpiteistä. Tämän vuoksi Moniammatillinen yhteistyö nähdään tutkimuksen mukaan yksipuoliseksi, koska esimerkiksi terveydenhoitaja ei saa tietoonsa perheelle mahdollisesti annettavasta avusta. (Pirskanen 2012).

Laki lasten päivähoitosta määrittää että henkilö, joka osallistuu lasten päivähoitoon, ei saa ilmoittaa sivulliselle mitään, mitä tehtävässään lasten kanssa on saanut tietää lapsesta tai lapsen perheestä. Poikkeuksena laki määrää sen, mikäli jonkin erityisen asian ilmoittaminen ei ole tarpeen koskien lapsen etua tai jos henkilö, jonka eduksi vaitiolovelvollisuus on säädetty suostu asiaa ilmaisemaan. Salassapitovelvollisuuden rikkomisesta voidaan tuomita joko sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi, tämä kuitenkin edellyttää ettei teosta ole säädetty ankarampaa rangaistusta muussa laissa. (Laki lasten päivähoitosta 19.1.1973/ 36.)

Vuoden 2001 alussa astui voimaan laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (22.9.2000/812). Tämän lain piiriin kuuluvat keskeiset oikeudelliset periaatteet, jotka sisältävät asiakkaan osallistumiseen, kohteluun ja oikeusturvaan liittyvät periaatteet. Lain tarkoituksena on asiakaslähtöisyyden ja asiakassuhteen luottamuksellisuuden edistäminen sekä varmistaa asiakkaan oikeus laadultaan hyvään sosiaalihuoltoon ja hyvään kohteluun. Myös salassapitoa, vaitiolovelvollisuutta ja salassa pidettävien tietojen luovuttamista koskevat seikat kuuluvat lakiin sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. Laki määrittää myös, että asiaa, joka kuuluu vaitiolovelvollisuuden piiriin, ei saa paljastaa sittenkään, kun toiminta sosiaalihuollon järjestäjän tai tuottajan palveluksessa on loppunut tai tehtävän hoitaminen niiden lukuun on päättynyt. Laki koskee myös henkilöä, joka toimii harjoittelijana sosiaalihuollon järjestäjän tai tuottajan toimeksiannosta. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812.)

Pärnän (2012, 135 - 136) väitöskirjassa todettiin vaitiolovelvollisuuden hankaloittavan moniammatillista yhteistyötä. Nykyään vaitiolovelvollisuuteen liittyvistä prosesseista käydään paljon keskustelua. Näissä dialogeissa pohditaan onko vaitiolovelvollisuus faktinen este. Moniammatillisen yhteistyön kehittämisessä haasteeksi on noussut toimivien tiedonkulkuun liittyvien toimintamallien puuttuminen. Osaaminen ja professiot ovat alansa toimijoilla vahvaa, mutta ongelman tekee asiakkaaseen liittyvän tiedon kulkemattomuus. Pärnä toteaa myös että salassapidon aiheuttamat ongelmat voisivat korjaantua ottamalla asiakas sekä hänen ympärillään toimivat tahot yhteiseen palaveriin.

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN

4.1 Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus

Laadullisessa eli kvalitatiivisessa tutkimuksessa on pyrkimys tutkia valittua kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti, mitään unohtamatta. Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on myös kuvata aina todellista elämää, tähän sisältyy ajatus siitä, kuinka moninainen todellisuus on. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on ennemminkin pyrkimyksenä löytää ja paljastaa uusia tosiasioita, kuin varmistaa jo olemassa olevia väittämiä. (Hirsjärvi ym. 2009, 161.)

Tutkimustyypiltä kvalitatiivinen tutkimus on empiiristä. Siinä on tarkoituksena tarkastella sekä argumentoida havaintoaineistoa empiirisen analyysin tavoin. Kvalitatiivisen tutkimuksen raportoinnissa käytetään usein analyysin tukena suoria lainauksia, tässä kohtaa on kuitenkin huomioitava se, ettei yksittäistä henkilöä tunnisteta. Empiirisessä tutkimuksessa etiikan näkökulmasta tutkijan on huolehdittava aina tutkittaviensa tunnistamattomuus. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 22). Tässä opinnäytetyössä valittiin käytettäväksi laadullista tutkimusta, koska sen avulla haluttiin mm. selvittää työntekijöiden kokemuksia varhaisen puuttumisen toimintatavoista.

4.2 Teemahaastattelu ja haastattelun kohderyhmä

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tiedon lähteenä on ihminen, tutkija luottaa laadullisessa tutkimuksessa omiin havaintoihinsa ja keskusteluihin tutkittaviensa kanssa. (Hirsjärvi ym. 2009, 164). Yleisimmät aineistonkeruumenetelmät laadullisessa tutkimuksessa ovatkin haastattelu, kysely, havainnointi tai dokumentoituun aineistoon perustuva tieto (Tuomi & Sarajärvi 2011, 71). Tiedonkeruumenetelmänä haastattelun etu on joustavuus. Haastattelijalla on mahdollisuus täsmentää asioita haastateltavalta, oikaista väärinkäsityksiä sekä selventää heti ilmausten sanamuotoa. Haastattelija voi haastattelun edetessä myös kysyä kysymyksiä siinä järjestyksessä kuin se on tarpeellista. Haastatte-

lun tavoitteena on saada mahdollisimman paljon omasta aiheestaan tietoa, myös havainnoimalla haastateltavaa. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 73.) Havainnointi onkin tieteenaloille välttämätöntä, usein voidaan sanoa että kaikki tieteellisyyteen perustuva tieto on lähteis havainnoinnista, eli observoinnista (Hirsjärvi & Hurme 2010, 37).

Haastattelun avulla pyritään keräämään informaatiota ennalta suunnitellusti ja päämäärähakuisesti. Haastattelu tapahtuu haastattelijan ehdoilla ja johdolla. Haastattelu on vuorovaikutustilanne jolle on ominaista haastattelun suunnitelmallisuus, haastattelijalla on motiivi haastateltavaa sekä antaa haastateltavan ymmärtää, että hänen antamansa tiedot käsitellään luottamuksellisesti. Haastattelu on ainutkertainen tilanne, jossa toisilleen ennestään tuntemattomat ihmiset tapaavat usein kesken kaikkien kiireiden, esimerkiksi lasten ympäröimänä. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 42 – 43.)

Teemahaastattelu on yleisin puolistrukturoitu haastattelumuoto, jossa pyritään löytämään vastauksia tutkimuksen ongelmanasettelun tai tutkimustehtävän mukaisesti. Teemahaastattelussa tarkoituksena on edetä etukäteen valittujen teemojen sekä niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa, haastattelu siis ei etene yksityiskohtaisten kysymysten mukaan, vaan tiettyjen keskeisten teemojen varassa. Teemahaastattelu on metodi, jonka avulla tutkija kykenee tutkimaan erilaisia ilmiöitä sekä hakemaan erilaisiin ongelmiin vastauksia. (Tiittula & Ruusuvoori 2005, 11; Tuomi & Sarajärvi 2011, 73 - 74; Hirsjärvi & Hurme 2010, 48.)

Teemahaastattelua käytetään paljon kasvatus- ja yhteiskuntatieteellisissä tutkimuksissa (Hirsjärvi ym. 2009, 208). Tutkimuksissa keskeisiä ovat ihmisten asioista muodostamat tulkinnat sekä heidän asioille antamat merkitykset ja niiden syntyminen vuorovaikutuksessa, teemahaastattelu ottaa nämä huomioon (Hirsjärvi & Hurme 2010, 48). Tässä opinnäytetyössä valittiin käytettäväksi puolistrukturoitua teemahaastattelua, koska sen avulla haastateltavilta ajateltiin saatavan paljon kokemuksia ja ajatuksia liittyen etukäteen valittuihin teemoihin.

Tutkimuslupa haettiin ja saatiin keväällä 2011. Haastateltaviin otettiin yhteyttä marraskuun lopulla sähköpostilla ja tiedusteltiin halukkuutta haastatteluun. Ensimmäinen haastattelu toteutettiin joulukuun 2011 alussa ja viimeinen saman vuoden joulukuun lopulla.

Haastattelukutsu lähetettiin yhdeksälle henkilölle. Kahdeksan kutsutuista vastasi myönteisesti kutsuun ja suostuivat osallistuvansa haastatteluun. Tavoitteena haastatteluissa oli muodostaa vapautunut tunnelma, jotta keskustelu aiheesta sujuisi luontevasti. Haastattelut suoritettiin jokaisen työntekijän omassa yksikössä, joka osaltaan vaikutti haastattelu-tilanteen tunnelmaan suotuisasti.

Kuten laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä, kohderyhmä, jota haastateltiin opinnäytetyötä varten, oli tarkkaan harkittu (Hirsjärvi ym 2009, 164). Tässä opinnäytetyössä saatiin apua kohderyhmän valitsemisessa kiertävältä erityislastentarhanopettajalta. Hänen ehdotuksensa pohjalta tutkija mietitti valmiiksi jokaisesta päiväkotiyksiköstä henkilön, joka vastaisi haastattelukysymyksiin kattavasti. Tässä pohdinnassa otettiin huomioon työkokemus sekä aika, jonka henkilö on työskennellyt kunnalla. Haastatteluihin valittiin työntekijöitä alle kolmevuotiaiden lasten ryhmästä, kolme – viisivuotiaiden lasten ryhmästä sekä esiopetusryhmästä. Tähän päädyttiin, koska jokaisessa lapsiryhmässä lapsen ikään katsomatta toteutetaan varhaista puuttumista.

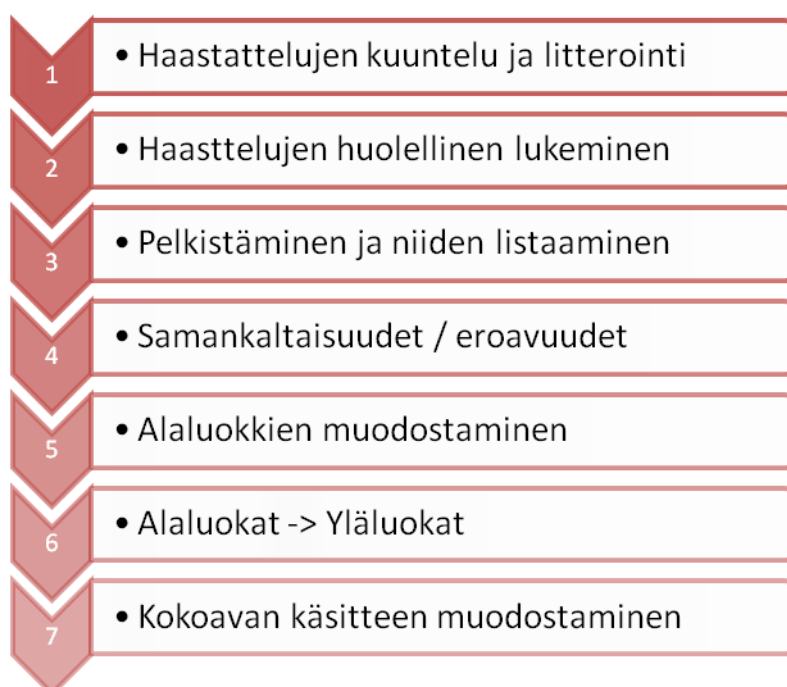
4.3 Aineistolähtöinen sisällönanalyysi

Sisällönanalyysi on perusanalyysimenetelmä, jonka avulla voidaan analysoida kaikkia laadullisia tutkimuksia. Sisällönanalyysin avulla tutkittavasta ilmiöstä pyritään saamaan kuvaus tiivistetyksi ja selkeästi, kadottamatta kuitenkaan mitään sen sisältämästä informaatiosta. Aineiston laadullisessa käsittelyssä on kyse tulkinnasta ja loogisesta päättelystä, siinä aineisto pilkotaan ensin osiin, käsitteellistetään se ja pyritään tämän jälkeen kokoamaan se uudella tavalla loogiseksi kokonaisuudeksi. Laadullinen analyysi voidaan jakaa induktiiviseen, deduktiiviseen sekä abduktiiviseen analyysiin. Jako induktiiviseen ja deduktiiviseen perustuu tutkimuksessa käytettävään päättelyn logiikkaan. Induktiivisessä, eli aineistolähtöisessä analyysissä tutkimusaineistosta pyritään luomaan uusi teoreettinen kokonaisuus. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 91, 95, 108.)

Teemahaastattelun avulla kerättyä aineistoa lähdettiin tässä opinnäytetyössä käsittelemään aineistolähtöisesti, eli induktiivisesti sisällönanalyysillä. Induktiivinen sisällönanalyysi voidaan kuvata prosessiksi, joka jakaantuu kolmeen eri osaan, aineiston pelkis-

tämiseen, eli redusointiin, aineiston ryhmittelyyn, toisin sanoen klusterointiin ja teoreettisten käsitteiden luomiseen, siis abstrahointiin. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 108.)

Aineiston pelkistämällä tarkoitetaan sitä, että esimerkiksi analysoitava aineisto pelkistetään jättämällä siitä kaikki epäoleellinen pois. Aineiston tiivistämistä tai pilkkomista osiin kutsutaan tieteellisesti redusoinniksi. Tätä työvaihetta ohjaa tutkimuksen tehtävä, joka määrittää pelkistämisen litteroimalla tai koodaamalla ilmaukset, jotka ovat olennaisia tutkimustehtävän kannalta. Aineiston klusteroiminen tarkoittaa aineiston ryhmittelyä siten, että aineistosta käydään tarkasti läpi koodatut alkuperäiset ilmaukset ja etsitään samalla ilmauksia jotka tarkoittavat samankaltaisia asioita tai eroavaisuuksia. Oman ryhmän muodostavat samaa tarkoittavat käsitteet, jotka nimetään luokan sisällön mukaan. Abstrahoinnissa eli käsitteellistämässä jaotellaan olennainen tieto ja näiden valintojen perusteella muodostetaan uusia teoreettisia käsitteitä. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 109 – 111.) Sisällön analyysin tavoitteena on pyrkiä kuvaamaan kerättyä aineistoa sanallisesti. Tämän vuoksi analyysi toimii työkaluna, jonka avulla luodaan selkeyttä aineistoon. Näin voidaan tutkittavasta ilmiöstä tehdä luotettavia ja ymmärrettäviä johtopäätöksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 106, 108.)

Kuvio 4. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin etenemispolku (Mukaellen Tuomi & Sarajärvi 2011, 109)

Tässä opinnäytetyössä litteroitiin eli auki kirjoitettiin sanasta sanaan teemahaastattelun avulla saatu kaikki informaatio heti haastatteluiden jälkeen. Litteroitua tekstiä syntyi yhteensä 49 sivua Times New Roman/ 12 fonttikoolla. Auki kirjoituksen jälkeen aineistoon tutustuttiin lukemalla se huolellisesti läpi moneen kertaan, sekä yhdelle haastatelluista lähetettiin hänen pyynnöstään litteroitu haastatteluaineisto sähköpostilla.

Huolellisen aineistoon tutustumisen jälkeen litteroidusta tekstistä ryhdyttiin poimimaan autenttisia lainauksia, jotka liittyivät etukäteen asetettuun tutkimuskysymykseen. Autenttisia lainauksia ryhdyttiin tämän jälkeen pelkistämään. Pelkistetyt ilmaisut luokiteltiin ryhmittelemällä samankaltaiset ilmaukset samaan luokkaan. Luokittelun apuna toimi tässä työssä kysymykset, joita tutkija kysyi aineistolta. Muodostetut kysymykset liittyivät työlle asetettuihin tutkimuskysymyksiin, ”millaisia kokemuksia työntekijällä on varhaisen puuttumisen toteuttamisesta, miten varhaisen puuttumisen toteuttaminen hoiuu nykyään, millaisia edellytyksiä työntekijän mielestä varhainen puuttuminen vaatii, miten varhaista puuttumista voitaisiin kehittää.” Samaa tarkoittavat pelkistetyt ilmaukset yhdistettiin ja niistä ryhdyttiin muodostamaan alaluokkia. Alaluokkien mukaan aineistosta muodostettiin yläluokat sekä niitä yhdistävät pääluokat, joiden avulla tutkija sai selville aineistoa yhdistävänluokan.

4.4 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys

Jokaisessa tutkimuksessa tulee välttää virheitä, tästä johtuen tutkimuksissa myös arvioidaan valmiin tutkimuksen luotettavuutta. Tutkimusmenetelmien luotettavuutta voidaan metodikirjallisuudessa käsitellä termillä validiteetti. Tämä tarkoittaa sen tarkastelua, että on tutkittu sitä, mitä alun perin on luvattu tai että tutkimusmenetelmä kykenee mittaamaan sitä, mitä tarkoitus on mitata. Tutkimuksen luotettavuutta voidaan tutkia myös reliabiliteetin, eli tutkimuksen toistettavuuden avulla. Tutkimuksen reliabelius voidaan todeta esimerkiksi siten, että jos kaksi tutkijaa päätyvät samalla aineistolla samaan lopputulokseen, on tutkimuksen tulos reliabeli. (Hirsjärvi ym. 2009, 231.) Reliabelius koskee siis sitä, onko käytettävissä olevasta aineistosta otettu kaikki tarpeellinen huomioon tai onko litterointivaihe tehty oikein (Hirsjärvi & Hurme 2010, 189). Tärkeää tutkimuksen luotettavuuden kannalta on pohtia myös tutkijan puolueettomuusnäkökulmaa. Jotta kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida, tutkijan tulee kirjoittaa tutkimuksen eteneminen yksityiskohtaisen tarkkaan. Lukijan on saatava riittävä-

ti tietoa tutkimuksen jokaisesta vaiheesta, jotta hän voi arvioida tutkimuksen perusteella saatuja tietoja. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 136, 141.)

Tässä opinnäytetyössä haastateltaville lähetettiin sähköpostilla kutsu haastatteluun, jossa ilmoitettiin mitä ollaan tutkimassa, jo valmiina olevat haastatteluteemat sekä arvioitu aika, joka haastattelun suorittamiseen menee. Ennen kutsujen lähettämistä tutkija kysyi luvan kunnan varhaiskasvatuksen johtajalta haastattelujen suorittamiseen haastateltavien työajalla. Kutsussa ilmoitettiin myös, että haastateltavia ei tulla tunnistamaan lopullisesta tutkimusraportista. Haastatteluiden ajankohta sovittiin sähköpostin tai puhelimen välityksellä.

Haastatteluiden alussa kysyttiin lupa haastattelun nauhoittamiseen. Haastattelut suoritettiin jokaisen haastateltavan omassa työyksikössä, joka toisaalta toi mukanaan luontevuutta haastatteluun. Koska haastateltavat osallistuivat haastatteluun omalla työajallaan, haastatteluihin tuli katkoksia. Joidenkin haastatteluiden aikana soi puhelin, tai joku yksikön työntekijöistä saapui tilaan, jossa haastattelu oli käynnissä. Tämä on saattanut vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin, koska haastattelu on keskeytynyt tilapäisesti. Tutkimuksen haastattelijana on myös työsuhteessa kyseiseen kuntaan, jossa haastattelut suoritettiin, mutta tutkimuksen aikana haastattelijana pyrki pitämään etäisyyttä aiheeseen. Jokainen haastattelu nauhoitettiin, jotta haastattelun aineistoon voitaisiin palata uudelleen, näin haastattelijana pystyi keskittymään täysin haastatteluun, ilman kirjaamista. Tulosten raportointivaiheessa kirjoitettiin autenttisia lainauksia tutkimustulosten tueksi, joiden avulla toivottiin lisättävän tutkimuksen luotettavuutta.

Kerätessä aineistoa tutkimusta varten haastattelulla, haastattelijan tulee tehdä kysymyksiä ja aloitteita. Haastattelijan tulee kannustaa haastateltavaa vastaamaan sekä pitää huolta keskustelun etenemisestä. (Tiittula & Ruusuvoori 2005, 23.) Haastattelutilanteessa tutkija on samalla osallistuva sekä tutkiva persoona. Tutkija on väistämättä haastattelutilanteessa osallisena, kuitenkin oman osuutensa minimoiden. Haastattelijan tulee olla puolueeton jolloin hän ei osoita mielipiteitään, eikä osallistu väittelyyn, eikä hämmästellessä haastateltavalle mitään. Teemahaastattelussa haastattelijan on kuitenkin joiltain osin kyettävä joustamaan näistä vaatimuksista. Tavoitteena teemahaastattelussa on haastattelun luontevuus, ei kaavamaisuus. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 97.)

Haastatteluiden tavoitteena oli tuoda esille työntekijöiden kokemuksia ja näkemyksiä varhaisen puuttumisen nykyisestä toimintatavasta, siihen vaikuttavista asioista, varhaisen puuttumisen mahdollisesta kehittämisestä sekä työntekijöiden lisäkoulutuksen tarpeesta. Koska aihe kosketti jokaista työntekijää, se innosti osaltaan osallistumaan haastatteluun ja sitä kautta tutkimukseen.

Jokaista tutkimusta tehdessä tulee tehdä ratkaisuja, jotka liittyvät eettisyyteen (Hirsjärvi & Hurme 2010, 19). Jo tutkimusaiheen valinnassa on hyvä pohtia tutkimuksen eettisyyttä, miksi aihetta ryhdytään tutkimaan ja kenen näkökulmasta aihetta on tarkoitettu tarkastella. Tutkimuksen eettiset kysymykset kietoutuvat kuitenkin ennen kaikkea ihmisoikeuksien ympärille. Tutkimukseen osallistuvien henkilöiden on saatava tietää mikä tutkimuksen tarkoitus on, koko tutkimuksen tavoite sekä mahdolliset riskit, joita osallistumisesta saattaa seurata. Heidän oikeutensa on myös tietää, että he voivat keskeyttää osallistumisensa tutkimukseen missä tutkimuksen vaiheessa tahansa. Tutkimusta työstävän tahon on priorisoitava tutkimukseen osallistuvien hyvinvointi etusijalle. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 129, 131.)

Tutkimuksen avulla kerätyt tiedot ovat aina luottamuksellisia ja tutkimuksen eettisyyteen kuuluu, että niitä ei missään tilanteessa luovuteta ulkopuolisille, eikä käytetä muussa yhteydessä, kuin alun perin on tutkimukseen osallistuville ilmoitettu. Tutkijan on huolehdittava, että yksittäistä vastaajaa ei tunnisteta lopullisesta tutkimusraportista. Tutkimuksen suorittajan on huolehdittava, että nämä tutkimukseen osallistuvien oikeudet toteutuvat. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 131.)

Tutkimuksen eettiset kysymykset koskevat myös tutkimuksen aineiston litterointia sekä analyysia, miten tutkittavien kerrontaa haastattelutilanteessa tulkitaan (Hirsjärvi & Hurme 2010, 19 - 20). Epärehellisyys ei kuulu tutkimustyöhön, tutkimustulokset on raportoitava todellisina, niitä ei kuulu vähätellä eikä ylistää. Hyvässä tutkimuksessa raportointi kirjoitetaan huolella, käytetyt tutkimusmenetelmät tulee kirjata selkeästi sekä mahdollisia tutkimuksessa esiintyviä puutteita tulee myös pohtia realistisesti. (Hirsjärvi ym.2009, 25 – 26.)

Tässä opinnäytetyössä haastateltavilta kysyttiin ennen haastattelun suorittamista lupa haastattelun nauhoittamiseen. Jo kutsuttaessa haastateltavia haastatteluun, ilmoitettiin että yksittäistä vastaajaa ei tulla tunnistamaan lopullisesta tutkimusraportista. Samasta kutsusta selvisi myös tutkimuksen tarkoitus, haastattelussa käytettävät teemat sekä se, että haastatteluaineisto hävitetään asianmukaisesti tutkimuksen valmistuttua. Haastattelut litteroitiin huolella ja niihin perehdyttiin hyvin, lukemalla ne useampaan kertaan läpi. Kaikki tieto pyrittiin käymään tarkasti läpi, jotta mitään asiayhteyteen sopivaa ei jäisi missään analyysin vaiheessa pois. Tutkija huolehti haastattelumateriaalin säilyttämisestä koko tutkimuksen työstämisen ajan ja lopullisen tutkimusraportin valmistuttua hävitti aineiston asianmukaisesti.

Tulosten raportointi olisi saatu selkeämmäksi, jos tutkija olisi erottanut esiopetuksen omaksi ryhmäksi, mutta tässä päädyttiin kuitenkin kirjoittamaan kaikki yhteen, mitään erottelematta, jotta vastaajien anonymiteetti säilyisi.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Tulokset osio on rakennettu seuraavasti, ensin käsitellään työntekijöiden näkemyksiä varhaisen puuttumisen nykyisestä toteuttamisesta. Seuraavaksi raportoidaan, mitä työntekijöiden mielestä varhainen puuttuminen tarvitsee, jotta se toteutuisi lasta ja perhettä kunnioittaen. Tämän jälkeen on koottu työntekijöiden kehittämissuhteet sekä ajatuksia/ toivomuksia liittyen varhaisen puuttumisen mahdolliseen lisäkoulutukseen. Jokainen osa-alue on raportoitu sisällönanalyysin luokitteluiden mukaisesti, työn organisoinnin, päivähoitolle asetettujen työn tavoitteiden sekä ammatillisuuden mukaan.

5.1 Työntekijöiden kokemuksia nykyisestä varhaisen puuttumisen toteuttamisesta

Kysyttäessä haastateltavilta millaisia kokemuksia työntekijöillä on varhaisen puuttumisen toteuttamisesta **työn organisoinnin** näkökulmasta, eli miten varhainen puuttuminen tapahtuu nykyään, saatiin vastaukseksi että yksiköissä toimitaan paljon pienryhmissä, jolloin yksittäisen lapsen havainnoiminen on helpompaa. Jos työntekijälle on herännyt huoli lapsen tai perheen tilanteesta, se pyritään osassa yksiköitä käsittelemään pienellä kokoonpanolla.

”Me toimitaan paljon pienryhmissä tässä”

”Me ollaan niin kun sillä kokoonpanolla, ketä se huoli koskettaa. Se tieto mitä tarvitaan tän homman pyörittämiseksi tässä, niin se annetaan kaikille muillekin totta kai. Mutta se yksityiskohtainen keskustelu jää, se on niin kun siinä”

Esiopetuksessa koettiin että yhteistyötä tehdään nykyään tiiviimmin koulun puolelle. Esiopetuksessa tehdään yhteistyötä oppilashuoltoryhmän kanssa, varhaiskasvatuksen kanssa ollaan enemmän yhteydessä keväällä.

”Muutosta on tapahtunut aika paljon. Yhteistyöjatkumo enemmänkin koulun puolelle on paljon suurempaa”

Varhaista puuttumista osataan myös ennakoida toisissa yksiköissä, syksyllä saatetaan varata aika kiertävältä erityislastentarhanopettajalta, koska tiedossa on, että ajalle tulee kyllä tarvetta. Haastatteluissa kerrottiin myös, että kiertävältä erityislastentarhanopettajalta on tullut ohjeistus täyttää huolen herätessä TENAVA-lomake. Toisaalta taas kerrottiin, että ohjeistusta oikein ei ole tullut.

”Syksyllä varaan jo ajan keltolta, koska tiedän, että se tarve tulee aivan takuulla”

”Keltolta ollaan saatu ohjeistusta, hän on neuvonut tenava-lomakkeen käyttöä ja painottanut sen tärkeyttä”

”Hyvin vähän on saatu ohjeistusta varhaisesta puuttumisesta”

Haastatteluissa kerrottiin myös että työntekijät kokevat että nykyään vastuu varhaisesta puuttumisesta on käytännössä lastentarhanopettajalla, mutta varhaisen puuttumisen kuitenkin nähtiin kuuluvan koko kasvatustyöryhmälle, toimenkuvaan katsomatta. Lastentarhanopettajalle toivottiin tukea puuttumisen tilanteessa koko kasvatustiimiltä. Varhaisen puuttumisen toteuttamisessa keskeisesti nousi esiin keskustelujen tärkeys. Huolen herätessä siitä keskustellaan koko kasvattajatiimin kesken, toisissa yksiköissä yhteisen ajan löytyminen oli haaste.

”Pyritään keskustelemaan havaituista asioista heti, voidaan sanoa toisen ryhmän aikuisille että meillä on tällöinen akuuttijuttu”

”Keskenämme ensin keskustellaan asiasta ja vähän pistetään ylös, sitten kysytään vanhemmalta siitä asiasta”

”Työilloissa keskustellaan esimiehen kanssa”

Esiopetusryhmässä nähtiin, että esiopettaja hoitaa varhaiseen puuttumiseen liittyvää yhteistyötä vanhempien kanssa.

”Esiopettajalla esiopetuksessa tulisi olla nauhat käsissä”

Haastatteluista selvisi, että työntekijät olivat kokeneet nykyään käytössä olevat havainnointilomakkeet, tenavalomakkeet ja kehuarvioinnit hyväksi. Näiden käyttö tukee työntekijän omaa arviointia tilanteesta. Tosin lomakkeiden täyttäminen ja siihen varattava aika oli haasteellista. Ylipäättään vastauksista ilmeni, että ryhmissä kirjataan nykyään paljon. Hyväksi koettiin myös se, että kunnassa on käytettävissä kiertävä erityislastentarhan opettaja. Varhaisen puuttumisen toimintamallina nykyään yksiköissä on myös TENAVA-ryhmien kokoontuminen, jotka on koettu mielekkääksi ja työn toteuttamisen kannalta hyödyllisiksi. TENAVA-ryhmissä työntekijällä on mahdollisuus saada lisäapua ja tukea ongelmatilanteeseen. Esiopetuksessa huolen herätessä käytössä on lomake, joka on yhteneväinen koulun kanssa, joten asioiden hoitaminen ja jatkuvuus on koettu helpommaksi. Esiopetuksessa vain esiopettaja kirjaa mahdollisimman tarkasti asioita mitä lapsen hyväksi on tehty ja mitä tavoitteita työlle asetettu. Esiopetusryhmässä kuitenkin kaikki tiimiin kuuluvat keskustelevat huolen aiheesta ja jokaisen mielipidettä kuunnellaan.

”Kun sulla on lomakkeella kirjattuna ne karkeet asiat, siitä on helppo sitten lähteä puhuun vanhempien kanssa”

Osa haastateltavista oli sitä mieltä, että varhaista puuttumista toteutetaan yksiköissä moniammatillisesti. Haastattelujen mukaan nykyään joissain tilanteissa asian eteenpäin viemisessä tulee kuitenkin katkoksia.

”Varhainen puuttuminen toteutuu, mutta kun sitä lähdetään viemään eteenpäin niin siinä on katkoksia”

Esiopetuksessa moniammatillisuus näkyi vastausten mukaan oppilashuoltoryhmänä, jossa kokoontuu tarpeen mukaan erityisopettaja, koulupsykologi ja terveydenhoitaja. Keväällä mukana on myös koulun rehtori ja tilanteen mukaan mahdollisesti perheneuvonnan psykologi.

Haastateltavat kokivat että vanhemmilla on matala kynnys kysyä apua ja päiväkodeissa myös tarjotaan aktiivisesti apua vanhemmille, mikäli tilanne sitä vaatii, tämä tukee varhaisesta puuttumisesta **päivähoidolle asetettujen tavoitteiden** näkökulmasta. Huolen herätessä vanhemmalle ehdotetaan myös rauhallista yhteistä keskusteluaikaa, jossa voidaan sopia käytettävistä tukimuodoista.

”Puhutaan vanhemman kanssa, että nyt on jotakin sellasta mitä en ymmärrä. Voisitko sä auttaa mua tän tunteeni kanssa”

”Vanhemmilla on matala kynnys kysyä apua”

Haastateltavat kertoivat, että lastensuojeluasioissa ei odotella ollenkaan, vaan niissä tilanteissa toimitaan aina välittömästi. Tarkasteltaessa varhaisen puuttumisen nykyistä tilannetta **ammattillisuuden** näkökulmasta voidaan todeta, että yksiköissä että työyhteisöt havaitsevat ongelmatilanteet nopeasti. Tilanteesta riippuen niihin reagoidaan myös nopeasti.

”Lastensuojeluasioissa ei odotella ollenkaan”

”Vähän aikaa voidaan seurailta tilanteen etenemistä”

”Seurailaan vähän aikaa ensin siinä tiimissä keskenämme ja sitten tietysti kysytään vanhemmalta että oletkos huomannut”

”Mietitään yhdessä onko se asia semmonen että vähän seurataan vai otetaanko heti puheeksi”

Haastateltavien vastauksista ilmenee se, että ryhmissä on nykyään ammattitaitoista henkilökuntaa ja kaikki pyrkivät tuovat huoliaan esiin. Vanhemmille annetaan neuvoja ja ryhmissä havainnoidaan paljon sekä katsotaan lapsen käytöksen muuttumista, kuitenkin lapsen kehityksen mukaan. Ammatillisesti puntaroidaan myös tilanteen mukaan asioiden tärkeysjärjestys.

”Jos on paljon asioita niin peruna kerrallansa, eikä niitä lyödä kaikkia pöydälle kerralla että täs on tämmöstä ja tämmöstä... Ja viä kura-housutkin puuttuu!”

”Neuvomme vanhempia jos he kysyvät neuvoa, että kokeileppa tätä ja jos tuntuu vielä hankalalta niin sitten on se perheneuvonta jonne voi soitella”

”Kiinnitämme huomiota siihen lähtekö se asia eteenpäin”

Ammatillisuuden kannalta on tärkeää seurata tilannetta ja tarpeen mukaan lisätä tukimuotoja, jos tilanteen helpottaminen sitä vaatii. Työntekijän on osattava myös arvioida tilanteen vakavuus, laaditaanko lapselle välittömästi varhaisen tuen suunnitelma. Vastausten mukaan työntekijät ehdottavat vanhemmille myös ajan varaamista perheneuvontaan.

5.2 Edellytykset lasta ja perhettä kunnioittavaan varhaiseen puuttumiseen

Haastatteluissa ilmeni, että lapsen tuonti- ja hakutilanteessa on työntekijän oltava aktiivisesti läsnä, tämä seikka vaikuttaa varhaisen puuttumisen ja huolen puheeksi ottamisen toteutumiseen **työn organisoinnin** näkökulmasta suotuisasti.

”Me on priorisoitu toi lasten tuominen ja hakeminen sillälaila, että meillä on tässä eteisessä aina yksi henkilö sitä varten, että hän vastaanottaa lapsen ja aikuisen”

Jotta yhteistyö lapsen vanhempien kanssa onnistuisi jatkossa, huolen puheeksi ottamisen tavoilla on merkitystä varhaisen puuttumisen toteuttamisessa. Huolen herättyä yksiköissä oli erilaisia tapoja, kuka ryhmän henkilökunnasta kertoo asian lapsen vanhemmille.

”Mietitään vähän että kuka sen asian tuo esiin ja kuka sen ottaa puheeksi”

”Lastentarhanopettaja ottaa huolen puheeksi vanhemman kanssa”

”Esiopettaja ottaa nämä tämmöiset asiat puheeksi”

”Varhaisessa puuttumisessa lähdetään aina siitä pienestä kuviosta, lapselle läheisin henkilö ottaa asian esille”

”Yritetään että se lapsen omahoitaja ottais sen asian puheeksi ja jos se on kovin vaikeeta tai tuntuu haasteelliselta niin lastentarhanopettaja voi olla siinä apuna”

Työn organisoinnin kannalta on myös tärkeää että varhaiseen puuttumiseen saadaan omalta aluepäälliköltä ja kiertävältä erityislastentarhanopettajalta tukea. Haastatteluiden mukaan tärkeää puuttumisessa on myös omalta kasvattajatiimiltä saatava tuki. Esiopetuksessa tärkeäksi koettiin yhteiset säännölliset kokoontumiset, sekä kiertävältä erityisopettajalta saatu apu.

”Jotenkin se on aika hyvä voimavara, se esiopettajat yhdessä sitten kun pohditaan asioita. Saan paljon konsultaatioapua ja tukea siitä omasta ammattiryhmästä”

Kun tarkastellaan mitkä seikat työntekijöiden mielestä vaikuttavat varhaisen puuttumisen ja huolen puheeksi ottamisen toteutumiseen **päivähoidolle asetettujen tavoitteiden** näkökulmasta, nousevat vastauksista työntekijöiden yhteinen näkemys siitä, että varhainen puuttuminen toteutuu kun vanhemmuutta arvostetaan ja tilanteessa ollaan hienotunteisia sekä rehellisiä.

”Ne luottamukselliset suhteet vanhempiin, kun olet oma itsesi ja sitten tuot sen oman osaamisen myöskin”

”Se kannattaa aina huolehtia se joka ikisen lapsen ja vanhemman kohdalla sen sillan rakentaminen kuntoon”

”Puhutaan vanhemman kanssa”

”Mieluummin kun vanhempi tulee pihaan niin kävelet häntä kohti. Ajattelen että ei niin että vanhempi joutuu hirveesti lähestyyn sua, vaan sinne mennään sinne vanhemman luokse”

Haastateltavien vastauksista keskeisesti nousi esiin kasvatuskumppanuus vanhempien kanssa. Varhaisen puuttumisen toteutumisen edellytys haastatteluiden mukaan on myös se, että työntekijä on aidosti jokaisen lapsen arjessa läsnä sekä se, että jokaisessa tilanteessa ajatellaan aina lapsen parasta.

Kysyttäessä haastateltavilta mitkä seikat vaikuttavat varhaisen puuttumisen ja huolen puheeksi ottamisen toteutumiseen **ammattillisuuden** näkökulmasta, vastausten perusteella ilmeni, että tärkeää on aluksi tutustua hyvin asiakkaina oleviin lapsiin ja perheisiin. Tutustumisen jälkeen olennaista on lapsen intensiivinen seuraaminen ja havainnointi jotta voidaan havaita mahdolliset ongelmat ajoissa. Työntekijän ammattillisuuteen kuuluu myös vastausten perusteella havaita mahdolliset kehitysviivästymät. Kun heränneestä huolesta kerrotaan vanhemmille, keskeistä on järjestää rauhallinen tilanne ja ehdottaa vanhemmalle aikaa keskustella rauhassa asiasta. Huolesta kertomiseen tulee myös valmistautua huolella. Edellytys yhteistyön toiminnalle on myös taito kertoa asiasta vanhemmuutta tukien.

”Sulla täytyy olla aikaa tarkkailla niiden lasten leikkiä ja tehdä niiden kanssa asioita”

”Pitää kyllä tietää lapsen kehitys, mitä tän ja tän ikäisen tulisi osata”

Vastausten perusteella työntekijän on luotettava tuntemaansa huoleen. Työntekijältä vaaditaan myös rohkeutta, jotta varhainen puuttuminen toteutuisi.

”Tää on se jutun juoni että sitä rohkeutta siihen ja luottaa siihen omaan huolen tunteeseensa”

Haastatteluiden perusteella lasten kanssa toimivan työntekijän on myös tunnettava voimassa oleva päivähoitotyötä koskeva laki, sekä sosiaali- ja terveyspalveluiden kuin kunnan organisaatiokin.

”Tieto siitä mihin otat yhteyttä ja sitten myös tietoa pykälistä, saatko sä ottaa yhteyttä”

Ilmoitusvelvollisuuden tiedostaminen koettiin myös tärkeäksi sekä se, että saa neuvoa ja tukea jos itse ei tiedä. Tärkeää on myös huomioida tarvittavien lupien kysyminen vanhemmilta, esimerkiksi saako kiertävä erityislastentarhanopettaja tulla seuraamaan lapsen toimintaa ryhmässä.

”Ja kun oikein sanansa asettelee ja on aidosti huolissaan ja eikä lakaise ongelmia niin sanotusti maton alle ja ajattele että kyllä joku toinen sen ottaa, vaan ottaa rohkeesti sen mikä itselle kuuluu.”

Havaittua ongelmaa ei saa siirtää eteenpäin. Ammatillisuuden kannalta varhaisen puuttumisen toteutumisen edellytys on myös se, että yksiköt voivat olla yhteydessä joko kiertävään erityislastentarhanopettajaan tai kiertävään erityisopettajaan.

5.3 Varhaisen puuttumisen kehittäminen

Tiedusteltaessa miten työntekijät näkisivät varhaisen puuttumisen kehittämisen, miten sitä voitaisiin kehittää **työn organisoinnin** näkökulmasta, monet vastaukset olivat kytköksissä myös resursseihin.

*”Toinen lastentarhanopettaja ryhmään. Se helpottaa sitä taakkaa, sitä jakamista että sulla on joku kenenkä kanssa sä voit vielä kerran suomen-
taa niitä asioita ja että miten tää asia menisi vielä paremmin”*

”Tarpeeksi ihmisiä ryhmissä niin että on aikaa havainnoida lapsia ja antaa sitä yksilöllistä aikaa, koska ei voi puuttua varhaisesti jos ei ehdi huomata sitä”

”Lapsimäärät on suuret ja henkilökuntaa on tietyn verran, ei pysty antaan tämmöselle lapselle enempää yksilöllistä aikaa”

Työntekijöiden mukaan ajankäyttö yksiköissä oli haasteellista. Pienessä ajassa on ehdittävä tehdä monia asioita.

”Kirjaaminen, siihen tarvitaan aikaa”

”Tiimien yhteisen ajan löytyminen on haaste”

”Sen mahdollistaminen, että ei koko ajan ole kova kiire ja hässäkkä, että pystyis tekeen sitä havainnointia ja tutustuun lapseen”

Haastatteluista ilmeni, että varhaista puuttumista tulisi kehittää koko kunnassa. Käytävissä oleva prosessimalli olisi selkeä ja se olisi esimerkiksi kuntaan tuleville uusille työntekijöille suureksi avuksi. Olemassa oleville lomakkeille toivottiin karsimista niin että käytössä olisi vähän lomakkeita, mutta kuitenkin tehokkaita.

”Mun mielestä joku prosessimalli olis selkee, että kaikki siitä ymmärtää että mikkä ne on ne portaat siihen moniammatilliseen työryhmään”

”Että ne lomakkeet olis niin tuttuja että niitä pystyy käyttään, ettei aika mee siihen että niihin tutustuu. Ja ettei niitä oo liikaa vaan että supistetaan ne mahdollisimman vähään ja tehokkaiisiin. Ettei tuu semmosta että niihin hukkuu eikä viitti ees alottaa koska tietää ettei kerkiä tekeen mitään niin siitä tulee vähän semmonen höyry päälle”

Haastattelussa todettiin myös että on hyvä, että kunnassa on käytössä erityispäivähoidon käsikirja työntekijöille, mutta siihen ei ollut monella ollut aikaa perehtyä. Tiedonkulkuun toivottiin myös kehitystä siitä eteenpäin kun huoleen on jo puututtu. Myös varhaisen puuttumisen eteenpäin viemisessä on vastausten perusteella katkoksia, joihin toivottiin parannusta. Kehittämisehdotuksena mainittiin, että hyvä apu voisivat olla tapaamiset, joissa yhden alueen lastentarhanopettajat voisivat kokoontua ja keskustella nimetömänä oman yksikkönsä tapauksista miten on menty eteenpäin. Tämä toimisi ikään kuin vertaistuen tavalla. Kiertävältä erityislastentarhanopettajalta toivottiin enemmän aikaa olla ryhmässä.

”Keltolla pitäisi olla ihan koko päiväkin aikaa olla siinä ryhmässä mukana”

”Kaipaisin joskus vähän nopeemmin keltolta apua”

Varhaisen puuttumisen työtä toivottiin kehitettävän siten, että moniammatillisuus toimi-
si paremmin.

*”Itse toivoisin, että voisi olla enemmän yhteistyötä. Siis moniammatillis-
ta ja tiiviimpää yhteistyötä”*

*”Että selkeesti tietysti päiväkodissa aloitteen tekis lastentarhanopettaja,
joka siirtää vastuun kiertävälle erityislastentarhanopettajalle. Ja sitten
hän kutsuisi mahdollisesti tarvitsemaansa moniammatillista työryhmää.
Niin silloin siinä olis se koko tiimi, ryhmänä huolehtimassa tän yhden
lapsen ja perheen asioista”*

*”Onhan se aina haaste se yhteistyö eri ammattiryhmien välillä. Jokaisel-
la on siellä lokerikossaan niin paljon työtä”*

Kysyttäessä työntekijöiltä miten varhaisen puuttumisen toteutumista voitaisiin kehittää
päivähoidolle asetettujen tavoitteiden näkökulmasta, työntekijät toivoivat että van-
hempia voitaisiin ottaa enemmän mukaan jo alkuvaiheessa ja että myös varhaisvaihees-
sa puututtaisiin tehokkaammin ilmenneisiin ongelmiin.

*”Mahdollisimman aikaisessa vaiheessa olisi puututtava. Nyt on ollut lii-
kaa hyssyttelyä tavallaan siinä varhaisvaiheessa”*

*”Vaikka olis pienempikin huoli, se täytyy se asia ottaa puheeksi, koska
esiopetusvuosi on kuitenkin aika lyhyt. Se menee tosi nopeesti”*

Kysyttäessä haastateltavilta mitä kehitettävää varhaisessa puuttumisessa ja huolen pu-
heeksi ottamisen toteutumisessa on **ammattillisuuden** näkökulmasta, saatiin vastaukseksi,
että moni työntekijöistä kaipaa säännöllistä lisäkoulutusta liittyen aiheeseen.

*”Joo mä tarvisin just tän tämmösen lisäkoulutuksen siihen että mä tie-
dän ne toimintatavat. Oonks mä ihan oikeessa että mun kuuluu näin teh-
dä. Ja vähän että miksi mun pitää näin tehdä. Että teenkö mä varmasti
näin”*

”Semmonen asia kuitenkin, mistä on hyvä välillä koulutusta saada. Että tietää sitten sen kuvion että miten tää nyt tästä etenee. Kyllä haasteellinen osa-alue on että mihkä ei varmaan koskaan oo liian valmis eikä hyvä”

”Mun mielestä varhainen puuttuminen ei ole selkeä paketti. Olisko se sitten se johtaja joka tietää että miten menetellään”

”No kyllä koko aika nää lapset, tuntuu että ne lisääntyy vaan jos sanon tämmöstä oman toiminnan ohjaamisen pulmaa ja tarkkaavaisuuden haasteita ja tämmösiä, niin siihen kaipaa koko aika lisää uusia vinkkejä ja ideoita”

Haastattelujen vastausten mukaan päävastuu varhaisesta puuttumisesta on lastentarhanopettajalla, mutta koko työryhmän panos on tärkeä ja siihen kaivattiin selkeyttä millaiseksi oma rooli muodostuu toteutettaessa varhaista puuttumista.

6 POHDINTA

6.1 Tutkimustulosten tarkastelua

Tässä opinnäytetyössä **ensimmäisen tutkimuskysymyksen tehtävä** oli selvittää, millälaisia kokemuksia työntekijöillä on varhaisen puuttumisen aktualisoitumisesta päiväkodeissa. Haastattelujen avulla selvisi että lasten ja perheiden tilanteet huomataan nopeasti sekä niihin puututaan tilanteen mukaan nopeasti. Työntekijöillä oli myös kokemus siitä, että yksiköissä on professionaalista henkilökuntaa. Yksiköissä osataan tarjota vanhemmille apua, jos he sitä pyytävät tai henkilökunta olettaa vanhempien sitä tarvitsevan. Näin päivähoidolle asetettu tavoite tukea lasten koteja heidän kasvatustehtävässään toteutuu. (Laki lasten päivähoidosta 19.1.1973/36.) Monet haastateltavista kertoivat seuraavansa tilannetta myös puuttumisen jälkeen, erityisesti lähtekö tilanne etenemään. Toisaalta kaivattiin parempaa tiedonkulkua puuttumisen jälkeen. Esiopetuksessa nähtiin tärkeäksi yhteistyö koulun kanssa.

Vastauksista ilmeni, että jokaisessa ryhmässä erityisen tärkeäksi ovat työntekijät kokeneet keskustelun mahdollisuuden tilanteessa, jossa työntekijät havaitsevat perheen tai lapsen tarvitsevan apua. Ensin on ollut tärkeätä keskustella omassa tiimissä, omien työkavereiden kesken tilanteesta. Ovatko muut huomanneet mitään? Onko perheessä mahdollisesti tapahtunut jotakin? Onko työntekijän kokema huoli muiden mielestä turha? Myös esimiehen kanssa asiasta keskustelu on tuntunut työntekijöiden mielestä tärkeältä. Haastatteluaineistossa esille vahvasti noussut teema onkin ollut keskustelut. Monesti keskustelu lapsen vanhempien kanssa saa ”solmuja aukeamaan” ja työntekijät ymmärtämään tilannetta lapsen kohdalla. Tämä tukee aikaisempia tutkimuksia varhaisesta puuttumisesta. Kuten Friman (2010, 16) toteaa, vanhempien kanssa keskustelu voi aikaansaada suuren muutoksen, jonka jälkeen asiat saattavat lähteä purkautumaan myös itsestään.

Kuten aikaisemmista tutkimuksista on ilmennyt, myös tämän opinnäytetyön vastauksista voidaan todeta että keskustelu lapsen ja perheen tilanteesta omien työkavereiden kesken on merkityksellistä. Huolen tunne on subjektiivinen ja moni työntekijä kaipaa kollegan mielipidettä huolensa tueksi. Tärkeäksi koettiin, että olisi mahdollisuus rauhassa keskustella muiden ryhmässä toimivien kasvatusalan työntekijöiden kanssa aiheesta. Lapsen mahdollisten ongelmien havaitseminen ja niistä varmistuminen ei aina ole helppoa, saattaa olla helpompaa puuttua tilanteeseen kun huolen taustalla on muidenkin kokemuksia asiasta. Lapsen käyttäytymisen tai kehityksen ongelmien voidaan joskus ajatella olevan ohimeneviä vaiheita, jotka korjaantuvat ajan kuluessa. Vaarana voi kuitenkin toisaalta olla se, että myöhemmin pohditaan miksi lapsen ongelmiin ei ole puututtu aikaisemmin. (Huhtanen 2004a, 9.)

Kuten tässäkin opinnäytetyössä todettiin, työntekijät kokevat perheen elämään puuttumisen toisinaan vaikeaksi. Asian arkaluonteisuuden vuoksi tilanteesta halutaan olla ehdottoman varmoja. Honkasen (2010, 216) mukaan huolen vyöhykkeistöä on lähdetty kehittämään, jotta varhaista puuttumista voitaisiin helpottaa. Varhainen puuttuminen viivästyy tutkimusten mukaan usein siksi, että työntekijä haluaa kerätä mahdollisimman paljon varmuutta ja todistusaineistoa kokemansa huolen tueksi. Kun työntekijä kokee huolta lapsen tai perheen tilanteesta, se riittää käynnistämään varhaisen puuttumisen.

Lapsesta tai perheestä tehdyille havainnoille ja niistä johtuville keskusteluille tulisi löytää rauhallinen hetki esimerkiksi tiimipalaverin yhteydessä. Yleisesti on tiedossa, että päiväkotien arki on hyvin hektistä. Monia asioita päiväkodeissa hoidetaan samaan aikaan. (Nummenmaa & Karila 2011, 13, 15.) Mielenkiintoista olisi selvittää tutkimuksilla mistä lisääntynyt kiireen kokeminen johtuu sekä miten se käytännössä vaikuttaa työn suorittamiseen. Tulisiko yhdessä keskustella työnjaosta, olisiko työnjakamisessa kehittämisen varaa? Tunteeko joku työyhteisön työntekijä tekevänsä asioita suhteessa enemmän kuin toiset tiimissä työskentelevät henkilöt?

Jokaisen tulisi omassa yksikössään huolehtia siitä, että mahdollisuus huolen jakamiseen onnistuu, työntekijän ei tarvitse yksin pohtia kokemansa huolen aiheellisuutta. Tämän opinnäytetyön mukaan haastateltavat olivatkin kokeneet oman alueensa TENAVA-palaverit hyödyllisiksi. Palavereissa työntekijällä on mahdollisuus keskustella tilanteesta

sekä saada konsultaatiotukea sitä tarvittaessa. Myös Nummenmaa & Karila (2011,82) mainitsevat keskustelujen tärkeyden kasvatus- ja opetustyössä. Heidän mukaansa varhaiskasvatuksen laadun kannalta tiimipalaverit ja niiden sisältö ovat ratkaisevassa asemassa. Huhtasen (2004a, 9) mukaan lapsiryhmissä havaittavat muutokset erityisesti yksilön kohdalla aiheuttavat työyhteisössä keskustelua, jonka tavoitteena on yhdessä pohdita tilanteeseen ratkaisu.

Tässä opinnäytetyössä työntekijät kokivat erityisen tärkeäksi varhaisen puuttumisen toteutumisessa moniammatillisuuden. Tämä tukee myös aikaisempia tutkimustuloksia varhaisen puuttumisen toteutumisesta, erityisesti asiakkaan näkökulmasta. Myös Sirviön (2010, 146) mukaan moniammatillisuus vaikuttaa myönteisesti asiakkaan saamaan hyötyyn, koska monet eri palvelun tarjoajat liittyvät yhteen ja siten katsovat tilannetta laajemmasta näkökulmasta. Hänen mukaansa moniammatillisella yhteistyöllä voidaan onnistua lapsiperheiden terveyttä edistävässä toiminnassa. Kun moniammatillisuutta tarkastellaan, on myös pohdittava tarkoin missä vaiheessa käynnistetään moniammatillinen työryhmä ja minkälaista apua sen avulla on mahdollista saada. Näin vältetään se, että palaverieja ei pidetä vain palaverin vuoksi. Moniammatilliset työryhmät eivät haastatteluiden mukaan olleet vielä rutinoituneet päiväkotien arkeen. Myös Honkanen (2010, 216) mainitsee, että moniammatillista yhteistyötä pohdittaessa tulee vakuuttua siitä, että yhteistyöhön kutsutaan henkilöitä, jotka ovat todellisesti kosketuksissa ratkaistavan ongelman kanssa. Monet alansa erityisosaajat ovat varmasti myös kiireisiä, joten yhteisiä palaverieja saattaa olla vaikea sovittaa yhteen nopealla aikavälillä. Voitaisiinko päiväkodeissa ottaa oppia oppilashuoltoryhmistä? Esiopetuksen puolella nähtiin oppilashuoltoryhmistä olevan apua mahdollisen huoltilanteen kohdalla.

Työntekijöiden haastatteluissa keskeisesti nousi esille kokemus resursseista. He pitivät tärkeänä että saisivat aikaa kiertävältä erityislastentarhanopettajalta, aikaa tutustua lapseen ja perheeseen rauhassa sekä aikaa havainnoida lapsia ja tehdä asioita heidän kanssaan. Tämä mahdollistaisi työntekijöitä havaitsemaan mahdollisia käytöksen tai kehityksen muutoksia. Tähän liittyy kuitenkin osaltaan myös vallitseva tiukan talouden aika. Lapsiryhmissä toivottiin olevan tarpeeksi koulutettuja työntekijöitä, jotta ryhmiä on mielekästä jakaa, näin myös lapseen liittyviä asioita voidaan havainnoida paremmin. Haasteellista tämä saattaa olla silloin, kun moni päiväkodeissa työskentelevistä sairastuu

esimerkiksi epidemian aikaan, pätevää sijaista ei aina ole mahdollista saada. Työntekijät kokivat tärkeäksi olla lapsen arjessa aidosti läsnä, joka onkin päiväkodeissa työskentelevien perustehtävä. Työntekijät olivat kuitenkin kokeneet erittäin hyväksi sen, että kunnassa on kiertävä erityislastentarhanopettaja. Resursseihin liittyvät toiveet tulisi jokaisessa ryhmässä yhdessä pohtia, voisiko niihin löytyä apu omaa toimintaa muuttamalla. Esimerkiksi yhdessä sopia aika, jolloin lastentarhanopettajalla on mahdollisuus rauhassa kirjaamiseen tai pyytää apua toisen lapsiryhmän aikuisilta, että kaksi työntekijää voisivat yhdessä kirjata havaintojaan.

Henkilökunta kertoi myös kirjaavansa paljon lapsiin liittyviä asioita, esimerkiksi TENAVA-lomakkeelle. Kirjaamisessa on aina oltava tarkkana, koska kaikki kirjattu on paperilla ja siihen on työntekijän löydettävä juuri oikeat asiat mitään jättämättä pois tai mitään siihen lisäämättä. Useat haastateltavat toivoivat apua nimenomaan kirjaamiseen, että he voisivat pohtia kirjaamistilanteessa yhdessä toisen ammattilaisen kanssa dokumentoitavia seikkoja. Kirjaaminen vaatii myös aikaa sekä rauhallisen tilanteen muuten hektisessä päiväkotiarjessa. Mielenkiintoista olisikin selvittää, miten työnkuvat ovat vuosien saatossa päiväkodeissa muuttuneet, kuinka paljon nykyään päiväkodeissa tehdään ns. kirjallisia töitä. Kirjaaminen päiväkodeissa koetaan kotimaisten kielten tekemän tutkimuksen mukaan myös hyödyllisenä työkaluna, jonka avulla asiaan voidaan palata myöhemminkin, sekä sen avulla voidaan seurata tilanteen muuttumista. Kirjaaminen toimii tutkimuksen mukaan hyvänä muistin tukena. Kirjaaminen kuuluu myös lain mukaan päiväkotien perustyöhön esimerkiksi kuntoutussuunnitelman laadinnan muodossa. (Pyhäniemi 2009,58.)

Hyvä olisi aina pohtia yhdessä tarkoin mitä kirjataan, minne kirjataan, kuka kirjaa ja paljonko kirjataan. Tämä kaikki kirjaamiseen kuluva aika on aina pois lapsiryhmästä, joka ryhmissä on kuitenkin työntekijöiden perustehtävä. Myös esikouluissa nähtiin kirjaaminen tärkeäksi työn välineeksi. Yhteneväiset lomakkeet koulun kanssa helpottavat yhteistyötä ja niiden avulla on luontevaa viedä lapsen asiaa eteenpäin. Työntekijän huolen kartoitusta ja sen puheeksi ottamista voisi helpottaa Erikssonin & Arnkilin (2009, 22 – 23) mukaan se, että työntekijä konkretisoi huolensa kirjaamalla ja kirjaamisen kautta vahvistaa myös lapsen vanhemmalle selkeästi tuntemansa huolen sekä keinot, joilla perhettä voidaan lähteä tukemaan.

Varhaisen puuttumisen vastuun haastateltavat kokivat olevan lastentarhanopettajalla, mutta siihen tulisi lapsiryhmästä jokaisen kasvatushenkilön osallistua. Jokaisen kasvatustalon työntekijän huomiot ja havainnot lapsesta ovat tärkeitä. Lastentarhanopettajan sekä esiopettajan toimenkuva päiväkodeissa on kuitenkin olla pedagogisena johtajana, jonka mukaan päävastuu esimerkiksi varhaisesta puuttumisesta ja sen eteenpäin viemisestä kuuluu esiopettajalle tai lastentarhanopettajalle. Kun lapseen kohdistuvaa yksityiskohtaista huolta käsitellään yksikössä, on perheen kannalta inhimillisempää keskustella asiasta pienellä työntekijäryhmällä. Kaikki olennainen tieto, joka liittyy lapseen sekä hänen hyvinvointiinsa, jaetaan kuitenkin päiväkodin muidenkin kasvatustalon työntekijöiden kesken. Jos tilanteeseen katsotaan saatavan hyötyä moniammatillisesta työryhmästä, keskeistä on Honkasen (2010, 216) mukaan pohtia keitä varhainen puuttuminen koskettaa, verkostotyö sinänsä ei ole itsetarkoitus.

Toinen tutkimuskysymys pyrki selvittämään mitkä seikat työntekijän mielestä vaikuttavat varhaisen puuttumisen ja huolen puheeksi ottamisen toteutumiseen. Haastattelutulosten mukaan eniten työntekijöiden mielestä varhaisen puuttumisen toteutumiseen vaikuttaa kasvatuskumppanuus. Kun vanhempien kanssa on luotu hyvä pohja yhteistyölle, jonka tavoitteena on hyvinvoiva ja kehittyvä lapsi, varhainen puuttuminen toteutuu parhaiten. Tämän lisäksi työntekijän tulee teoillaan ja sanoillaan välittää vanhemmalle arvostavansa tämän vanhemmuutta. Myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan toimiva kasvatuskumppanuus on keino, jonka avulla voidaan tunnistaa herkästi ja mahdollisimman nopeasti lapsen mahdollinen tuen tarve. Tuen tarve voi olla jollakin kasvun, kehityksen, tai oppimisen alueella. Tällaisessa tilanteessa kasvatuskumppanuiden avulla pyritään luomaan yhteinen toimintastrategia lapsen tukemiseksi. (Heinämäki 2004, 29 - 30.)

Haastattelujen mukaan puuttumisen tilanteeseen tulee kiinnittää huomiota, ja työntekijän olisi hyvä miettiä valmiiksi sanat, joilla keskustelun vanhempien kanssa aloittaa. Myös huolen puheeksi ottamiseen valmistautumisessa apuvälineenä voi toimia asioiden kirjaaminen. Myös Erikssonin & Arnkilin (2009, 23 -24) mukaan työntekijän kirjatessa ylös asiat, joista on tarkoitus keskustella, hän samalla selventää ne itselleen. Etukäteen työntekijä voi pohtia millä tavoin huolen ottaa puheeksi sekä sanoittaa itselleen vaikka

avauslauseen. Olennaista puuttumisen tilanteessa on pohtia kenen kanssa keskustelea ja valikoi käyttämänsä puhekielen sen mukaan.

Päiväkodissa toimivalta kasvatusalan työntekijältä tulee löytyä rohkeutta puuttua ja kertoa vanhempien näkökulmasta ikävästäkin asiasta lapsen vanhemmille. Päiväkodeissa ei voida miellyttää vanhempia, koska tällöin ei lapsen etu toteudu. Ja lapsen edun täytyy olla kaikille päiväkodeissa toimiville työntekijöille tärkein asia. Ehkä jo sosiaali- ja terveysalalle / kasvatustieteelliseen hakeutuvien henkilöiden kohdalla tulisi valitsijoiden kiinnittää huomiota tähän ominaisuuteen? Myös Peltonen (2009) mainitsee, että varhaisen puuttumisen eettisten periaatteiden mukaan jokaisen työntekijän on huomioitava, että varhaisen puuttumisen vastuu kuuluu sille henkilölle, jonka huoli asian vuoksi herää. Koskaan työntekijän omaa vastuuta ei voi siirtää toisille. Jokaisella työntekijällä on myös velvollisuus ottaa kokemansa huoli puheeksi.

Työntekijän on tiedostettava myös lapsen kehitys, jotta hän osaa arvioida onko lapsen tilanteessa jotakin huolestuttavaa. Kun lapsen kanssa on tutustunut hyvin ja tuntee ainakin osaksi tämän historiaa, työntekijä kykenee melko nopeasti huomaamaan tämän käytöksessä tapahtuneet muutokset. Lapsiryhmän ja sen yksittäisen jäsenen tiivis havainnoiminen toimii työkaluna, jotta käytöksen muutoksia voidaan havaita ja puuttua niihin ennen kuin tilanne ehtii muuttua suuremmaksi. Myös Huhtanen (2004a, 9) toteaa että varhaiskasvatushenkilöstön on osattava havainnoida ja arvioida lapsen käytöstä sekä reagoitava siihen asianmukaisin keinoin.

Kun päiväkotiryhmässä on organisoitu lapsen tuonti- ja hakuhetket siten, että työntekijä ottaa lapsen ja vanhemman vastaan sekä iltapäivällä luovuttaa lapsen vanhemmalle, muodostuu lapsen vanhemman ja työntekijän välille luonnollisesti tilaisuus keskustella. Kun pohjalla on jo paljon keskusteluja muista aiheista, on helpompi ottaa puheeksi myös ikävämpi asia. Jokaisessa yksikössä tulisi suunnitella aamut ja iltapäivät siten, että lapsen ja vanhemman henkilökohtainen vastaanottaminen sekä lapsen luovuttaminen toteutuu. Jokaisen päivän jälkeen työntekijällä tulisi olla jotain sanottavaa vanhemmalle lapsen kuluneesta päivästä. Myös Kaskela & Kekkonen (2006, 45) toteavat että kun työntekijä jakaa lapsen vanhempien kanssa päivittäisiä lapseen liittyviä asioita, se hel-

pottaa myös mahdollisten pulma- ja ongelmatilanteiden esille tuomista. Luottamuksellinen vuorovaikutus koituu heidän mukaansa aina lopulta lapsen parhaaksi.

Opinnäytetyön päiväkotiyksiköissä oli eroja, kuka ottaa huolen puheeksi lapsen vanhemman kanssa. Toisessa yksikössä huolen toi esille aina lapsiryhmän opettaja/ esiopettaja, toisessa yksikössä huolesta kertoi henkilö, joka on lapselle läheisin. Voisi ajatella, että lapsen vanhempien on helpompi tehdä yhteistyötä negatiivisen asian suhteen henkilön kanssa, joka on omalle lapselle sekä itselle tutumpi. Tässä suhteessa päiväkotien omahoitaja-käytännöt puhuvat puolestaan. Omahoitaja toimintatapa voi olla toisissa yksiköissä haasteellinen, mutta vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä sen varmasti voidaan ajatella edistävän. Kuitenkin dosentti Sajaniemi kehottaa miettimään laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttamista käytännön tasolla. Hän ei puolusta omahoitaja käytäntöjä päiväkodeissa, koska silloin on mahdollista, että osa lapsista on aina jonkun muun kuin pedagogisen asiantuntijan vastuulla. (Korkeakivi 2012, 10.)

Haastattelujen mukaan varhaisen puuttumisen toteutumiseen vaikuttaa myös se, että työntekijöillä on mahdollisuus olla kiertävään erityislastentarhanopettajaan tai kiertävään erityisopettajaan yhteydessä, kun jokin lapsen hyvinvointiin vaikuttava asia arveuttaa. Tärkeää on myös saada tukea omalta tiimiltä yksikössä sekä omalta esimieheltä. Kiertävältä erityislastentarhanopettajalta kaivattiin myös enemmän aikaa seurata oman ryhmän lapsia, mahdollisesti kokopäiväksi. Tätä perusteltiin sillä, että näin olisi mahdollista seurata lapsen käyttäytymistä erilaisissa päiväkotiarkeen sijoittuvissa tilanteissa. Mahdollisuus kokopäivän seurantaan on kuitenkin resursseiltaan hankala toteuttaa, koska kunnassa toimii vain yksi kiertävä erityislastentarhanopettaja. Yksiköitä kunnassa on monia. Kova tarve olisi haastattelujen mukaan myös toiselle työntekijälle. Koko maassa vallitsee kuitenkin nykypäivänä pula pätevistä erityislastentarhanopettajista. OAJ sekä LTOL ovat selvittäneet, että päiväkotien pula pätevistä lastentarhanopettajista ja erityislastentarhanopettajista jatkuu edelleen (Lastentarhanopettajaliitto 2012).

Viimeisessä tutkimuskysymyksessä selvitettiin mitä kehitettävää varhaisen puuttumisen toimintatavassa erityisesti nykyään on sekä millaista tukea tai koulutusta työntekijä kaipaisi varhaiseen puuttumiseen tai huolen puheeksi ottamiseen liittyen. Vastausten perusteella huoleen pitäisi puuttua jo aikaisemmin. Työntekijä ei voi sivuuttaa havaitse-

maansa ongelmaa ajatellen, että joku muu puuttuu siihen. Kuten teoriassa jo Peltonen 2009 mainitsi, että noudatettaessa varhaisen puuttumisen eettisiä periaatteita työntekijä ei voi siirtää itselleen kuuluvaa vastuuta. Moniammatillisia työryhmiä toivottiin sekä kiertävältä erityislastentarhanopettajalta enemmän aikaa. Monet kehitysehdotuksista liittyivätkin resursseihin; enemmän aikaa kirjaamiseen, keskusteluihin, toinen lastentarhanopettaja ryhmään. Enemmän toivottiin ohjeistusta varhaisesta puuttumisesta. Prosessimalli koettaisiin hyvänä tukena puuttumisessa.

Jokainen haastateltava mainitsi, että kaipaisi lisäkoulutusta varhaisesta puuttumisesta. Lisäkoulutuksen sisällöstä mainittiin, että etenkin huolen puheeksi ottamista koskeva koulutus tulisi tarpeeseen. Lisäksi mainittiin että oma rooli on hieman epäselvä varhaisen puuttumisen toteuttamisessa. Ehkä tästä tulisi jokaisessa yksikössä keskustella, kuka yksiköstä tai lapsiryhmästä ottaa vastuun puuttumisen eteenpäin viemisestä? Tai miten käytännössä työn jakaminen sujuu, kun esimerkiksi kiertävä erityislastentarhanopettaja on otettu mukaan työhön? Päävastuu on silti kyseisellä päivähoitoyksiköllä. Mahdollisessa kunnan sisäisessä varhaiseen puuttumiseen liittyvässä koulutuksessa voitaisiin selventää työntekijälle hänen omaa rooliaan tilanteessa. Esimerkiksi mitkä asiat ovat hänen vastuullaan tai miten oma yksikkö linkittyy moniammatilliseen työryhmään.

Yksi kehittämissuositus oli, että kunnassa kokoonnuttaisiin ryhmiin, joissa keskusteltaisiin varhaisen puuttumisen tilanteista nimettömänä, miten tietystä tilanteesta on selvitty, millaisin menetelmin edetty. Tämä olisi tietynlaista vertaistukea toimijoille orastavan huolen hetkellä. Tämä olisi mahdollisesti tapa, jota voitaisiin käyttää ennen, kuin asia viedään TENAVA-ryhmään.

Keskeistä varhaisen puuttumisen toteuttamisessa tuntui olevan asian sekavuus käytännössä. Tähän vaikuttaa asioiden monimuotoisuus, yksi ja sama ratkaisu ei päde kaikkiin tilanteisiin, koska perheitä ja heidän ongelmiaan on monia. Tässä kohtaa tärkeää työntekijän kannalta on tuntee kunnan organisaatio sekä taito verkostoitua eri toimijoiden kanssa. Huhtanen (2004a, 10) toteaa myös tutkimuksessaan, vaikka varhaiseen puuttumiseen olisi olemassa toimintamalli, se ei silti välttämättä auta työntekijää käytännössä, koska erityiskasvatuksen palvelut ovat erilaisia eri kunnissa, eikä kaikissa kunnissa eri-

tyiskasvatusta ole resursoitu. Kunnissa toteutetaan tarjottavat palvelut olemassa olevien resurssien mukaisesti.

6.2 Johtopäätökset ja kehittämissuositus

Opinnäytetyön tarpeisiin haastateltiin työntekijöitä eri-ikäisten lasten lapsiryhmistä. Opinnäytetyön tulosten mukaan lapsen ikä ei vaikuta varhaisen puuttumisen toimintatapaan. Jokaisessa ryhmässä keskeistä oli keskustelu tiimissä huolen herätessä. Eroavaisuutta oli ainoastaan lomakkeissa, esiopetuksessa on omansa ja alle kolmevuotiailla sekä kolme – viisi – vuotiailla yhteinen (TENAVA-lomake). Eroavaisuutta oli myös siinä, että kiertävä erityislastentarhanopettaja ei ole yhteistyössä esikouluun, vaan he tekevät yhteistyötä kiertävän erityisopettajan kanssa.

Jokainen haastateltavista oli sitä mieltä, että omassa yksikössä varhainen puuttuminen toteutuu, vaikka toisilla oli epäselvyyttä toiminnan etenemisestä ja siihen kaivattiin selvyyttä lisäkoulutuksen avulla, etenkin huolen puheeksi ottamiseen. Kunnan yksiköissä kaikki eivät olleet saaneet riittävästi ohjeistusta, miten tulisi toimia varhaisen puuttumisen tilanteessa. Tämä tulisi varmistaa siten, että jokaisesta yksiköstä ainakin yksi henkilö osallistuisi koulutukseen, jossa tuotaisiin esille kaikki keskeiset varhaiseen puuttumiseen liittyvät toimintatavat sekä siihen liittyvät seikat päivitettyinä.

Monet vastasivat, että nykyään vastuu varhaisesta puuttumisesta käytännössä on oman ryhmän lastentarhanopettajalla tai esiopettajalla, mutta huolen puheeksi ottamisessa oli kuitenkin erilaisia käytäntöjä eri yksiköissä. Teoriakirjallisuudessa mainittiin, että huolen puheeksi ottamisessa tavoitteena on aina aikaansaada yhteistyö lapsen vanhempien kanssa ja sitä kautta asioiden kehittyminen lapsen kannalta parempaan suuntaan. Tämän yhteistyön päämääränä tulee nähdä liittouma, jonka tarkoitus on tukea lasta. (Eriksson & Arnkil 2009, 29.) Tähän perustuen on merkityksellistä pohtia, kuka ryhmässä ottaa asianpuheeksi.

Melkein kaikki haastateltavat mainitsivat pyrkimyksenä olevan se, että huolen havaitessaan he täyttävät TENAVA-lomakkeen yhdessä vanhempien kanssa, ja seuraavat tilanteen etenemistä. Myös Erikssonin & Arnkilin 2009 mukaan kirjaaminen toimii hyvänä

apuvälineenä, kun työntekijä muodostaa itselleen käsitystä lapsen tai hänen perheensä tilanteesta. Huoltaja kykenee helpommin ymmärtämään työntekijän kertomusta siitä, mistä ollaan huolissaan, kun päivähoiton työntekijä kertoo konkreettisesti tekemistään havainnoista. Kun huoli on konkretisoitu kirjaamalla, voidaan selkeämmin ja pohtia perheelle tarjottavia tukitoimia.

Varhaisen puuttumisen eteenpäin viemisessä kerrottiin olevan katkoksia, eli epäselvyyttä siitä, miten asia etenee. Tähän tulisi saada muutos siten, että jokaisessa ryhmässä on yksi henkilö, lastentarhanopettaja tai esiopettaja, jonka vastuulla on huolehtia tilanteen eteenpäin viemisestä. Yhtä tärkeää on myös kiinnittää huomioita siihen, että tilanteen etenemisestä tiedotetaan muille ryhmän kasvattajille.

Haastateltavat tiedostivat hyvin, mitä tarvitaan jotta varhainen puuttuminen toteutuisi perhettä kunnioittaen ja niihin seikkoihin vastaajat kertoivat kiinnittävänsä huomiota jokaisessa varhaisen puuttumisen tilanteessa. Vastausten perusteella kuitenkin moniammatilliset työryhmät eivät toteudu kaikissa yksiköissä, vaikka teorian perusteella moniammatillisella työotteella saadaan paljon hyötyä tilanteen selvittämiseksi. Esimerkiksi lapsen ja perheen tarpeiden näkökulmasta voi olla monia eri toimijoita tarjoamassa palveluja. Näiden palvelujen käyttäjien eli perheiden ja lasten näkökulmasta on kuitenkin ensiarvoisen tärkeää juuri lapsen kasvatuksen tai kuntoutuksen laaja tietotaito. Näin ollen yhden ammatin suppea osaaminen ei riitäkään, vaan tarvitaan kasvatuksen tai kuntoutuksen kokonaisvaltaista hahmottamista. (Sipari 2008, 37.)

Monet kehittämis ehdotuksista liittyivät vahvasti olemassa oleviin resursseihin, koettiin mm. että ryhmissä on paljon lapsia, kaivattiin työpariksi lastentarhanopettajaa, rauhoitettua aikaa lapsen havainnoimiseen sekä havaittujen seikkojen kirjaamiseen sekä tiimi-palavereiden toteuttamiseen. Kiertävältä erityislastentarhanopettajalta toivottiin myös enemmän aikaa. Kaikki mainitsivat, että he pyrkivät keskustelemaan omassa tiimissään mahdollisimman pian huolen aiheen havaittuaan. Keskustelu aika järjestyi toisissa yksiköissä helpommin kuin toisissa. Myös kirjaaminen kuului jokaisen vastaajan mukaan varhaisen puuttumisen toteuttamiseen. TENAVA-lomakkeet olivat kyllä tiedossa, mutta niitä ei ollut aina kovin aktiivisesti täytetty. Joissakin yksiköissä oli käytössä erillinen havainnointivihko, johon huomioita kirjataan. Jokaisessa yksikössä tulisikin pohtia

oman arkensa sujuvuus, jotta oikeasti löytyy mahdollisuus havainnointiin, kirjaamiseen ja keskusteluihin. Yksi mahdollisuus voisi olla myös avun kysyminen esimerkiksi oman yksikön toisen lapsiryhmän aikuisilta.

Haastatteluiden mukaan työntekijöillä on kuitenkin motivaatiota liittyen varhaisen puuttumisen kehittämiseen ja jokainen haastateltavista mainitsi halukkuutensa osallistua aiheesta mahdollisesti järjestettävään koulutukseen.

Työntekijän kokemasta huolen tunteesta sekä siihen liittyvästä keskustelusta työtiimin jäsenten kesken tulee koko varhaisen puuttumisen prosessin lähteä eteenpäin.

Opinnäytetyön tuloksiin perustuen voidaan ehdottaa toimivan, asiakasta kunnioittavan varhaisen puuttumisen toteuttamiselle seuraavat työvaiheet:

1. Jokaisessa yksikössä ja ryhmässä tulee huolehtia toimiva kasvatuskumppanuus jokaisen lapsen vanhempien kanssa, mikäli lapsen vanhemmista johtuen se ei esty. Yksiköissä tulisi myös huolehtia, että toimintaa järjestetään mielekkäästi jaetuissa pienryhmissä, jolloin lasten havainnoiminen onnistuu paremmin.

2. Jokaisen yksikön tulee myös organisoida arkensa siten, että mahdollisuus rauhalliseen keskusteluhetkeen onnistuu, esimerkiksi tiimipalaverin yhteydessä. Kun joku kasvatushenkilökunnasta havaitsee lapsen käytöksessä, tai lapsen perheen tilanteessa muutoksia, hän ensitilassa keskustele asiasta muiden kasvatustiimin jäsenten kanssa. Jos tilanne tuntuu vielä epäselvältä, ei tiedetä onko tilanteessa huolta vai ei, tilannetta seurataan ja tarvittaessa otetaan avuksi havainnointilomake. Esikouluissa käytetään apuna koulun kanssa yhteneväistä lomaketta ja mietitään yleistä tukea lapsen ympärillä, jos se ei riitä niin tukimuodot lapsen ympärillä kasvavat.

3. Keskustelutilaisuudessa asia kirjataan. Työntekijän kaikki havainnot kirjataan, mistä johtuen huoli on herännyt ja mitä tukimuotoja asian korjaamiseksi voidaan tarjota. Keskustelun yhteydessä kartoitetaan myös oma tuentarve, tarvitseeko asiasta konsultoida kiertävää erityislastentarhanopettajaa tai esimiestä? Esikoulussa mietitään esimerkiksi kiertävän erityisopettajan mahdollista konsultoimista.

4. Lapselle läheisin henkilö ottaa asian esille lapsen vanhempien kanssa huomioiden tilanne, jossa keskustelu avataan. Tilanteeseen tulee valmistautua huolella ja kiinnittää puhutapaan huomiota. Työntekijä tuo huolensa esiin oman huolentunteensa avulla. Esiopetusryhmässä esiopettaja keskustelee lapsen vanhempien kanssa. Vanhemmille kerrotaan mahdollisesta ulkopuolisesta konsultaatiosta, esimerkiksi mahdollisesta kiertävän erityislastentarhanopettajan vierailusta. Vanhemman kanssa keskustelu voi lisätä työntekijän ymmärrystä tilanteesta.

5. Vanhempien kanssa sovitaan keskusteluaika, jossa yhdessä täytetään TENAVA-lomake sekä sovitaan ja kirjataan mitä toimenpiteitä tehdään kotona, mitä päiväkodissa asian tukemiseksi. Yhdessä sovitaan myös asian seurannasta. Palaveriin voidaan kutsua kiertävä erityislastentarhanopettaja vanhempien suostumuksella. Vanhempien kanssa yhdessä täytetty TENAVA-lomake voidaan ottaa esille myös alueen TENAVA-ryhmässä, joka toimii lisäapuna työntekijälle. Esiopetusryhmässä kirjataan yhdessä vanhempien kanssa mikä on huolen aihe, mitkä ovat lapsen vahvuudet / vaikeudet sekä mitkä tukimuodot voisivat auttaa tilanteessa.

6. Jos arvioidaan että lapsen tuen tarve on suuri, lapselle voidaan tehdä varhaisen tuen suunnitelma kiertävän erityislastentarhanopettajan kanssa. Vanhemmille voidaan ehdottaa ajan varaamista perheneuvontaan. Yhdessä vanhempien kanssa pohditaan myös moniammatillisen työryhmän mahdollisuutta, jos sen ajatellaan edistävän perheen tilannetta. Tässä kohtaa viimeistään päätetään moniammatillisen työryhmän tarpeesta, mitä toimijoita siihen voisi tilanteen mukaan kuulua sekä aloitetaan tarvittavat toimet sen koolle kutsumiseksi.

7. Seuranta. Lastentarhanopettaja/ esiopettaja huolehtivat tilanteen seuraamisesta

8. Jos lapselle laadittu varhaisen tuen suunnitelma ei riitä, tarvitaan jatkotoimenpiteitä.

Koska osalle työntekijöistä oli epäselvyyttä varhaisen puuttumisestilanteesta, toivottiin että kunnalla olisi selkeä ajan tasalla oleva kaavio kunnan organisaatiosta ja sen eri toimijoista. Esimerkiksi mitä palveluja kunnan perheneuvonta tarjoaa? Miten ja missä kohtaa ilmaistaan vanhemmille että kiertävä erityislastentarhanopettaja tulee ryhmään tai

seuraamaan jonkun tietyn lapsen käyttäytymistä ryhmässä. Käytettäviä lomakkeita toivottiin karsittavan siten, että käytössä olisi yksi selkeä lomake, joka on ryhmässä aina saatavilla. Työntekijöiden apuna ja tukena lapsen havainnoinnissa olisi vahvuuksien ja vaikeuksien havainnointilomake, räätälöitynä lapsen iän mukaan. Koulutuksen tai muun ”mainonnan” avulla tulee koko tiimin työntekijöille tähdentää miten tärkeää havainnointi on. Jokaisen ryhmässä toimivan kasvattajan tulisi siihen sitoutua. Moniammatillisen työn tehostamista toivottiin; esimerkiksi vanhemmilta kirjallinen lupa keskustella mahdollisten avun tarjoajien kanssa. Työntekijöiden tulisi olla tietoisia mitä mahdollisuuksia moniammatillisessa työryhmässä on. Vastaajat toivoivat varhaiseen puuttumiseen, erityisesti huolen puheeksi ottamiseen liittyvää koulutusta säännöllisesti.

Kunnan sisäinen varhaiseen puuttumiseen liittyvä koulutus voisi lähteä liikkeelle siitä, että jokaisen lapsiryhmän edustajalle muistutetaan mieleen varhaisen puuttumisen tärkeä merkitys, siihen keskeisesti liittyviä asetuksia ja suosituksia. Koulutuksen tavoitteena olisi yhdessä lähteä kehittämään yhteisesti sovittuja toimintamenetelmiä varhaisen puuttumisen mallinnukseen. Koulutuksessa voitaisiin myös yhdessä keskustella käytössä olevasta lomakkeesta. Koulutuksessa tulisi tähdentää myös moniammatillisuuden merkitystä nykypäivän päiväkotityössä. Tärkeä asia olisi myös se, että jokaisessa ryhmässä otettaisiin rohkeasti vastuu perhettä kunnioittavasta varhaisesta puuttumisesta ja sen eteenpäin viemisestä.

6.3 Jatkotutkimusehdotukset

Varhainen puuttuminen on erittäin tärkeä aihe, jolla on pienen lapsen elämässä kauaskantoiset vaikutukset. Perheen elämään puuttuminen on aina hyvin tunnepitoista, niin vanhempien kuin henkilökunnankin näkökulmasta. Mielenkiintoista olisikin selvittää, mitä varjopuolia varhaisessa puuttumisessa nähdään olevan, minkälaisia kokemuksia työntekijöillä on asiasta, ja vastaavasti myös mitä perheet ajattelevat varhaisesta puuttumisesta.

Oman tutkimukseni kannalta olisi mielenkiintoista myös tietää, miten mahdollinen prosessimalli varhaisen puuttumisen toteuttamisesta jalkautuu yksiköihin ja minkälaista hyötyä siitä koetaan olevan, vai koetaanko hyötyä ollenkaan.

Tässä opinnäytetyössä keskityttiin tarkastelemaan varhaisen puuttumisen tilannetta ja siitä välittömästi seuraavia vaikutuksia, mielenkiintoista olisi kuitenkin tutkia myös tilanteen seurannan vaiheita, miten se näkyy kasvattajayhteisössä ja miten työntekijöiden kokemuksen mukaan tulisi toimia, jos huomataan että ensimmäinen puuttuminen ja yhdessä asetetut tukimuodot eivät riitä? Onko nykyinen toimintamalli riittävä?

Mielenkiintoista olisi myös selvittää, miten varhaisen puuttumisen jälkeistä aikaa seurataan? Millaisia vaikutuksia varhaisesta puuttumisesta seuraa perheen elämään tai päiväkodin arkeen, tähän sisältyy ajatus siitä, onko varhaisen puuttumisen jatko organisoitu laadukkaasti? Yksi tutkimuksen aihe voisi olla myös miten käytännössä varhaisen puuttumisen yhteydessä perheelle tai lapselle tarjottuja tukimuotoja järjestetään. Myös tukimuotoihin tulee panostaa. Koska varhainen puuttuminen yksin ei riitä, puuttumisesta voidaan nähdä kaiken vasta alkavan.

LÄHTEET:

Aaltonen, R. Lehtinen, T. Leppänen, K. Peltonen, T. Tarvo, M-T. Tuunainen, P. Viherä-Toivonen, A. 2008. Havainnointi ja pedagoginen tuki 3-5 -vuotiaiden lasten varhaiskasvatuksessa. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Helsinki.

Ainasoja, T. 2011. Vahvaksi kasvattajaksi. Opettaja eLehti. 27.5.2011. Viitattu 1.9.2012.

http://www.oaj.fi/pls/portal/docs/PAGE/OPETTAJALEHTI_EPAPER_PG/2011_21/156509.htm

Alijoki, A. & Pihlaja, P. 2011. Pedagogiset rakenteet ja ratkaisut lasten erityisten tuen tarpeiden näkökulmasta. Teoksessa E. Hujala, L. Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. PS-kustannus. Jyväskylä. 260-273.

Asetus lasten päivähoidosta. 16.3.1973/239. Finlex. Viitattu 28.8.2012.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730239>

Blue-Banning, M., Summers, J.A., Frankland, H. C., Nelson, L.L. & Beegle, G. 2004. Dimensions of family professional partnerships: constructive guidelines for collaboration. *Exceptional Children* 70, 173-174. Viitattu 3.10.2012

[http://doh.state.fl.us/AlternateSites/CMS-](http://doh.state.fl.us/AlternateSites/CMS-Kids/providers/early_steps/training/documents/dimensions_of_family.pdf)

[Kids/providers/early_steps/training/documents/dimensions_of_family.pdf](http://doh.state.fl.us/AlternateSites/CMS-Kids/providers/early_steps/training/documents/dimensions_of_family.pdf)

Bronfenbrenner, U. 1979. The ecology of human development. Experiments by nature and design. Harvard university press

Edwards, A. (2010) Being an Expert Professional Practitioner. The Relational Turn in Expertice. Springer, London.

Eriksson, E. & Arnkil, T. 2009. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Stakesin oppaita 60/2005. Terveystieteiden tutkimuskeskus THL. Helsinki.

Friman, T. 2010. Huoli puheeksi kun se on pieni. Opettaja 48, 16 – 17.

Halenius, O. & Suhonen, E. 2006. Toimintaan sitoutuneisuuden arviointi leikki-ikäisellä lapsella. Teoksessa Kontu, E. & Suhonen, E. (Toim.) Erityispedagogiikka ja varhaislapsuus. Yliopistopaino. Helsinki.

Heinämäki, L. 2004. Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa. Erityispäivähoito – lapsen mahdollisuus. Stakes oppaita 58. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Gummerus kirjapaino oy. Saarijärvi.

Heinämäki, L. 2006. Varhaisen tuen vahvistaminen varhaiskasvatuksessa, VarTu - hankekuvaus. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus. Helsinki.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009 . Tutki ja kirjoita. Kariston Kirjapaino Oy. Hämeenlinna.

Honkanen, H. Verkostotyömenetelmien soveltaminen terveyttä edistävässä toiminnassa. Teoksessa Pietilä, A-M. (toim.) Terveystien edistäminen teorioista toimintaan. WSOY-pro. Helsinki.

Huhtanen, K. 2004a. Varhainen puuttuminen. Erityisen tuen tarpeen kohtaaminen päivähoitossa. Oy Finn Lectura Ab. Tampere.

Huhtanen, K. 2004b. Varhainen puuttuminen – ennalta ehkäisevää ja korjaavaa toimintaa yhteiskunnan eri tasoilla. Teoksessa Keskinen, S. & Virjonen, H. (Toim.) Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.

Isoherranen, K. Rekola, L. & Nurminen R. 2008. Enemmän yhdessä - moniammatillinen yhteistyö. WSOY Oppimateriaalit Oy. Helsinki.

Kaskela, M. & Kekkonen, M. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta – opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Stakes oppaita 63. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Gummerus Kirjapaino Oy. Helsinki.

Katajamäki, E. 2010. Moniammatillisuus ja sen oppiminen. Tapaustutkimus ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalalta. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteellinen tiedekunta. Tutkimuksia 980. Väitöskirja. Viitattu 28.8.2012. <http://acta.uta.fi/pdf/978-951-44-8152-9.pdf>

Kekkonen, M. 2012. Kasvatuskumppanuus puheena. Varhaiskasvattajat, vanhemmat ja lapset päivähoiton diskursiivisilla näyttämöillä. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteellinen tiedekunta. Tutkimuksia 1700. Väitöskirja. Viitattu 4.10.2012. <http://acta.uta.fi/teos.php?id=1000084>

Kontio, M. 2010. Moniammatillinen yhteistyö. Tukeva – lapsiperheiden hyvinvointihanke. Oulu.

Korkeakivi, R. 2012. Johdotusta aivoihin. Opettaja eLehti. 20.1.2012. Viitattu 7.11.2012.
http://www.opettaja.fi/pls/portal/docs/PAGE/OPETTAJALEHTI_EPAPER_PG/2012_03/165967.htm

Kuikka, M. 2005. Varpu. Lapselle tukea ajoissa. Opettajat ja lastentarhanopettajat ovat avainasemassa lasten hyvinvoinnin ja turvallisen elämän takaajina. Opettaja-lehden Varpu-liite. 2005, 38 B.

Kuntatyönantajat 2012. Esiopetuksen toteuttaminen päivähoitossa tai koulussa. Viitattu 26.10.2012. <http://www.kuntatyönantajat.fi/fi/sopimukset/opettajat/yleissivistava-koulutus/Sivut/esiopetuksen-toteuttaminen-paivahoidossa-tai-koulussa.aspx>

Laaksola, H. 2005. Varpu. Lapselle tukea ajoissa. Opettajat ja lastentarhanopettajat ovat avainasemassa lasten hyvinvoinnin ja turvallisen elämän takaajina. Opettaja-lehden Varpu-liite. 2005, 38 B.

Laki lasten päivähoitosta. 19.1.1973/36. Finlex. Viitattu 1.8.2012.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1973/19730036>

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812 Finlex. Viitattu 1.10.2012. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>

Lapsiasiavaltuutettu 2012. Yleissopimus lapsen oikeuksista. Viitattu 20.10. 2012.
http://www.lapsiasia.fi/lapsen_oikeudet

Lastentarhanopettajaliitto 2012. OAJ ja LTOL selvittivät: Päiväkotien opettajapula on todellista. Viitattu 7.11.2012.
http://www.lastentarha.fi/portal/page?_pageid=535,475665&_dad=portal&_schema=PORTAL

Nummenmaa, A R. & Karila, K. 2011. Ammatilliset keskustelut varhaiskasvatuksessa. WSOY pro Oy. Helsinki.

OAJ 2006. Esiopetuksen, perusopetuksen ja lukio-opetuksen opettajien kelpoisuus. Viitattu 28.10.2012.
http://www.oaj.fi/portal/page?_pageid=515,529759&_dad=portal&_schema=PORTAL

Opetushallitus 2010. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010. Viitattu 25.10.2012.

http://www.oph.fi/download/131115_Esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2010.pdf

Peltonen, H. 2009. Eettinen varhainen puuttuminen on kaikkien etu. Tesso. Sosiaali- ja terveystieteellinen aikakauslehti 5/2009. Päivitetty 11.9.2009. Viitattu 27.10.2012. <http://dialogi.stakes.fi/FI/tesson+arkisto/2009/tesso5/sivu/27.htm>

Perusopetuslaki 21.8.1998/628. Finlex. Viitattu 26.10.2012.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>

Pirkanen, A. 2012. Kiire katkoo tiedon kulun lastensuojelussa. Yle uutiset. Päivitetty 4.9.2012. Viitattu 10.10.2012.

http://yle.fi/uutiset/kiire_katkoo_tiedonkulun_lastensuojelussa/6281305

Pyhäniemi, S. 2009. Miten ja milloin päiväkodeissa kirjoitetaan? Opettaja eLehti 20.11.2009. Viitattu 8.9.2012.

http://www.opettaja.fi/pls/portal/docs/PAGE/OPETTAJALEHTI_EPAPER_PG/2009_47/140749.htm

Pärnä, K. 2012. Kehittävä moniammatillinen yhteistyö prosessina – Lapsiperheiden varhaisen tukemisen mahdollisuudet. Turun yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Tutkimuksia 341. Väitöskirja. Viitattu 17.10.2012

<http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/77506/AnnalesC341Parna.pdf?sequence=1>

Satka, M. 2009. Yhteiskuntapolitiikka 74 : 1. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki

Siltala, J. 2006. Väkivalta heijastaa perheiden pahoinvointia. Viitattu 20.10. 2012.

<http://www.lakimiesuutiset.fi/artikkeli?artid=412>

Sipari, S. 2008. Kuntouttava arki lapsen tueksi – Lapsen ja kuntoutuksen yhteistoiminnan rakentuminen asiantuntijoiden keskusteluissa. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteellinen tiedekunta. Tutkimuksia 342. Viitattu 29.9.2012.

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18788/9789513933258.pdf?sequ>

Sirviö, K. 2010. Lapsiperheiden terveyden edistäminen. Teoksessa Pietilä, A-M. (toim.) Terveyden edistäminen teorioista toimintaan. WSOYpro. Helsinki.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2012. Päivähoito. Viitattu 1.8.2012.

http://www.stm.fi/lapset/palvelut_perheille/paivahoito

Sosiaali- ja terveysministeriö 2007. Varhaiskasvatuksen henkilöstön koulutus ja osaaminen. Nykytila ja kehittämistarpeet. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2007:7. Yliopistopaino Kustannus. Helsinki. Viitattu 16.9.2012.

[http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3507.pdf&title=Varhaiskasvatuksen henkiloston koulutus ja osaaminen Nykytila ja kehittämistarpeet fi.pdf](http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3507.pdf&title=Varhaiskasvatuksen%20henkiloston%20koulutus%20ja%20osaaminen%20Nykytila%20ja%20kehittamistarpeet%20fi.pdf)

Sosiaaliportti 2012a. Varhaiskasvatus ja päivähoido. Viitattu 1.8.2012.

http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelukasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/varhaiskasvatus_ja_paivahoito/

Sosiaaliportti 2012b. Lastensuojelun käsikirja. Ehkäisevä lastensuojelu ja dokumentointi. Viitattu 8.9.2012. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelukasikirja/tyoprosessi/dokumentointi/ennaltaehkaisevalastensuojelu/>

Sosiaaliportti 2012c. Lastensuojelun käsikirja. Varhainen asioihin puuttuminen. Viitattu 13.10.2012. Päivitetty 31.1.2012. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelukasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/tavoitteet/keinot/puuttuminen/>

THL 2012. Varhaiskasvatus. Viitattu 26.10.2012.

<http://www.thl.fi/fi-FI/web/kasvunkumppanit-fi/palvelut/varhaiskasvatuspalvelut>

Tiittula, L. & Ruusuvaori, J. 2005. Johdanto. Teoksessa J. Ruusuvaori, L. Tiittula (toim.) Haastattelu tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Vastapaino. Tampere. 9 -21.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2011. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Vantaa.

Turja, L. 2011. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa E. Hujala, L. Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. PS-kustannus. Jyväskylä. 41 - 53.

Turun sanomat 12.9.2012. Viitattu 15.9.2012.

<http://www.ts.fi/uutiset/kotimaa/389480/Ministeriryhma+paatti+perhesurmia+ehkaisevistä+toimenpiteistä>

Valtion talousarvioesitys 2012. Talousarvioesitys 2013. 17.9.2012. Viitattu 14.10.2012.

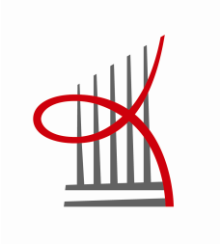
<http://budjetti.vm.fi/indox/sisalto.jsp?year=2013&lang=fi&maindoc=/2013/tae/hallituksenEsi-tys/hallituksenEsi-tys.xml&id=/2013/tae/hallituksenEsi-tys/YksityiskohtaisetPerustelut/29/10/10.html>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Stakesin oppaita 56. Sosiaali - ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Gummerus Kirjapaino Oy. Saarijärvi. Viitattu 1.8.2012. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/7eef5448-e8a3-4887-ab97-19719ea74066>

Varpu-hanke, 2005. Varpu-hanke pähkinänkuoressa. Varpu. Lapselle tukea ajoissa. Opettajat ja lastentarhanopettajat ovat avainasemassa lasten hyvinvoinnin ja turvallisen elämän takaajina. Opettaja-lehden Varpu-liite. 2005, 38 B.

Veijola, A. 2004. Matkalla moniammatilliseen perhetyöhön – lasten kuntoutuksen kehittäminen toimintatutkimuksen avulla. Oulun yliopisto. Hoitotieteen ja terveystieteiden laitos. Väitöskirja. Viitattu 29.9.2012. <http://herkules.oulu.fi/isbn9514274245/isbn9514274245.pdf>

LIITE 1

Terveystiedon edistämisen koulutusohjelma
Ylempi amk-tutkinto
Tampereen ammattikorkeakoulu

Hei!

Opiskelen Tampereen ammattikorkeakoulussa ylempää AMK - tutkintoa ja teen opinnäytetyötä aiheesta **varhainen puuttuminen ja huolen puheeksi ottaminen XXXX kunnan päiväkodeissa työntekijän näkökulmasta.**

Tutkimuksessani on tarkoituksena kartoittaa varhaisen puuttumisen nykyistä tilannetta XXXX kunnan päiväkodeissa. Työntekijöiden vastausten perusteella voin hahmottaa kehitettäviä osa-alueita varhaisen puuttumisen toteutumisessa. Tutkimukseni avulla myös XXXX kunnan kiertävä erityislastentarhanopettaja saa selville siitä, miten päivähoidon eri yksiköissä toteutetaan varhaista puuttumista, sekä tietoa siitä, millaista koulutusta päiväkodeissa työskentelevät työntekijät kaipaavat varhaisen puuttumisen tiimoilta.

Aineistonkeruumenetelmänä oleva teemahaastattelu on vapaamuotoinen keskustelu, joka tulee kestämään noin tunnin. Haastattelulla kootun aineiston tulon käsittelemään luottamuksellisesti, eikä tutkimusraportista voida tunnistaa henkilöitä. Tuhoan haastattelumateriaalin raportin valmistuttua ja Sinulla on tietysti mahdollisuus tutustua lopulliseen tutkimusraporttiin.

Haastattelussa esiin tulevat teemat ovat:

1. Varhaisen puuttumisen nykytila ja toteutus XXXX kunnan päiväkodeissa
2. Miten varhainen puuttuminen parhaalla mahdollisella tavalla toteutuisi?
3. Työntekijän kokemus lisäkoulutuksesta + tuentarve laadukkaaseen varhaiseen puuttumiseen

Toivoisin juuri Sinun osallistuvan työyksiköstänne haastateltavakseni opinnäytetyöni aineistonkeruuta varten. Ilmoitathan minulle suostumuksestasi haastatteluun, jotta voimme sopia haastattelun ajankohdan. Haastattelun tulon suorittamaan omaan työyksikkösi ja voit osallistua siihen työajallaasi. (Esim. lasten ulkoilu / nukkumisaika.)

Terveisin Joanna Mäkelä

LIITE 2

Opinnäytetyöteemat

Pohjakoulutuksesi?

Työkokemus päivähoitossa?

1. Varhaisen puuttumisen nykytila ja toteutus kunnan päiväkodeissa = **Nykytila**

- Miten mielestäsi varhainen puuttuminen toteutuu nykyään yksikössäsi?
- Millaisia toimintatapoja yksikössäsi on varhaisen puuttumisen tilanteisiin liittyen?
- Mitkä osa-alueet varhaisessa puuttumisessa toimivat mielestäsi hyvin?
- Millainen ohjeistus työntekijöille on annettu varhaisen puuttumisen tilanteisiin?
 - Miten kokemuksesi pohjalta ohjeistuksen mukaan toimiminen toteutuu arjessa?
 - Millainen työnjako varhaisessa puuttumisessa on yksikön työntekijöiden kesken?
- Millaisiin asioihin kiinnitätte huomiota toteuttaessanne varhaista puuttumista?
- Kuinka pitkän ajan päästä huolen heräämisestä lapsen vanhempien kanssa keskustellaan asiasta?
 - Mitä keskustelun jälkeen tapahtuu?
 - Millaisista asioista lapsen vanhempien kanssa sovitaan?

2. Miten varhainen puuttuminen parhaalla mahdollisella tavalla toteutuisi? = **Kehittäminen**

- Miten mielestäsi varhainen puuttuminen toteutuisi parhaalla mahdollisella tavalla?
 - Mitkä asiat siihen vaikuttavat?
 - Mistä alkaa ja mihin loppuu? (Koko prosessi.)
 - Millainen käytäntö yksiköissä varhaisen puuttumisen toteuttamisessa olisi mielestäsi paras?
- Pitäisikö mielestäsi varhaisen puuttumisen toteutumista yksikössäsi kehittää?
- Mitkä ovat niitä osa-alueita, joihin kehitystä tarvittaisiin?
- Miten niitä voitaisiin lähteä kehittämään?
- Mikä mielestäsi on varhaisessa puuttumisessa tärkeintä?

- Mitä ammattiryhmiä varhaisessa puuttumisessa mielestäsi pitäisi olla mukana?
- Kenellä mielestäsi pitäisi olla vastuu varhaisen puuttumisen läpiviemisessä?
- Millaiset asiat voisivat mielestäsi selkiyttää varhaisen puuttumisen toteuttamista?

3. Lisäkoulutus + tuentarve laadukkaaseen varhaiseen puuttumiseen= Lisäkoulutus

- Millaiseksi koet ammatilliset valmiutesi varhaisessa puuttumisessa?
- Kaipaisitko varhaiseen puuttumiseen liittyen koulutusta?
- Millainen koulutus vastaisi parhaiten tämän hetken tarvettasi?
- Millaisia ideoita sinulla olisi koulutuksen sisällöstä?

LIITE 3 Aineiston induktiivinen sisällönanalyysi

<p>Pienryhmät -> havainnointi Huolet -> pieni kokoonpano Keskustelut tiimissä Haaste löytää tiimeille yhteistä aikaa Ennakointi Vähän ohjeistusta varpusta Ohjeistus tenava-lomake Lapsimäärä suuri, ei aikaa yksilöllisesti Mietitään kuka tuo asian esiin Lapselle läheisin ottaa asian esiin Esiopettaja ottaa asian esiin Lapsen tuonti /hakuaikana työnt. läsnä Tenavaryhmät hyvät Kirjaaminen Tenava-kehu lomakkeet Havaintolomake Työparina toinen lto Aikaa lukea käsikirja, -Havainnoida, tutustua lapseen, kirjaamiseen Varpua pitäisi kehittää koko kunnassa Prosessimalli olisi selkeä Lomakkeisto vähään ja tehokkaksiin Tiedonkulkuun kehitystä Vastuu varpusta koko työryhmällä Eteenpäin viemisessä katkoksia Yhteisiä tapaamisia joissa keskustellaan nimettömänä– vertaistuki Konsultaatiotuki oma amm.ryhmä Moniammatillinen yhteistyö Moniammatillisuuden kehittäminen Keltoon yhteydessä Hyvä että on kelto Keltolla ei paljon aikaa Aluepäällikön ja kelton tuki tärkeä tiimin tuki tärkeä Oppilashuoltoryhmä</p>	<p>Resurssit, yhteiset sopimukset</p>	<p>Työn organi- sointi</p>	<p>TOIMIVA, ASIAKASTA KUNNIOITTAVA VARHAINEN PUUTTUMINEN</p>
---	---	---------------------------------------	---

<p>Kasvatuskumppanuus Vanhemmuuden arvostaminen Hienotunteisuus Rehellisyys vanhempia kohtaan Luottamus Työntekijän kontakti vanhempaan Vanhempia enemmän mukaan Vanhemmilla helppo kysyä apua Tarjotaan vanhem. tukea Ehdotetaan vanhem. keskust. aikaa Lastensuojeluasiat välittömästi Aikaisempi puuttuminen Lapsen parhaan ajatteleva Aidosti läsnä jokaisen lapsen arjessa</p>	<p>Moniammatillisuus, yhteistyö, Kasvatuskumppanuus, keskustelut</p>	<p>Päivähoidolle asetetut tavoitteet</p>	<p>TOIMIVA, ASIAKASTA KUNNIOITTAVA VARHAINEN PUUTTUMINEN</p>
--	---	---	---

<p>Nopea havaitseminen Ammattitaito Pätevyys toimenpiteen valitsemiseen Rauhallinen tilanne Havainnointi Neuvomme vanhempia Ehdotamme keskusteluaikaa Työntekijän kokemus huolen tunne Asia kerrallaan Kaikki tuo huolia esiin Lapsen kehityksen mukaan katsotaan -kehityksen tiedostaminen Seuranta Rohkeus ottaa asioista selvää Sosiaali- ja terveyspalveluiden hallinta Kunnan organisaation tunteminen Ilmoitusvelvollisuuden tiedostaminen Varmuus Tietoa pykälästä Taito kertoa asiasta Säännöllinen lisäkoulutus Neuvoa ja tukea Selkeämmin oma rooli Ongelmaa ei siirretä eteenpäin Valmistautuminen Vanhemmilta lupa saako kelto tulla</p>	<p>Kvalifikaatiot sekä lisäkoulutuksen tarve</p>	<p>Ammatillisuus</p>	<p>TOIMIVA, ASIAKASTA KUNNIOITTAVA VARHAINEN PUUTTUMINEN</p>
---	---	-----------------------------	---